

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
Кафедра соціальної педагогіки та корекційної освіти**

Ігор ЗУБРИЦЬКИЙ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності І 10 Соціальна робота та консультування

**Дрогобич
2026**

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 5 від 23 квітня 2026 р.)

Рецензенти:

Наталія ГЕРГОВСЬКА, директор Самбірського міського центру соціальних служб.

Зоряна СПРИНСЬКА, кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Ігор ЗУБРИЦЬКИЙ

Актуальні питання соціальної роботи : методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів освіти спеціальності І 10 Соціальна робота та консультування галузі знань І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення освітньої програми «Соціальна педагогіка» другого (магістерського) рівня вищої освіти. Дрогобич : ДДПУ, 2026. 169 с.

Навчально-методичний посібник укладено відповідно до програми навчальної дисципліни «Актуальні питання соціальної роботи» для підготовки фахівців спеціальності І 10 Соціальна робота та консультування галузі знань І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення освітньої програми «Соціальна педагогіка» другого (магістерського) рівня вищої освіти.

У методичних рекомендаціях вміщено плани семінарських занять, пропонуються питання для обговорення та дискусій на семінарських заняттях, завдання для поточного контролю й самостійної роботи, глосарій, перелік рекомендованої літератури до кожного семінарського заняття, загальний список літератури та додатки.

Усі поняття і терміни, вміщені в глосарії наприкінці посібника, подано відповідно до їхніх офіційних нормативно-правових визначень та сформульовано на основі чинних законодавчих і підзаконних актів України, що регулюють сферу соціальної роботи.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ»	6
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НИХ	10
Семінарське заняття 1	10
Семінарське заняття 2	19
Семінарське заняття 3	28
Семінарське заняття 4	36
Семінарське заняття 5	44
Семінарське заняття 6	52
Семінарське заняття 7	60
Семінарське заняття 8	68
Семінарське заняття 9	76
Семінарське заняття 10	84
Семінарське заняття 11	92
Семінарське заняття 12	101
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	109
ГЛОСАРІЙ	125
ДОДАТКИ	166
Додаток А. Перелік державних стандартів соціальних послуг, затверджених наказами Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України	

ПЕРЕДМОВА

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими соціальними трансформаціями, зумовленими процесами європейської інтеграції, децентралізації публічного управління, цифровізації соціальної сфери, а також тривалими воєнними викликами та їхніми соціальними наслідками. За таких умов соціальна робота набуває особливого значення як професійна діяльність, галузь наукового знання та соціальний інститут, покликаний забезпечувати соціальний захист, підтримку вразливих груп населення, розвиток громад і зміцнення соціальної згуртованості.

Посібник «Актуальні питання соціальної роботи: методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи» підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності І 10 «Соціальна робота та консультування» освітньої програми «Соціальна педагогіка». Його зміст спрямований на поглиблення теоретичних знань, розвиток аналітичного мислення та формування професійних компетентностей майбутніх фахівців соціальної сфери з урахуванням сучасних викликів і потреб практики соціальної роботи.

Посібник орієнтований на системний аналіз основних тенденцій розвитку соціальної роботи, еволюції її понятійно-термінологічного апарату, сучасних концепцій і моделей професійної діяльності, а також на осмислення ролі соціального працівника в умовах міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії. Значну увагу приділено питанням розвитку соціальної роботи на рівні територіальних громад, модернізації системи соціальних послуг, упровадженню інноваційних технологій і практик, а також особливостям соціальної роботи з різними категоріями клієнтів у кризових і посткризових умовах.

Структура посібника передбачає поєднання теоретичного та практико-орієнтованого компонентів. У ньому подано плани семінарських занять, методичні рекомендації до їх проведення, проблемні й контрольні запитання, завдання для самостійної роботи, що мають підготовчий характер і оцінюються під час семінарських занять відповідно до критеріїв усної відповіді, глосарій і добірку рекомендованих джерел. Такий підхід покликаний сприяти активному

залученню здобувачів освіти до аналітичної роботи, розвитку навичок критичного осмислення соціальних процесів і формуванню здатності застосовувати теоретичні знання у професійній діяльності.

Навчально-методичний посібник «Актуальні питання соціальної роботи : методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи», адресовано здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти, викладачам, а також практичним працівникам соціальної сфери, які зацікавлені в поглибленні професійних знань, осмисленні сучасних тенденцій розвитку соціальної роботи та підвищенні якості соціальної практики в Україні.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ до курсу «Актуальні питання соціальної роботи»

Предмет, мета та завдання навчальної дисципліни. Методологія та структура курсу «Актуальні питання соціальної роботи». Огляд літератури та іншої джерельної бази навчальної дисципліни «Актуальні питання соціальної роботи».

Тенденції розвитку соціальної роботи на сучасному етапі

Соціальна робота в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Сучасна класифікація теорій соціальної роботи. Пріоритетні завдання професійної діяльності соціальних працівників в умовах глобальних і воєнних викликів. Нормативно-правові документи, що регулюють організацію соціальної роботи з різними категоріями клієнтів. Державні стандарти соціальних послуг і їх роль у забезпеченні якості соціальної роботи. Міжнародні й національні орієнтири розвитку соціальної роботи.

Розвиток понятійно-термінологічного апарату сучасної соціальної роботи

Вплив соціально-економічних та політичних процесів на еволюцію термінологічного апарату соціальної роботи. Тенденції формування наукового тезаурусу соціальної роботи у вітчизняному та міжнародному контекстах. Плюралізм термінології: виклики, проблеми та можливості для розвитку науки і практики соціальної роботи.

Сучасні концепції та перспективи соціальної роботи

Актуальні напрями розвитку соціальної роботи. Підхід, орієнтований на сильні сторони клієнта. Феміністична та «зелена» соціальна робота як інноваційні концепції. Теорія якості життя, феномени ексклюзії та інклюзії, стигми й дискримінації у соціальній практиці. Концепції адаптивної соціалізації, резилієнсу та емпاورменту.

Практика і професійна діяльність у соціальній роботі

Мета, завдання та напрями практичної діяльності соціального працівника. Суб'єкти та об'єкти соціальної роботи. Функції та професійні ролі соціального працівника. Методи та форми соціальної роботи. Етапи процесу соціальної роботи. Інституційна інфраструктура соціальної роботи в Україні.

Соціальна робота в громаді

Поняття та типологія громади. Структурні характеристики та соціальні ресурси громади. Партнерство та взаємодія у соціальній роботі на рівні громади. Моделі спільної діяльності та соціального партнерства. Засоби масової інформації та цифрові платформи у соціальній роботі з громадою. Роль громад у забезпеченні соціальної інтеграції та розвитку суспільства.

Соціальні послуги як інструмент роздержавлення соціальної роботи

Державна монополізація соціальної роботи, її історичні особливості та наслідки для розвитку соціальної сфери. Закон України «Про соціальні послуги» як нормативна основа модернізації та децентралізації системи соціальної роботи. Компетенція органів, відповідальних за організацію та контроль у системі надання соціальних послуг. Порядок замовлення, отримання та надання соціальних послуг у межах державного і недержавного секторів. Роль громадського сектору, благодійних та волонтерських організацій у наданні соціальних послуг.

Особливості діяльності спеціалізованих служб у територіальних громадах

Сутність та особливості діяльності спеціалізованих соціальних служб. Види служб та напрями їхньої діяльності. Соціальна робота з підлітками, схильними до правопорушень, дітьми та молоддю із сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах. Моделі співпраці соціального працівника з громадою у сфері дитинства й молодіжної політики.

Інноваційні технології в практиці соціальної роботи

Поняття «технологія» і «технологізація» у соціальній роботі. Інноваційні технології як чинник модернізації соціальної практики. Цифрові інструменти, гейміфікація, дистанційні платформи у соціальній роботі. Узагальнення та поширення інновацій у роботі з дітьми, молоддю та вразливими категоріями населення.

Соціальна робота у різних сферах життєдіяльності

Необхідність міжсекторальної інтеграції соціальної роботи. Специфіка соціальної роботи у сфері освіти, охорони здоров'я, зайнятості та соціального забезпечення. Завдання соціальної роботи у кримінально-виконавчій системі. Соціальна робота як інструмент соціальної інклюзії в різних сферах життєдіяльності.

Сучасні практики соціальної роботи з різними категоріями клієнтів

Соціальна робота з сім'ями у кризових ситуаціях. Підтримка осіб похилого віку та осіб з інвалідністю. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами. Допомога учасникам бойових дій та членам їхніх сімей. Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими та членами їхніх сімей.

Соціальна профілактика насильства та волонтерська діяльність у соціальній роботі

Соціальна профілактика домашнього та гендерно зумовленого насильства. Профілактика булінгу серед дітей і молоді. Організація та управління волонтерською діяльністю у соціальній роботі. Роль волонтерських організацій у розбудові громадянського суспільства та зміцненні соціального захисту.

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

- Тенденції розвитку соціальної роботи на сучасному етапі.
- Розвиток понятійно-термінологічного апарату сучасної соціальної роботи.

- Сучасні концепції та перспективи соціальної роботи.
- Практика і професійна діяльність у соціальній роботі.
- Соціальна робота в громаді.
- Соціальні послуги як інструмент роздержавлення соціальної роботи.
- Особливості діяльності спеціалізованих служб у територіальних громадах.
- Інноваційні технології в практиці соціальної роботи.
- Соціальна робота у різних сферах життєдіяльності.
- Сучасні практики соціальної роботи з різними категоріями клієнтів.
- Соціальна профілактика насильства.
- Організація волонтерської діяльності у соціальній роботі.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НИХ

ТЕМА 1. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Мета заняття: сформулювати цілісне уявлення про соціальну роботу як професійну діяльність, галузь наукового знання та соціальний інститут у контексті сучасних суспільних трансформацій; поглибити розуміння змін у змісті й пріоритетах соціальної роботи в умовах глобальних, євроінтеграційних та воєнних викликів; розвинути здатність до критичного аналізу національних і міжнародних орієнтирів розвитку соціальної роботи та можливостей їх практичного застосування.

Семінарське заняття 1 (2 год.)

План

1. Сучасний стан соціальної роботи в Україні та перспективи її розвитку в умовах суспільних трансформацій.
2. Сучасні підходи до класифікації теорій соціальної роботи та їх значення для професійної практики.
3. Пріоритетні завдання професійної діяльності соціальних працівників в умовах глобальних і воєнних викликів.
4. Нормативно-правові засади організації соціальної роботи з різними категоріями клієнтів у сучасній Україні.
5. Державні стандарти соціальних послуг і міжнародні орієнтири розвитку соціальної роботи як чинники забезпечення якості соціальної практики.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Висвітлення *першого питання* слід розпочати з комплексного аналізу сучасного стану соціальної роботи в Україні як професійної діяльності, галузі наукового знання та інституційної складової соціальної політики держави.

Доцільно акцентувати увагу на тому, що соціальна робота в Україні функціонує в умовах глибоких суспільних трансформацій, зумовлених воєнним станом, демографічними змінами, процесами децентралізації, євроінтеграційними зобов'язаннями та зростанням масштабів соціальної вразливості населення.

У процесі розгляду питання варто проаналізувати основні характеристики сучасного стану соціальної роботи, зокрема розвиток системи соціальних послуг, розширення кола цільових груп, зміну підходів до оцінки потреб клієнтів, упровадження міжвідомчої взаємодії та посилення ролі територіальних громад у наданні соціальної підтримки. Особливу увагу доцільно приділити впливу війни на трансформацію пріоритетів соціальної роботи, появу нових напрямів професійної діяльності та зростання потреби у кризових, реабілітаційних і психосоціальних втручаннях.

Розкриваючи перспективи розвитку соціальної роботи, слід зосередитися на стратегічних напрямках її модернізації, зокрема професіоналізації діяльності соціальних працівників, підвищенні якості соціальних послуг, інтеграції міжнародного досвіду та стандартів, розвитку громадоорієнтованих моделей соціальної роботи й цифровізації соціальної сфери. Важливо підкреслити, що перспективи розвитку соціальної роботи в Україні безпосередньо пов'язані з утвердженням людиноцентричного підходу, посиленням ролі соціальної роботи у забезпеченні соціальної згуртованості та сталого розвитку суспільства.

Розгляд *другого питання* необхідно розпочати з окреслення значення теоретичних підходів у становленні та розвитку соціальної роботи як науки й професійної діяльності. Доцільно наголосити, що сучасна соціальна робота характеризується теоретичним плюралізмом, який відображає складність соціальних процесів і багатоманітність соціальних проблем, з якими працює фахівець соціальної сфери. Теорії соціальної роботи виконують не лише пояснювальну, а й методологічну та практико-орієнтовану функції, слугуючи основою для вибору стратегій професійного втручання.

У процесі розгляду питання варто здійснити огляд сьогочасних підходів до класифікації теорій соціальної роботи, зосередившись на їх групуванні за рівнем аналізу соціальних явищ, спрямованістю на індивіда, групу чи громаду,

а також за домінуючими ціннісними орієнтаціями. Доцільно звернути увагу на збереження актуальності класичних теоретичних підходів поряд із розвитком сучасних концепцій, зокрема системного, екологічного, конструктивістського, критичного та орієнтованого на сильні сторони клієнта підходів.

Розкриваючи значення теорій соціальної роботи для розвитку професійної практики, слід підкреслити їх роль у формуванні професійного мислення соціального працівника, обґрунтуванні вибору методів і форм роботи, а також у забезпеченні етичної та наукової виваженості професійних рішень. Важливо акцентувати, що теоретичні знання дають змогу уникати шаблонності в роботі з клієнтами та сприяють індивідуалізації соціального втручання з урахуванням контексту життєвої ситуації.

Окрему увагу доцільно приділити взаємозв'язку між теоріями соціальної роботи та міждисциплінарними знаннями, зокрема психологією, соціологією, педагогікою, правом і публічним управлінням. Такий підхід дає змогу усвідомити інтегративний характер соціальної роботи та значення теоретичної підготовки для ефективної діяльності в умовах складних і непередбачуваних соціальних викликів.

У *третьому питанні* доцільно зосередитися на аналізі трансформації професійних завдань соціального працівника в умовах глобальних соціальних змін і воєнних викликів, які суттєво впливають на характер, зміст і пріоритети соціальної роботи. Варто наголосити, що сучасна соціальна робота дедалі більше функціонує в ситуаціях підвищеної невизначеності, множинних соціальних ризиків і кризових обставин, що зумовлює перегляд традиційних підходів до професійної діяльності.

Під час розгляду питання слід окреслити основні пріоритети професійної діяльності соціальних працівників, серед яких особливого значення набувають своєчасне виявлення соціальних ризиків, оцінка потреб осіб і сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах, а також організація комплексної соціальної підтримки з урахуванням індивідуальних і контекстуальних чинників. Доцільно підкреслити зростання ролі кризового втручання,

психосоціальної підтримки та соціальної реабілітації осіб, які зазнали наслідків воєнних дій.

Окрему увагу варто приділити завданням соціальних працівників у роботі з внутрішньо переміщеними особами, ветеранами війни та членами їхніх сімей, дітьми, які пережили травматичний досвід, а також іншими соціально вразливими категоріями населення. Важливо акцентувати на необхідності дотримання принципів людиноцентричності, недискримінації, конфіденційності та поваги до гідності клієнтів у процесі надання соціальної допомоги.

Розглядаючи пріоритетні завдання професійної діяльності, доцільно також звернути увагу на посилення значення міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії. Соціальний працівник у сучасних умовах виступає координатором взаємодії між суб'єктами соціальної роботи, представниками сфери охорони здоров'я, освіти, зайнятості, правоохоронними органами та громадськими організаціями, що потребує високого рівня професійної компетентності та комунікативних навичок.

Розгляд *четвертого питання* доцільно зосередити на аналізі нормативно-правових засад організації соціальної роботи в Україні як системи правових норм і інституційних механізмів, що визначають зміст, напрями та умови надання соціальної допомоги різним категоріям клієнтів. Важливо підкреслити, що ефективність соціальної роботи значною мірою залежить від рівня правового забезпечення професійної діяльності соціальних працівників та чіткості регламентації їхніх повноважень і відповідальності.

У процесі висвітлення питання слід здійснити огляд основних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють сферу соціальної роботи, зокрема законодавства у сфері соціальних послуг, соціального захисту населення, захисту прав дітей, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та інших соціально вразливих груп. Доцільно звернути увагу на взаємозв'язок загальних правових норм і спеціального законодавства, що визначає особливості соціальної роботи з окремими категоріями клієнтів.

Особливу увагу варто приділити ролі нормативно-правових актів у регламентації організації та надання соціальних послуг, визначенні стандартів якості, процедур оцінки потреб, планування соціального супроводу та міжвідомчої взаємодії. Важливо акцентувати на тому, що правові норми не лише встановлюють формальні вимоги, а й виступають інструментом захисту прав отримувачів соціальних послуг та професійної автономії соціального працівника.

Аналізуючи нормативно-правові засади соціальної роботи в сучасній Україні, доцільно також звернути увагу на динамічний характер законодавства, зумовлений процесами децентралізації, реформування системи соціальних послуг і реагуванням держави на воєнні виклики. Варто підкреслити необхідність постійного оновлення професійних знань соціальних працівників у сфері права та їх здатності орієнтуватися в змінах нормативного регулювання.

Опрацювання *п'ятого питання* передбачає зосередження уваги на аналізі державних стандартів соціальних послуг і міжнародних орієнтирів розвитку соціальної роботи як основних інструментів забезпечення якості, доступності та результативності соціальної практики. Доцільно підкреслити, що стандартизація соціальних послуг і орієнтація на міжнародно визнані професійні принципи є необхідною умовою модернізації системи соціальної роботи та підвищення довіри суспільства до соціальної сфери.

Розглядаючи питання слід розкрити сутність державних стандартів соціальних послуг, їх призначення та роль у регламентації змісту, обсягу й умов надання соціальної допомоги. Важливо акцентувати увагу на тому, що державні стандарти визначають мінімальні вимоги до якості соціальних послуг, слугують орієнтиром для діяльності надавачів послуг і водночас є механізмом захисту прав отримувачів соціальної підтримки.

Окрему увагу доцільно приділити аналізу міжнародних орієнтирів розвитку соціальної роботи, зокрема принципів і стандартів, закріплених у документах міжнародних професійних організацій і міждержавних інституцій, які визначають загальні ціннісні та методологічні засади професійної діяльності. Важливо підкреслити, що взаємодоповнення державних стандартів

соціальних послуг і міжнародно визнаних професійних орієнтирів створює цілісну систему забезпечення якості соціальної практики, сприяє підвищенню ефективності соціальних втручань, розвитку інноваційних підходів та інтеграції національної соціальної роботи у світовий професійний простір з орієнтацією на реальні потреби клієнтів і територіальних громад.

Основні поняття і терміни

Соціальна робота, сучасні тенденції розвитку соціальної роботи, професіоналізація соціальної роботи, теорії соціальної роботи, професійна діяльність соціального працівника, нормативно-правове регулювання соціальної роботи, державні стандарти соціальних послуг, якість соціальної практики, міжнародні орієнтири соціальної роботи, міжвідомча та міжсекторальна взаємодія

Проблемні питання

1. Наскільки сучасна система соціальної роботи в Україні відповідає масштабам і складності глобальних та воєнних викликів?
2. У чому полягає значення теоретичного плюралізму для розвитку професійної практики соціальної роботи, і чи не створює він ризик фрагментарності професійних підходів?
3. Які пріоритетні завдання соціальних працівників є визначальними в умовах війни та посткризового відновлення українського суспільства?
4. Чи забезпечує чинна нормативно-правова база належні умови для ефективної організації соціальної роботи з різними категоріями клієнтів?
5. Яким чином державні стандарти соціальних послуг впливають на реальну якість соціальної практики на національному й місцевому рівнях?

Контрольні запитання

1. Які основні тенденції розвитку соціальної роботи на сучасному етапі Ви можете визначити?

2. У чому полягає сутність і практичне значення сучасної класифікації теорій соціальної роботи?
3. Які завдання професійної діяльності соціального працівника набувають пріоритетного значення в умовах глобальних і воєнних викликів?
4. Яку роль відіграють державні стандарти соціальних послуг у забезпеченні якості соціальної роботи?
5. Назвіть основні міжнародні орієнтири розвитку соціальної роботи та охарактеризуйте їх значення для національної практики.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати аналітичний огляд (2-3 стор.) сучасного стану соціальної роботи в Україні, зосередивши увагу на основних тенденціях її розвитку в умовах воєнних і суспільних трансформацій, а також визначивши головні виклики та перспективи професійної діяльності соціальних працівників.
2. Здійснити порівняльний аналіз сучасних теорій соціальної роботи (не менше трьох), охарактеризувавши їх концептуальні засади, практичне значення та можливості застосування у професійній діяльності соціального працівника в умовах сучасних соціальних викликів (у формі таблиці з аналітичними висновками або структурованого тексту).
3. Проаналізувати нормативно-правові документи, що регулюють організацію соціальної роботи в Україні (не менше п'яти), визначивши їх роль у забезпеченні прав отримувачів соціальних послуг, професійної діяльності соціальних працівників та якості соціальної практики (аналітична довідка, 2 стор.).

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf

2. Купенко О. Соціальна робота : від теорії до практики : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с. URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/339162972.pdf>
3. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Suchasna-sotsialna-robota.pdf>
4. Соціальна робота : реалії та виклики часу : навч.-метод. посіб. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 219 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/362057615_Socialna_robota_realii_t_a_vikliki_casu_Navcalno-metodicnij_posibnik
5. Теорія та методи соціальної роботи : довідник для студентів / упор. І. Зубрицький. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2023. 254 с.

Додаткова

1. Державні стандарти соціальних послуг: збірка документів / упор. І. Іванова / за заг ред. І. Маслянікової. Київ : Університет «Україна», 2023. 475 с. URL: <https://lib.uu.ua/wp-content/uploads/2024/03/derzhavni-standarty-sots.posluh.pdf>
2. Дослідження у соціальній роботі : Антологія / упор. Т. Семигіна. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 203 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Doslidzhennya-u-sotsialnij-roboti.pdf>
3. Нормативно-правове забезпечення соціальної роботи : термінологічний словник : навч.-метод. посіб. / упоряд. І. Б.Іванова / за заг.ред. І. В. Маслянікової. Київ : Університет «Україна», 2023. 51 с. URL: <https://lib.uu.ua/wp-content/uploads/2024/03/ivanova-terminy.pdf>
4. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2571- VIII (редакція від 27.04.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

5. Семигіна Т. Врятувати світ? Тренди в сучасній соціальній роботі. *Цифрове наукове суспільство : соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти* : матеріали II міжнар. Наук. конф. м. Рівне, 5 квіт. 2024 р. Рівне, 2024. URL: С. 44-46.
<https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1124/1149>
6. Сучасні теорії соціальної роботи : Антологія / упор. Т. Семигіна. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 160 с. URL:
https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/350327030_SUCASNI_TEORII_SOCIALNOI_ROBOT_I_ANTOLOGIA/links/605a23ca92851cd8ce619eec/SUCASNI-TEORII-SOCIALNOI-ROBOTI-ANTOLOGIA.pdf

ТЕМА 2. РОЗВИТОК ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Мета заняття: сформувати цілісне уявлення про закономірності розвитку понятійно-термінологічного апарату сучасної соціальної роботи; розкрити вплив соціально-економічних і політичних процесів на еволюцію професійної термінології; поглибити розуміння тенденцій формування наукового тезаурусу соціальної роботи у вітчизняному та міжнародному контекстах; розвинути здатність до критичного аналізу термінологічного плюралізму та його значення для розвитку теорії і практики соціальної роботи.

Семінарське заняття 2 (2 год.)

План

1. Сутність і значення понятійно-термінологічного апарату в теорії та практиці сучасної соціальної роботи.
2. Вплив соціально-економічних і політичних процесів на еволюцію термінологічного апарату соціальної роботи.
3. Основні тенденції формування наукового тезаурусу соціальної роботи у вітчизняному контексті.
4. Міжнародні підходи до формування та уніфікації термінології соціальної роботи.
5. Плюралізм термінології як виклик і ресурс розвитку науки та професійної практики соціальної роботи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Розгляд *першого питання* доцільно розпочати з визначення ролі понятійно-термінологічного апарату як фундаментальної складової теоретико-методологічних засад соціальної роботи. Слід акцентувати увагу на тому, що система понять і термінів забезпечує наукову впорядкованість знань, є інструментом концептуалізації соціальних явищ і водночас виступає засобом професійної комунікації у сфері соціальної роботи.

У процесі опрацювання питання варто розкрити сутність понятійно-термінологічного апарату соціальної роботи як динамічної системи, що формується під впливом розвитку науки, професійної практики та суспільних потреб. Доцільно підкреслити, що терміни соціальної роботи відображають не лише об'єктивні соціальні процеси, а й домінуючі наукові підходи, ціннісні орієнтації та нормативні уявлення про соціальну допомогу, підтримку й розвиток людини та громади.

Особливу увагу слід приділити значенню чіткості й наукової коректності термінології для практичної діяльності соціального працівника. Важливо показати, що використання усталених і змістовно наповнених понять сприяє адекватній оцінці потреб клієнтів, обґрунтованому вибору методів і форм соціального втручання, а також забезпечує узгодженість дій між різними суб'єктами соціальної роботи в умовах міжвідомчої та міждисциплінарної взаємодії.

Аналізуючи теоретичний і практичний виміри понятійно-термінологічного апарату, доцільно акцентувати на його ролі у формуванні професійної ідентичності соціального працівника. Засвоєння фахової термінології виступає важливою умовою входження до професійної спільноти, розвитку аналітичного мислення та здатності до рефлексії власної професійної діяльності.

Висвітлення *другого питання* доцільно зосередити на аналізі соціально-економічних і політичних процесів як визначальних чинників еволюції понятійно-термінологічного апарату соціальної роботи. Слід акцентувати увагу на тому, що зміни у суспільному розвитку безпосередньо впливають на появу нових понять, трансформацію змісту усталених термінів і перегляд професійних дефініцій у теорії та практиці соціальної роботи.

Під час розгляду питання доцільно проаналізувати вплив визначальних соціально-економічних і політичних процесів, зокрема глобалізації, демографічних зрушень, зростання соціальної нерівності, трансформації ринку праці, розвитку цифрових технологій, реформування системи соціального захисту, децентралізації та євроінтеграційних змін, на формування й оновлення

понятійно-термінологічного апарату соціальної роботи. Важливо підкреслити, що динаміка цих процесів зумовлює розширення та уточнення змісту понять, пов'язаних із соціальною вразливістю, соціальними ризиками, соціальними послугами й професійними ролями соціального працівника, а також сприяє закріпленню нових термінів у нормативно-правовому полі та формуванню узгоджених підходів до розуміння професійної діяльності у соціальній сфері.

Розглядаючи вплив воєнних і посткризових процесів, доцільно акцентувати на появі нових понять і категорій, пов'язаних із внутрішнім переміщенням населення, соціальною адаптацією, психосоціальною підтримкою, реінтеграцією та соціальною реабілітацією. Слід підкреслити, що ці терміни не лише відображають нові соціальні реалії, а й визначають пріоритети професійної діяльності соціальних працівників у сучасних умовах.

У *третьому питанні* варто зосередитися на аналізі основних тенденцій формування наукового тезаурусу соціальної роботи у вітчизняному контексті як результату розвитку національної наукової школи, професійної практики та нормативно-правового забезпечення соціальної сфери. Слід акцентувати увагу на тому, що формування термінологічного апарату соціальної роботи в Україні відбувається у тісному зв'язку з трансформаціями соціальної політики, становленням професії соціального працівника та інституціоналізацією соціальних послуг.

У процесі розгляду питання варто проаналізувати еволюцію вітчизняної наукової термінології соціальної роботи, зокрема перехід від запозичених або міждисциплінарних понять до формування власного наукового тезаурусу, адаптованого до українських соціальних реалій. Доцільно підкреслити роль наукових досліджень, освітніх програм і професійних стандартів у закріпленні та уніфікації фахових термінів.

Особливу увагу слід приділити впливу національного законодавства та офіційних нормативно-правових актів на формування понятійно-термінологічного апарату соціальної роботи. Важливо показати, що законодавче закріплення термінів сприяє їх усталенню в професійному

середовищі, водночас породжуючи дискусії щодо наукової точності, змістового наповнення та практичної доцільності окремих дефініцій.

Аналізуючи сучасний стан формування наукового тезаурусу соціальної роботи, доцільно також звернути увагу на взаємодію наукової теорії та професійної практики. Слід акцентувати на тому, що практична діяльність соціальних працівників є джерелом появи нових понять і категорій, які потребують подальшого теоретичного осмислення та наукового узагальнення.

Предметом вивчення *четвертого питання* є міжнародні підходи до формування та уніфікації термінології соціальної роботи як важливого чинника розвитку науки, професійної практики та міждержавної співпраці у соціальній сфері. Доцільно акцентувати увагу на тому, що узгоджена професійна мова соціальної роботи забезпечує можливість порівняння наукових досліджень, обміну професійним досвідом та впровадження міжнародних стандартів у національні системи соціальної роботи.

Під час розгляду питання варто охарактеризувати роль міжнародних організацій і професійних об'єднань у формуванні спільного термінологічного поля соціальної роботи. Доцільно звернути увагу на документи, рекомендації та глосарії, що розробляються в межах міжнародних інституцій і спрямовані на уніфікацію базових понять, принципів і професійних категорій соціальної роботи.

Особливу увагу слід приділити аналізу міжнародних підходів до визначення базових понять соціальної роботи, таких як соціальна робота, соціальні послуги, соціальна підтримка, соціальна інклюзія, соціальна справедливість та права людини. Важливо підкреслити, що міжнародні дефініції мають ціннісно-нормативний характер і відображають універсальні принципи професійної діяльності, водночас потребуючи адаптації до національного соціокультурного й правового контексту.

Розглядаючи процеси уніфікації термінології, доцільно акцентувати на їхніх перевагах і обмеженнях для розвитку національної науки і практики соціальної роботи. Слід показати, що уніфікація сприяє підвищенню якості професійної підготовки, розвитку академічної мобільності та інтеграції у

світовий професійний простір, однак водночас може викликати труднощі, пов'язані з буквальною перекладом термінів і втратою контекстуального змісту.

Опрацювання *п'ятого питання* доцільно зосередити на осмисленні плюралізму термінології соціальної роботи як об'єктивного явища, зумовленого міждисциплінарним характером науки, різноманіттям теоретичних підходів і динамікою соціальних процесів. Слід акцентувати увагу на тому, що багатозначність і варіативність термінів одночасно створюють методологічні виклики та відкривають нові можливості для розвитку теорії і професійної практики соціальної роботи.

У процесі розгляду питання варто проаналізувати основні проблеми, пов'язані з термінологічним плюралізмом, зокрема неоднозначність тлумачення базових понять, відмінності у використанні термінів у наукових, нормативно-правових і практичних контекстах, а також труднощі міждисциплінарної та міжкультурної професійної комунікації. Доцільно підкреслити, що такі розбіжності можуть ускладнювати розуміння змісту професійної діяльності та впливати на якість соціальної практики.

Разом із тим, слід звернути увагу на потенціал термінологічного плюралізму як ресурсу розвитку соціальної роботи. Важливо показати, що множинність термінів і підходів стимулює наукову дискусію, сприяє критичному переосмисленню усталених концепцій і дозволяє гнучко адаптувати професійну мову до різних соціальних контекстів і потреб клієнтів.

Розглядаючи плюралізм термінології у професійній практиці, доцільно акцентувати на ролі соціального працівника як інтерпретатора та посередника між науковими концепціями, нормативними вимогами та реальними життєвими ситуаціями отримувачів соціальних послуг. Слід підкреслити значення професійної рефлексії, етичної відповідальності та контекстуального підходу у виборі й застосуванні термінів у практичній діяльності.

Основні поняття і терміни

Понятійно-термінологічний апарат соціальної роботи, науковий тезаурус соціальної роботи, професійна термінологія, еволюція термінології соціальної

роботи, міждисциплінарний характер соціальної роботи, уніфікація термінології, міжнародні стандарти соціальної роботи, національний і міжнародний контексти соціальної роботи, професійна мова соціальної роботи, термінологічний плюралізм, професійна комунікація, інтерпретація соціальних понять.

Проблемні питання

1. Якою мірою понятійно-термінологічний апарат соціальної роботи відображає реальні соціальні процеси та потреби сучасного суспільства?
2. Визначіть чинники, які зумовлюють специфіку формування наукового тезаурусу соціальної роботи у вітчизняному контексті.
3. Чи є уніфікація термінології соціальної роботи необхідною умовою її інтеграції у міжнародний науковий і професійний простір?
4. Які ризики та переваги пов'язані з термінологічним плюралізмом у теорії та практиці соціальної роботи?
5. Яким чином соціальний працівник може забезпечити баланс між науковою коректністю термінів і практичною доцільністю їх використання у професійній діяльності?

Контрольні запитання

1. У чому полягає сутність понятійно-термінологічного апарату соціальної роботи та його значення для теорії і практики?
2. Які основні тенденції формування наукового тезаурусу соціальної роботи у вітчизняному контексті?
3. Яку роль відіграють міжнародні підходи у формуванні та уніфікації термінології соціальної роботи?
4. Які особливості термінологічного плюралізму в теорії та практиці соціальної роботи?
5. Як здійснюється використання професійної термінології у науковій та практичній діяльності соціального працівника?

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізувати понятійно-термінологічний апарат сучасної соціальної роботи, визначивши його основні функції у теорії та професійній практиці, а також роль у формуванні професійної ідентичності соціального працівника (аналітичний огляд, 2-3 стор.).
2. Порівняти вітчизняні та міжнародні підходи до формування термінології соціальної роботи, визначивши спільні риси й відмінності у трактуванні основних понять та можливості їх узгодженого використання у професійній діяльності (аналітична довідка, 2 стор.).
3. Підготувати рефлексивно-аналітичне есе (1,5-2 стор.) на тему: «Значення термінологічного плюралізму для розвитку науки і практики соціальної роботи», у якому розкрити особливості використання професійної термінології в науковому дискурсі та практичній діяльності соціального працівника.

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : PIK-У, 2023. 420 с. URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf
2. Іванова І. Особливості термінології в соціальній роботі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2025. Випуск 2 (57). С. 79-84. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.57.79-84>
3. Купенко О. Соціальна робота : від теорії до практики : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с. URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/339162972.pdf>
4. Семигіна Т. Міжнародна соціальна робота: пріоритети та стандарти. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 175 с. URL: <https://surl.lu/wahkps>

5. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Suchasna-sotsialna-robota.pdf>
6. Соціальна робота : реалії та виклики часу : навч.-метод. посіб. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 219 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/362057615_Socialna_robota_realii_t_a_vikliki_casu_Navcalno-metodicnij_posibnik

Додаткова

1. Глосарій термінів освітньо-наукової програми «Соціальна робота. Соціальна реабілітація» спеціальності І10 «Соціальна робота та консультування» галузі знань І «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення» здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти [Електронне навчально-методичне видання] / упоряд. Г. Кравченко та ін. Київ : ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України. 2025. 200 с. URL: <https://surl.li/nmgrry>
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. Проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с. URL: <https://lib.uu.ua/wp-content/uploads/2024/03/entsyklopediia-dlia-fakhivtsiv-sotsialnoi-roboty.pdf>
3. Нормативно-правове забезпечення соціальної роботи : термінологічний словник : навч.-метод. посіб. / упоряд. І. Б.Іванова / за заг. ред. І. В. Маслянікової. Київ : Університет «Україна», 2023. 51 с. URL: <https://lib.uu.ua/wp-content/uploads/2024/03/ivanova-terminy.pdf>
4. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців сфери соціальної роботи (до курсів) / уклад. : Г. В. Коваль, Е. І. Костишин, Г. П. Васянович, В. В. Грицанюк, О. М. Міщенко, В. М. Логвиненко, К. І. Савостікова; за ред. Г. В. Коваль. Львів : ЛДУ БЖД, 2021. 208 с. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11324/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202021.pdf>

5. Соціальна робота. Термінологічний словник / за заг. ред. Н. Чернухи, С. Петкова, Т. Захаріної. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 484 с. URL: https://jurkniga.ua/contents/sotsialna-robota-terminologichniy-slovník.pdf?srsltid=AfmBOopyjWmg67q42S4ldLbIjxl_w-ZlEaJVE4AQRO1L0vGpuEdBtmQz

ТЕМА 3. СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Мета заняття: поглибити розуміння сучасних концепцій соціальної роботи та перспектив її розвитку в умовах суспільних трансформацій; розкрити зміст і практичне значення інноваційних підходів у соціальній роботі; сприяти усвідомленню ролі людиноцентричних, правозахисних і розвиткових концепцій у професійній діяльності соціального працівника; розвинути здатність до аналітичного осмислення сучасних теоретичних моделей і їх застосування у соціальній практиці.

Семінарське заняття 3 (2 год.)

План

1. Актуальні напрями розвитку соціальної роботи в умовах сучасних суспільних трансформацій.
2. Підхід, орієнтований на сильні сторони клієнта, та його значення для сучасної соціальної практики.
3. Феміністична та «зелена» соціальна робота як інноваційні концепції розвитку професійної діяльності.
4. Теорія якості життя та феномени ексклюзії, інклюзії, стигматизації й дискримінації у соціальній практиці.
5. Концепції адаптивної соціалізації, резилієнсу та емпاورменту як перспективні орієнтири соціальної роботи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Розгляд *першого питання* доцільно зосередити на аналізі актуальних напрямів розвитку соціальної роботи в контексті сучасних суспільних трансформацій, зумовлених глобалізаційними процесами, соціально-економічними змінами, воєнними викликами, демографічними зрушеннями та посиленням соціальної нерівності. Слід акцентувати увагу на тому, що соціальна робота в сучасних умовах виступає не лише інструментом соціальної

підтримки, а й важливим чинником соціальної згуртованості та сталого розвитку суспільства.

У процесі опрацювання питання варто охарактеризувати основні напрями розвитку соціальної роботи, зокрема посилення людиноцентричного та правозахисного підходів, орієнтацію на розвиток потенціалу особистості й громади, а також розширення профілактичної та превентивної складових професійної діяльності. Доцільно підкреслити зростання ролі соціальної роботи у сфері психосоціальної підтримки, кризового втручання та соціальної реабілітації в умовах воєнних і посткризових трансформацій.

Особливу увагу слід приділити тенденціям розвитку соціальної роботи на рівні територіальних громад, зокрема впровадженню інтегрованих соціальних послуг, міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії, а також активізації участі громадян у вирішенні соціальних проблем. Важливо показати, що децентралізація соціальної сфери зумовлює зміну професійних ролей соціального працівника та підвищує вимоги до його компетентності й автономності.

Характеризуючи актуальні напрями розвитку соціальної роботи, доцільно також звернути увагу на вплив цифровізації та інноваційних технологій на професійну діяльність. Слід акцентувати на появі нових форм надання соціальних послуг, використанні цифрових інструментів у роботі з клієнтами та необхідності забезпечення етичних стандартів і захисту персональних даних у цифровому середовищі.

У *другому питанні* доцільно зосередитися на розкритті підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнта, як одного з визначальних концептуальних орієнтирів сучасної соціальної роботи. Слід акцентувати увагу на тому, що цей підхід ґрунтується на визнанні внутрішніх ресурсів, потенціалу та життєвого досвіду особистості, сім'ї або громади, що дає змогу відійти від дефіцитарних моделей і сприяє формуванню партнерських відносин між соціальним працівником і клієнтом.

Під час опрацювання питання варто розкрити теоретичні засади підходу, орієнтованого на сильні сторони, та його зв'язок із людиноцентричною

парадигмою соціальної роботи. Доцільно підкреслити, що зосередження на можливостях і досягненнях клієнта сприяє підвищенню його суб'єктності, відповідальності за власні рішення та активній участі у процесі соціальних змін.

Окрему увагу слід приділити практичному значенню цього підходу у роботі з різними категоріями клієнтів, зокрема особами, які перебувають у складних життєвих обставинах, внутрішньо переміщеними особами, сім'ями з дітьми, особами з інвалідністю та ветеранами війни. Важливо показати, що орієнтація на сильні сторони сприяє підвищенню ефективності соціальних втручань, розвитку мотивації клієнтів і формуванню довіри до соціальних служб.

Розглядаючи значення підходу для сучасної соціальної практики, доцільно акцентувати на його ролі у формуванні індивідуалізованих планів соціальної роботи, розвитку навичок самодопомоги та підтримці процесів соціальної інтеграції. Слід підкреслити, що цей підхід потребує високого рівня професійної компетентності, рефлексивності та дотримання етичних принципів соціальної роботи.

Висвітлення *третього питання* доцільно зосередити на аналізі феміністичної та «зеленої» соціальної роботи як інноваційних концепцій, що розширюють традиційні межі професійної діяльності соціального працівника та відображають сучасні соціальні, гендерні й екологічні виклики. Слід акцентувати увагу на тому, що зазначені концепції формуються у відповідь на структурну нерівність, дискримінацію та екологічні загрози, поєднуючи соціальну справедливість із принципами сталого розвитку.

Розкриваючи зміст феміністичної соціальної роботи, доцільно зосередитися на її сутності як підходу, спрямованого на виявлення та подолання гендерної нерівності, аналіз владних відносин і захист прав жінок та інших соціально вразливих груп. Варто підкреслити, що феміністична перспектива в соціальній роботі сприяє критичному переосмисленню соціальних норм, ролей і структур, а також формуванню інклюзивних і недискримінаційних практик соціальної підтримки.

Особливу увагу слід приділити «зеленій» соціальній роботі як концепції, що інтегрує екологічний вимір у професійну діяльність соціального працівника. Важливо показати, що цей підхід зосереджується на взаємозв'язку між соціальними проблемами та станом довкілля, впливі екологічних криз на соціальну вразливість населення й необхідності захисту прав громад, які зазнають негативних наслідків екологічних змін.

Розглядаючи феміністичну та «зелену» соціальну роботу у практичному вимірі, доцільно акцентувати на їх значенні для розвитку інноваційних форм соціального втручання, адвокації соціальних і екологічних прав, а також посилення міждисциплінарної та міжсекторальної взаємодії. Слід підкреслити, що впровадження цих концепцій потребує від соціального працівника високого рівня критичного мислення, етичної чутливості та готовності до професійних змін.

У *четвертому питанні* доцільно зосередитися на аналізі теорії якості життя як концептуальної основи сучасної соціальної роботи та її зв'язку з феноменами ексклюзії, інклюзії, стигматизації й дискримінації у соціальній практиці. Слід акцентувати увагу на тому, що якість життя виступає інтегральним показником соціального благополуччя, який охоплює матеріальні, соціальні, психологічні та культурні аспекти життєдіяльності особистості й спільнот.

Розкриваючи зміст теорії якості життя, доцільно звернути увагу на її значення для оцінювання результативності соціальної роботи та визначення пріоритетів соціального втручання. Важливо показати, що орієнтація на підвищення якості життя клієнтів передбачає комплексний підхід до вирішення соціальних проблем, урахування суб'єктивного сприйняття життєвих умов і забезпечення можливостей для повноцінної соціальної участі.

Окрему увагу слід приділити феноменам соціальної ексклюзії та інклюзії як базовим категоріям сучасної соціальної роботи. Варто підкреслити, що ексклюзія проявляється у формах обмеження доступу до ресурсів, послуг і соціальних прав, тоді як інклюзія спрямована на подолання бар'єрів і створення рівних можливостей для участі всіх членів суспільства в соціальному житті.

Характеризуючи явища стигматизації й дискримінації, доцільно акцентувати на їх негативному впливі на якість життя осіб і груп, які зазнають соціального виключення. Слід показати, що стигматизація формує стійкі соціальні упередження, обмежує можливості самореалізації та посилює соціальну вразливість, а подолання дискримінаційних практик є важливим завданням професійної діяльності соціального працівника.

Розглядаючи *п'яте питання* доцільно зосередитися на аналізі концепцій адаптивної соціалізації, резилієнсу та емпاورменту як перспективних орієнтирів розвитку сучасної соціальної роботи. Слід акцентувати увагу на тому, що зазначені концепції відображають перехід від компенсаторних моделей соціальної допомоги до підходів, орієнтованих на розвиток внутрішніх ресурсів особистості, підвищення її здатності до самостійного подолання життєвих труднощів і активної участі у соціальному житті.

Розкриваючи зміст концепції адаптивної соціалізації, доцільно підкреслити її спрямованість на підтримку процесів пристосування особистості до змінних соціальних умов без втрати суб'єктності та соціальної активності. Важливо показати, що адаптивна соціалізація в сучасних умовах пов'язана з формуванням гнучких соціальних навичок, здатності до навчання протягом життя та конструктивної взаємодії з соціальним середовищем.

Особливу увагу слід приділити концепції резилієнсу як основному поняттю сучасної соціальної роботи, що відображає здатність особистості, сім'ї або громади відновлюватися після кризових і травматичних подій. Доцільно акцентувати, що розвиток резилієнсу передбачає поєднання індивідуальних ресурсів із підтримкою соціального оточення та інституційних механізмів соціальної допомоги.

Розглядаючи концепцію емпاورменту, варто підкреслити її значення для підвищення автономії, відповідальності та участі клієнтів у прийнятті рішень, що стосуються їхнього життя. Слід показати, що емпاورмент сприяє зміцненню громадянської активності, подоланню залежності від соціальної допомоги та розвитку партнерських відносин між соціальним працівником і клієнтом.

Основні поняття і терміни

Сучасні концепції соціальної роботи, напрями розвитку соціальної роботи, феміністична соціальна робота, «зелена» соціальна робота, сталий розвиток, теорія якості життя, соціальна ексклюзія, соціальна інклюзія, стигматизація, дискримінація, адаптивна соціалізація, резилієнс, емпатурмент, соціальна стійкість, соціальна участь, професійна автономія соціального працівника

Проблемні питання

1. Проаналізуйте вплив сучасних суспільних трансформацій на зміну концептуальних орієнтирів розвитку соціальної роботи.
2. Охарактеризуйте практичний потенціал підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнта, у сучасній соціальній практиці.
3. Аргументовано поясніть значення феміністичної та «зеленої» соціальної роботи як інноваційних концепцій професійної діяльності.
4. Дайте оцінку можливостям застосування теорії якості життя для аналізу процесів соціальної ексклюзії та інклюзії у соціальній роботі.
5. Покажіть вплив стигматизації та дискримінації на соціальну інтеграцію вразливих груп населення, навівши приклади із соціальної практики.

Контрольні запитання

1. Чому сучасні суспільні трансформації зумовлюють появу нових напрямів розвитку соціальної роботи?
2. У чому полягає сутність підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнта, та його значення для сучасної соціальної практики?
3. Що покладено в основу феміністичної та «зеленої» соціальної роботи як інноваційних концепцій професійної діяльності?
4. Як проявляються феномени соціальної ексклюзії, інклюзії, стигматизації й дискримінації у соціальній практиці?
5. Яке значення мають концепції адаптивної соціалізації, резилієнсу та емпатурменту для перспектив розвитку соціальної роботи?

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізувати актуальні напрями розвитку соціальної роботи в умовах сучасних суспільних трансформацій, визначивши їх вплив на зміст і пріоритети професійної діяльності соціального працівника (аналітичний огляд, 2-3 стор.).
2. Охарактеризувати підхід, орієнтований на сильні сторони клієнта, та обґрунтувати можливості його застосування у роботі з різними категоріями клієнтів, навівши приклади із сучасної соціальної практики (структурований текст або таблиця з висновками).
3. Здійснити порівняльний аналіз феміністичної та «зеленої» соціальної роботи як інноваційних концепцій, визначивши їх спільні риси, відмінності та перспективи розвитку в українському контексті (аналітична довідка, 2 стор.).

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с. URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf
2. Купенко О. Соціальна робота : від теорії до практики : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с. URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/339162972.pdf>
3. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Suchasna-sotsialna-robota.pdf>
4. Соціальна робота : реалії та виклики часу : навч.-метод. посіб. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 219 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/362057615_Socialna_robota_realii_t_a_vikliki_casu_Navcalno-metodicnij_posibnik

5. Сучасні теорії соціальної роботи : Антологія [упор. Т. Семигіна]. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 160 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/350327030_SUCASNI_TEORII_SOCIALNOI_ROBOTI_A_NTOLOGIA/links/605a23ca92851cd8ce619eec/SUCASNI-TEORII-SOCIALNOI-ROBOTI-ANTOLOGIA.pdf

Додаткова

1. Семигіна Т., Столярик О. Розвиток сильних сторін клієнтів соціальної роботи : посіб. Таллінн : Teadmus, 2024. 257 с. URL: file:///C:/Users/911/Downloads/SemiginaStoliaryk_book_2024.pdf
2. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців сфери соціальної роботи (до курсів) / уклад. : Г. В. Коваль, Е. І. Костишин, Г. П. Васянович, В. В. Грицанюк, О. М. Міщенко, В. М. Логвиненко, К. І. Савостікова; за ред. Г. В. Коваль. Львів : ЛДУ БЖД, 2021. 208 с. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11324/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202021.pdf>
3. Соціальна робота. Термінологічний словник / за заг. ред. Н. Чернухи, С. Петкова, Т. Захаріної. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 484 с. URL: https://jurkniga.ua/contents/sotsialna-robota-terminologichniy-slovnik.pdf?srsId=AfmBOopyjWmg67q42S4ldLbIjxl_w-ZlEaJVE4AQRO1L0vGpuEdBtmQz
4. Столярик О., Семигіна Т. Підхід, орієнтований на сильні сторони: огляд основних принципів. *Ввічливість. Humanitas*. Вип. 4, 2022. С. 52-60. URL: <https://surli.cc/cpjdbi>
5. Ярошенко А., Семигіна Т. Феміністична соціальна робота як професійне інвестування у жіночу солідарність. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 1. С. 13-29. URL: <https://surli.li/jkkuil>

ТЕМА 4. ПРАКТИКА І ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Мета заняття: поглибити знання про зміст, структуру та особливості професійної діяльності соціального працівника; розкрити мету, завдання, напрями, функції та професійні ролі соціальної роботи; сприяти усвідомленню взаємозв'язку між методами, формами й етапами процесу соціальної роботи та інституційною інфраструктурою соціальної сфери; розвинути здатність до аналітичного осмислення практичної діяльності соціального працівника в сучасних умовах.

Семінарське заняття 4 (2 год.)

План

1. Мета, завдання та основні напрями практичної діяльності соціального працівника.
2. Суб'єкти та об'єкти соціальної роботи в системі соціальної взаємодії.
3. Функції та професійні ролі соціального працівника у сучасних умовах.
4. Методи, форми та етапи процесу соціальної роботи.
5. Інституційна інфраструктура соціальної роботи в Україні.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Висвітлення *першого питання* доцільно розпочати з визначення мети практичної діяльності соціального працівника як цілеспрямованої професійної взаємодії, спрямованої на подолання або мінімізацію негативних наслідків складних життєвих обставин, забезпечення соціального захисту, підтримку соціальної інтеграції та підвищення якості життя осіб, сімей і соціальних груп. Слід акцентувати увагу на тому, що мета соціальної роботи має людиноцентричний характер і ґрунтується на принципах поваги до гідності, прав людини та соціальної справедливості.

У процесі висвітлення питання варто розкрити основні завдання практичної діяльності соціального працівника, зокрема виявлення та оцінку

потреб клієнтів, планування і реалізацію соціальних втручань, координацію надання соціальних послуг, здійснення соціального супроводу та оцінювання результативності професійної діяльності. Доцільно підкреслити, що завдання соціальної роботи змінюються залежно від категорії клієнтів, соціального контексту та рівня втручання, зберігаючи водночас загальну спрямованість на підтримку соціального функціонування.

Особливу увагу слід приділити характеристиці основних напрямів практичної діяльності соціального працівника, серед яких соціальна профілактика, соціальна підтримка і допомога, соціальна реабілітація, соціальний супровід, кризове втручання та соціальна адвокація. Важливо показати, що зазначені напрями реалізуються у взаємозв'язку та передбачають комплексний підхід до вирішення соціальних проблем.

Розглядаючи мету, завдання та напрями практичної діяльності, доцільно звернути увагу на вплив сучасних суспільних викликів, зокрема воєнних дій, соціально-економічних трансформацій і децентралізації, на зміст професійної діяльності соціального працівника. Слід підкреслити, що ці умови зумовлюють розширення функціоналу соціальної роботи та підвищення вимог до професійної компетентності фахівців.

Розгляд *другого питання* доцільно зосередити на аналізі суб'єктів та об'єктів соціальної роботи як основних елементів системи професійної діяльності у соціальній сфері. Слід акцентувати увагу на тому, що чітке розмежування та взаємозв'язок суб'єктів і об'єктів соціальної роботи є необхідною умовою ефективного планування, організації та реалізації соціальних втручань.

Під час висвітлення питання варто охарактеризувати суб'єктів соціальної роботи, до яких належать соціальні працівники, фахівці соціальної сфери, державні та недержавні установи, органи місцевого самоврядування, громадські й благодійні організації, а також інші інституції, залучені до надання соціальних послуг. Доцільно підкреслити, що сучасна соціальна робота має міжсекторальний характер і ґрунтується на взаємодії різних суб'єктів, об'єднаних спільною метою соціальної підтримки та захисту населення.

Окрему увагу слід приділити характеристиці об'єктів соціальної роботи, під якими розуміють осіб, сім'ї, соціальні групи та громади, що перебувають у складних життєвих обставинах або потребують соціальної підтримки. Важливо акцентувати на тому, що в сучасній соціальній роботі об'єкт розглядається не лише як отримувач допомоги, а як активний учасник соціальної взаємодії, носій потреб, ресурсів і потенціалу для змін.

Характеризуючи взаємодію суб'єктів і об'єктів соціальної роботи, доцільно звернути увагу на принципи партнерства, добровільності, індивідуального підходу та поваги до гідності клієнта. Слід показати, що ефективність соціальної роботи значною мірою залежить від якості професійної комунікації, узгодження очікувань і спільного визначення цілей соціального втручання.

У *третьому питанні* доцільно зосередитися на розкритті функцій та професійних ролей соціального працівника як динамічних складових його професійної діяльності, що трансформуються під впливом сучасних суспільних змін, воєнних викликів, децентралізації та розвитку системи соціальних послуг. Слід акцентувати увагу на тому, що функції та ролі соціального працівника відображають не лише зміст професійної діяльності, а й рівень її інституційної зрілості та соціальної значущості.

У процесі розгляду питання варто охарактеризувати основні функції соціального працівника, зокрема діагностичну, прогностичну, організаційну, координаційну, консультативну, реабілітаційну, профілактичну та правозахисну. Доцільно підкреслити, що реалізація цих функцій здійснюється у взаємозв'язку та залежить від специфіки соціальної проблеми, категорії клієнтів і рівня соціального втручання.

Особливу увагу слід приділити аналізу професійних ролей соціального працівника у сучасних умовах, серед яких важливе місце посідають ролі помічника, консультанта, посередника, координатора, адвоката інтересів клієнта, менеджера випадку та агента соціальних змін. Важливо показати, що розширення спектра професійних ролей зумовлене ускладненням соціальних проблем і потребою в міжвідомчій та міжсекторальній взаємодії.

Розглядаючи функції та ролі соціального працівника, доцільно звернути увагу на вимоги до його професійної компетентності, етичної відповідальності та здатності до професійної рефлексії. Слід підкреслити, що ефективне виконання професійних ролей потребує поєднання спеціальних знань, практичних умінь, комунікативних навичок і дотримання етичних стандартів соціальної роботи.

У рамках *четвертого питання* доцільно зосередитися на характеристиці методів, форм та етапів процесу соціальної роботи як взаємопов'язаних складових професійної діяльності соціального працівника. Слід акцентувати увагу на тому, що методи і форми соціальної роботи є інструментами реалізації професійних функцій, а послідовність етапів забезпечує системність і результативність соціального втручання.

У процесі розгляду питання варто охарактеризувати основні методи соціальної роботи, зокрема індивідуальну, групову та громадську соціальну роботу, консультування, соціальний супровід, соціальну профілактику, медіацію та кризове втручання. Доцільно підкреслити, що вибір методів зумовлюється специфікою соціальної проблеми, потребами клієнтів і контекстом професійної діяльності.

Окрему увагу слід приділити формам соціальної роботи, які відображають організаційні способи реалізації методів у практиці. Важливо показати, що форми соціальної роботи можуть бути інституційними та неінституційними, стаціонарними й мобільними, індивідуальними та колективними, що дає змогу гнучко реагувати на різноманітні соціальні потреби населення.

Характеризуючи етапи процесу соціальної роботи, доцільно зосередитися на їх логічній послідовності, яка охоплює виявлення та оцінку потреб клієнта, планування соціального втручання, реалізацію запланованих заходів, моніторинг і оцінювання результатів. Слід підкреслити, що дотримання етапності сприяє підвищенню якості соціальних послуг і забезпечує професійну відповідальність соціального працівника.

У *п'ятому питанні* доцільно зосередитися на аналізі інституційної інфраструктури соціальної роботи в Україні як системи органів, установ і організацій, що забезпечують реалізацію соціальної політики держави та надання соціальних послуг різним категоріям населення. Слід акцентувати увагу на тому, що ефективність соціальної роботи значною мірою визначається узгодженістю діяльності інституцій різних рівнів і форм власності.

Розкриваючи структуру інституційної інфраструктури соціальної роботи, доцільно охарактеризувати її основні складові, зокрема центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, заклади соціального обслуговування, центри соціальних служб, служби у справах дітей, установи соціального захисту, а також недержавні й громадські організації. Важливо підкреслити, що сучасна інфраструктура соціальної роботи має багаторівневий і міжсекторальний характер.

Доцільно зосередитися на ролі територіальних громад у розвитку інституційної інфраструктури соціальної роботи в умовах децентралізації. Слід показати, що передача повноважень на місцевий рівень сприяє наближенню соціальних послуг до їх отримувачів, водночас формуючи нові вимоги до кадрового, організаційного та ресурсного забезпечення соціальної сфери.

У межах аналізу інституційної інфраструктури соціальної роботи доцільно звернути увагу на взаємодію державного, комунального та недержавного секторів у наданні соціальних послуг. Слід підкреслити значення соціального партнерства, міжвідомчої координації та розвитку мережі надавачів соціальних послуг для забезпечення комплексного підходу до вирішення соціальних проблем.

Основні поняття і терміни

Практична діяльність соціального працівника, професійна діяльність у соціальній роботі, мета соціальної роботи, завдання соціальної роботи, напрями соціальної роботи, суб'єкти соціальної роботи, об'єкти соціальної роботи, функції соціального працівника, професійні ролі соціального працівника, методи соціальної роботи, форми соціальної роботи, процес соціальної роботи,

етапи соціальної роботи, соціальне втручання, соціальний супровід, кейс-менеджмент, соціальне партнерство, інституційна інфраструктура соціальної роботи, система соціальних послуг, надавачі соціальних послуг, територіальні громади, децентралізація у соціальній сфері.

Проблемні питання

1. Розкрийте логіку поєднання мети, завдань і основних напрямів практичної діяльності соціального працівника в сучасних умовах.
2. Визначте специфіку взаємодії суб'єктів і об'єктів соціальної роботи та її значення для результативності соціального втручання.
3. Обґрунтуйте роль функцій і професійних ролей соціального працівника у забезпеченні якості соціальних послуг.
4. Поясніть значення етапності процесу соціальної роботи для планування, реалізації та оцінювання професійної діяльності.
5. Оцініть вплив інституційної інфраструктури та міжсекторальної взаємодії на розвиток системи соціальних послуг в Україні.

Контрольні запитання

1. Що становить зміст практичної діяльності соціального працівника та які її основні напрями?
2. Хто належить до суб'єктів і об'єктів соціальної роботи та яким є їх місце у системі соціальної взаємодії?
3. Які функції та професійні ролі виконує соціальний працівник у сучасних умовах?
4. Якими є основні етапи процесу соціальної роботи та у чому полягає їх послідовність?
5. Які складові формують інституційну інфраструктуру соціальної роботи в Україні та яке її значення для надання соціальних послуг?

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте зміст і спрямованість практичної діяльності соціального працівника, охарактеризувавши взаємозв'язок між її метою, завданнями та основними напрямками у сучасних умовах (аналітичний текст, 2–3 стор.).
2. Охарактеризуйте функції та професійні ролі соціального працівника, показавши їх значення для реалізації соціальних послуг у різних сферах соціальної роботи (аналітична довідка, 2 стор.).
3. Висвітліть особливості інституційної інфраструктури соціальної роботи в Україні, звернувши увагу на взаємодію державного, комунального та недержавного секторів у наданні соціальних послуг (аналітичний огляд, 2 стор.).

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf
2. Купенко О. Соціальна робота : від теорії до практики : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с. URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/339162972.pdf>
3. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
4. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Suchasna-sotsialna-robota.pdf>
5. Соціальна робота : реалії та виклики часу : навч.-метод. посіб. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 219 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/362057615_Socialna_robota_realii_t_a_vikliki_casu_Navcalno-metodicnij_posibnik

Додаткова

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 80. Соціальні послуги : затверджений Наказом Міністерства соціальної політики України від 29.03.2017 р. № 518. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#n11>
2. Про затвердження професійного стандарту «Соціальний працівник» : Наказ Міністерства соціальної політики України від 04.07.2019 р. № 1049. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/75-1049.pdf>
3. Про затвердження професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи» : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 20.06.2020 р. № 1179. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/88-1179.pdf>
4. Повідайчик О. С. Дослідницькі ролі соціальних працівників у процесі професійної діяльності. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2016. Т. 2. № 2. С. 31-34. URL: <https://pp-msu.com.ua/uk/journals/tom-2-2-2016/doslidnitski-rolisotsialnikh-pratsivnikov-u-protsesi-profesiynoyi-diyalnosti>
5. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців сфери соціальної роботи (до курсів) / уклад. : Г. В. Коваль, Е. І. Костишин, Г. П. Васянович, В. В. Грицанюк, О. М. Міщенко, В. М. Логвиненко, К. І. Савостікова; за ред. Г. В. Коваль. Львів : ЛДУ БЖД, 2021. 208 с. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11324/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202021.pdf>
6. Соціальна робота. Термінологічний словник / за заг. ред. Н. Чернухи, С. Петкова, Т. Захаріної. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 484 с. URL: https://jurkniga.ua/contents/sotsialna-robota-terminologichniy-slovnik.pdf?srsId=AfmBOopyjWmg67q42S4ldLbIjxl_w-ZlEaJVE4AQRO1L0vGpuEdBtmQz

ТЕМА 5. СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ГРОМАДІ

Мета заняття: поглибити розуміння сутності соціальної роботи в громаді як напряму професійної діяльності; розкрити поняття, типологію, структурні характеристики та соціальні ресурси громади; сприяти усвідомленню значення партнерства, соціального діалогу та моделей спільної діяльності у вирішенні соціальних проблем на місцевому рівні; розвинути здатність до аналізу ролі громад, засобів масової інформації та цифрових платформ у забезпеченні соціальної інтеграції та сталого розвитку суспільства.

Семінарське заняття 5 (2 год.)

План

1. Поняття громади та її типологія у контексті соціальної роботи.
2. Структурні характеристики громади та її соціальні ресурси як основа соціального розвитку.
3. Партнерство та взаємодія суб'єктів соціальної роботи на рівні громади.
4. Моделі спільної діяльності та соціального партнерства у соціальній роботі з громадою.
5. Засоби масової інформації, цифрові платформи та роль громади у забезпеченні соціальної інтеграції й розвитку суспільства.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Розгляд *першого питання* доцільно розпочати з визначення поняття громади як базової категорії соціальної роботи, що відображає сукупність соціальних зв'язків, спільних інтересів, цінностей і форм взаємодії людей у певному соціальному просторі. Слід акцентувати увагу на тому, що громада є не лише територіальною одиницею, а й соціальним утворенням, здатним до самоорганізації, колективних дій і вирішення спільних проблем.

Характеризуючи різні підходи до розуміння громади у соціальній роботі, варто охарактеризувати територіальний, соціально-демографічний, інституційний та ціннісно-орієнтований підходи. Доцільно підкреслити, що їх

поєднання дає змогу комплексно аналізувати громаду як об'єкт і суб'єкт соціальної роботи, враховуючи її соціальну структуру, ресурси та потенціал розвитку.

Доцільно зосередитися на типології громад, зокрема за територіальною ознакою, рівнем соціальної згуртованості, характером соціальних зв'язків і ступенем інституційного розвитку. Слід показати, що типологізація громад є необхідною передумовою для планування соціальної роботи, вибору адекватних методів і форм втручання та визначення пріоритетів соціального розвитку.

Розбираючи поняття громади та її типологію, доцільно звернути увагу на взаємозв'язок громади з процесами децентралізації та розвитку місцевого самоврядування. Слід підкреслити, що сучасна соціальна робота в громаді орієнтована на посилення участі мешканців у прийнятті рішень, розвиток локальних ініціатив і мобілізацію внутрішніх ресурсів громади.

У *другому питанні* доцільно зосередитися на аналізі структурних характеристик громади та її соціальних ресурсів як ключових чинників соціального розвитку. Слід акцентувати увагу на тому, що структура громади визначає характер соціальних взаємодій, рівень згуртованості та можливості мобілізації ресурсів для розв'язання локальних соціальних проблем.

У процесі висвітлення питання варто охарактеризувати основні структурні елементи громади, зокрема соціально-демографічний склад населення, інституційну мережу, систему соціальних ролей і форм громадської активності. Доцільно підкреслити, що саме ці елементи формують потенціал громади до самоорганізації та сталого розвитку.

Доцільно зосередитися на типології громад, зокрема за територіальною ознакою, рівнем соціальної згуртованості, характером соціальних зв'язків і ступенем інституційного розвитку. Слід показати, що типологізація громад є необхідною передумовою для планування соціальної роботи, вибору адекватних методів і форм втручання та визначення пріоритетів соціального розвитку.

Розглядаючи структурні характеристики та соціальні ресурси громади, доцільно звернути увагу на роль соціального працівника у процесі їх виявлення, оцінювання та мобілізації. Слід підкреслити, що професійна діяльність соціального працівника спрямована на активізацію внутрішніх ресурсів громади та підтримку ініціатив, що відповідають потребам місцевого населення.

Третє питання передбачає аналіз партнерства та взаємодії суб'єктів соціальної роботи на рівні громади як визначального механізму вирішення соціальних проблем і забезпечення сталого розвитку місцевих спільнот. Слід акцентувати увагу на тому, що ефективна соціальна робота в громаді неможлива без налагодженої співпраці між різними учасниками соціального процесу.

Характеризуючи коло суб'єктів соціальної роботи на рівні громади, варто зосередитися на діяльності органів місцевого самоврядування, закладів соціального обслуговування, освітніх і медичних установ, громадських та благодійних організацій, ініціативних груп мешканців, а також представників бізнесу. Доцільно підкреслити, що кожен із цих суб'єктів виконує специфічні функції у системі соціальної підтримки та розвитку громади.

Аналіз партнерських відносин у соціальній роботі доцільно здійснювати з урахуванням базових принципів взаємодії, зокрема добровільності, рівноправності, взаємної відповідальності, прозорості та орієнтації на спільний результат. Важливо показати, що дотримання зазначених принципів сприяє формуванню довіри між учасниками партнерства та підвищенню ефективності спільної діяльності.

У контексті організації соціальної роботи в громаді варто звернути увагу на основні форми взаємодії суб'єктів, зокрема міжвідомчу координацію, соціальне партнерство, мережеву співпрацю та залучення мешканців до процесів планування й реалізації соціальних ініціатив. Слід підкреслити, що такі форми взаємодії забезпечують комплексний підхід до розв'язання соціальних проблем і сприяють підвищенню стійкості соціальних програм.

Підсумовуючи розгляд питання, доцільно наголосити на ролі соціального працівника як координатора, фасилітатора та посередника у партнерській взаємодії в громаді.

Четверте питання спрямоване на висвітлення моделей спільної діяльності та соціального партнерства у соціальній роботі з громадою як інструментів координації зусиль різних суб'єктів і мобілізації ресурсів для розв'язання соціальних проблем. Слід акцентувати увагу на тому, що застосування відповідних моделей співпраці підвищує ефективність соціальних ініціатив і сприяє сталому розвитку громад.

Аналізуючи моделі спільної діяльності, доцільно охарактеризувати координаційну, мережеву, проєктну та міжсекторальну моделі, які використовуються у соціальній роботі з громадою. Важливо показати, що вибір конкретної моделі залежить від рівня розвитку громади, характеру соціальних проблем і наявних ресурсів.

Розкриваючи зміст соціального партнерства, варто звернути увагу на його сутність як форми довготривалої взаємодії між державними структурами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Доцільно підкреслити, що соціальне партнерство ґрунтується на узгодженні інтересів, спільній відповідальності та орієнтації на досягнення соціально значущих результатів.

У контексті практичної діяльності слід проаналізувати переваги та можливі обмеження різних моделей спільної діяльності й партнерства, зокрема з точки зору ефективності управління, розподілу ресурсів і залучення громади до процесу ухвалення рішень. Важливо показати, що гнучке поєднання моделей сприяє адаптації соціальної роботи до потреб конкретної громади.

П'яте питання передбачає аналіз ролі засобів масової інформації та цифрових платформ у соціальній роботі з громадою, а також їх значення для забезпечення соціальної інтеграції й розвитку сучасного суспільства. Слід акцентувати увагу на тому, що інформаційно-комунікаційні ресурси є важливим інструментом посилення участі громади, формування соціальної згуртованості та поширення соціально значущих ініціатив.

Розкриваючи значення засобів масової інформації, доцільно охарактеризувати їх вплив на формування громадської думки, підвищення обізнаності населення щодо соціальних проблем і можливостей соціальної підтримки. Важливо показати, що через медіа соціальна робота отримує інструменти для адвокації, протидії стигматизації та популяризації цінностей соціальної солідарності.

Аналізуючи роль цифрових платформ, варто звернути увагу на можливості використання соціальних мереж, онлайн-сервісів та електронних ресурсів у комунікації з громадою, організації соціальних ініціатив і наданні соціальних послуг. Доцільно підкреслити, що цифрові інструменти сприяють розширенню доступу до інформації, залученню різних груп населення та підвищенню прозорості діяльності соціальних інституцій.

У контексті розвитку громади слід акцентувати на ролі місцевих спільнот як активних суб'єктів соціальної інтеграції, здатних використовувати медіа й цифрові платформи для мобілізації ресурсів, розвитку громадянської активності та підтримки соціальних зв'язків. Важливо показати, що активна участь громади у інформаційному просторі сприяє формуванню інклюзивного та відкритого соціального середовища.

Основні поняття і терміни

Соціальна робота в громаді, громада, типологія громад, територіальна громада, локальна спільнота, структурні характеристики громади, соціальні ресурси громади, людські ресурси громади, інституційні ресурси, партнерство у громаді, участь громади, соціальна інтеграція, соціальна згуртованість, засоби масової інформації у соціальній роботі, цифрові платформи, інформаційно-комунікаційні технології, сталий розвиток громади.

Проблемні питання

1. Проаналізуйте різні підходи до розуміння громади та обґрунтуйте їх значення для організації соціальної роботи на місцевому рівні.

2. Обґрунтуйте значення партнерства та міжсекторальної взаємодії для підвищення ефективності соціальної роботи в громаді.
3. Порівняйте основні моделі спільної діяльності та соціального партнерства у соціальній роботі з громадою, визначивши їх переваги й обмеження..
4. Аргументовано поясніть роль засобів масової інформації та цифрових платформ у процесах соціальної інтеграції та розвитку громади.
5. Покажіть значення активної участі громади у вирішенні соціальних проблем і формуванні згуртованого суспільства.

Контрольні запитання

1. Яке значення має громада як об'єкт і суб'єкт соціальної роботи?
2. Які основні типи громад виокремлюють у контексті соціальної роботи?
3. У чому полягає сутність партнерства та міжсекторальної взаємодії у соціальній роботі з громадою?
4. Яку роль відіграють засоби масової інформації у соціальній роботі з громадою?
5. Яке значення мають цифрові платформи для соціальної інтеграції та розвитку громади?

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте структурні характеристики та соціальні ресурси конкретної громади (територіальної або професійної), визначивши їх роль у забезпеченні соціального розвитку та вирішенні соціальних проблем (аналітичний огляд або кейс-аналіз).
2. Порівняйте моделі соціального партнерства, що застосовуються у соціальній роботі з громадою, та обґрунтуйте доцільність їх використання залежно від соціального контексту (порівняльна таблиця з аналітичними висновками).
3. Проаналізуйте роль засобів масової інформації та цифрових платформ у соціальній роботі з громадою, звернувши увагу на їх потенціал у процесах соціальної інтеграції, мобілізації громадських ресурсів і

розвитку громадянської активності (рефлексивно-аналітичне есе, 1,5–2 стор.).

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с. URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf
2. Галайдюк В. В., Лоріашвілі Л. С., Пеша І. В., Сопівник І. В., Тілікіна Н. В. Навчально-методичне забезпечення організації соціальної роботи та надання соціальних послуг у територіальних громадах : навч. посіб. Київ, 2025. 316 с. URL: <https://inmol.org/navchalno-metodychne-zabezpechennia-orhanizatsii-sotsialnoi-roboty/>
3. Колосок А. Соціальне партнерство: навчальний посібник. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2025. 196 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/28086/1/soc_partn_2025.pdf
4. Пеша І. В, Сопівник І. В., Вакуленко О. В., Овдій Н. М. Соціальна робота у територіальній громаді : навч. посіб. Київ : Видавничий центр НУБіП України, 2024. 305 с. URL: <https://lnk.ua/KVv868a4E>
5. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Suchasna-sotsialna-robota.pdf>
6. Слозанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія / за наук. ред. Д-ра пед. Наук, проф. В. А. Поліщук. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. 382 с.

Додаткова

1. Завацька Л. М. Соціальна робота в громаді : приховані ресурси. *Соціальна робота у глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку*: зб. Матеріалів XII Міжнародної наук.-практ.

- конф. / КПІ імені Ігоря Сікорського. Київ :Політехніка, 2024. С. 129-132.
URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/10198>
2. Козубовська І. Територіальна громада як об'єкт діяльності фахівця з соціальної роботи. *Social Work and Education*. 2019. Vol. 6, № 1. Рр. 19-31. DOI: 10.25128/2520-6230.19.1.2
 3. Кравченко О. Соціальна робота в громаді в умовах війни. *Zeszyty Naukowe Collegium Witelona*. 2022. Nr. 42 (1). С. 63-70. URL: <https://lnk.ua/5V1ovow4d>
 4. Слезанська Г., Поліщук В. Соціальна робота в громаді за кордоном: історія та сучасні тенденції розвитку. *Social Work and Education*. Vol. 6. № 4. Ternopil-Aberdeen, 2019. Рр. 390-407. DOI: 10.25128/2520-6230.19.4.5
 5. Соціальна робота. Термінологічний словник / за заг. ред. Н. Чернухи, С. Петкова, Т. Захаріної. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 484 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/sotsialna-robota-terminologichniy-slovník.pdf?srsltid=AfmBOopyjWmg67q42S4ldLbIjxl w-ZlEaJVE4AQRO1L0vGpuEdBtmQz>

ТЕМА 6. СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Мета заняття: сформувати цілісне уявлення про соціальні послуги як інструмент роздержавлення соціальної роботи; розкрити історичні передумови державної монополізації соціальної сфери та її вплив на розвиток системи соціальних послуг; забезпечити розуміння нормативно-правових засад модернізації та децентралізації соціальної роботи відповідно до Закону України «Про соціальні послуги»; сприяти усвідомленню розподілу повноважень між суб'єктами державного, комунального та недержавного секторів; розвинути здатність до критичного аналізу ролі громадського, благодійного та волонтерського секторів у наданні соціальних послуг.

Семінарське заняття 6 (2 год.)

План

1. Державна монополізація соціальної роботи: історичні передумови, особливості та наслідки для розвитку соціальної сфери.
2. Закон України «Про соціальні послуги» як нормативна основа модернізації та децентралізації системи соціальної роботи.
3. Компетенція органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері організації та контролю надання соціальних послуг.
4. Порядок замовлення, надання та отримання соціальних послуг у межах державного і недержавного секторів.
5. Роль громадського сектору, благодійних і волонтерських організацій у розвитку системи соціальних послуг.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Висвітлення *першого питання* доцільно розпочати з аналізу феномену державної монополізації соціальної роботи як історично зумовленої моделі організації соціальної сфери, що сформувалася під впливом політичних,

ідеологічних та соціально-економічних чинників. Слід акцентувати увагу на тому, що домінування держави у наданні соціальної допомоги тривалий час визначало зміст, форми та інституційні межі соціальної роботи.

У процесі розкриття історичних передумов державної монополізації варто звернути увагу на роль централізованого управління, уніфікації соціальних практик і підпорядкування соціальної роботи державній соціальній політиці. Доцільно підкреслити, що така модель сприяла формуванню розгалуженої мережі державних установ соціального захисту, водночас обмежуючи розвиток альтернативних форм соціальної допомоги та громадських ініціатив.

Окрему увагу слід приділити характеристиці основних ознак державної монополізації соціальної роботи, зокрема домінуванню бюджетного фінансування, адміністративно-командним методам управління, обмеженій участі недержавного сектору та стандартизованому підходу до надання соціальних послуг. Важливо показати, що зазначені особливості мали як позитивні, так і проблемні наслідки для функціонування соціальної сфери.

Розглядаючи наслідки державної монополізації, доцільно проаналізувати її вплив на якість і доступність соціальних послуг, професійну автономію соціальних працівників, інноваційний розвиток соціальної роботи та рівень участі громад у вирішенні соціальних проблем. Слід підкреслити, що надмірна централізація соціальної сфери зумовила потребу в її подальшій модернізації та пошуку нових моделей організації соціальної роботи.

У *другому питанні* доцільно зосередитися на аналізі Закону України «Про соціальні послуги» (2019) як основного нормативно-правового акта, що заклав підґрунтя для модернізації та децентралізації системи соціальної роботи в Україні. Слід акцентувати увагу на тому, що прийняття цього Закону стало важливим етапом переходу від централізованої, державоцентричної моделі соціальної допомоги до системи, орієнтованої на потреби людини та громади.

Розкриваючи зміст Закону, доцільно охарактеризувати його основні концептуальні положення, зокрема визначення соціальних послуг, принципи їх надання, коло отримувачів і надавачів, а також механізми організації системи соціальних послуг. Слід підкреслити, що Закон закріплює людиноцентричний

підхід, адресність, доступність і комплексність соціальної підтримки як базові орієнтири соціальної роботи.

У контексті децентралізації соціальної сфери варто звернути увагу на значення Закону для перерозподілу повноважень між державними органами та органами місцевого самоврядування. Важливо показати, що передача функцій планування, замовлення та організації соціальних послуг на місцевий рівень сприяє наближенню допомоги до отримувачів і підвищенню її ефективності, водночас формуючи нові вимоги до управлінської спроможності територіальних громад.

Розглядаючи Закон як інструмент модернізації соціальної роботи, доцільно звернути увагу на його значення для розвитку недержавного сектору соціальних послуг, упровадження конкурентних механізмів, соціального замовлення та партнерства між державними, комунальними й недержавними надавачами. Слід підкреслити, що ці положення створюють умови для розширення спектра соціальних послуг і підвищення їх якості.

Третє питання передбачає аналіз компетенції органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері організації та контролю надання соціальних послуг як важливої складової системи соціальної роботи в умовах роздержавлення та децентралізації. Слід акцентувати увагу на тому, що чіткий розподіл повноважень між різними рівнями управління є необхідною передумовою ефективного функціонування системи соціальних послуг.

Розкриваючи зміст компетенції органів державної влади, доцільно охарактеризувати їх роль у формуванні державної політики у сфері соціальних послуг, розробленні нормативно-правових актів, визначенні державних стандартів і здійсненні загального контролю за дотриманням законодавства. Важливо показати, що діяльність центральних органів виконавчої влади забезпечує єдність підходів і гарантії реалізації соціальних прав громадян.

У контексті повноважень органів місцевого самоврядування слід звернути увагу на їх відповідальність за планування, замовлення, організацію та фінансування соціальних послуг на рівні територіальних громад. Доцільно

підкреслити, що саме на місцевому рівні відбувається безпосередня взаємодія з отримувачами соціальних послуг і оцінювання реальних потреб населення.

Розглядаючи контрольні функції у сфері надання соціальних послуг, варто акцентувати на значенні механізмів моніторингу, оцінювання якості послуг і дотримання державних стандартів. Слід підкреслити, що система контролю має бути спрямована не лише на формальну перевірку діяльності надавачів, а й на підвищення якості та доступності соціальних послуг.

Четверте питання спрямоване на розкриття порядку замовлення, надання та отримання соціальних послуг у межах державного і недержавного секторів як основного механізму реалізації принципів роздержавлення та конкурентності у сфері соціальної роботи. Слід акцентувати увагу на тому, що чітко врегульований порядок надання соціальних послуг забезпечує прозорість, доступність і орієнтацію системи на потреби отримувачів.

Розкриваючи процедуру замовлення соціальних послуг, доцільно охарактеризувати роль органів місцевого самоврядування у визначенні потреб населення, плануванні обсягів соціальних послуг та формуванні соціального замовлення. Важливо показати, що механізм соціального замовлення створює умови для залучення до надання послуг різних надавачів, незалежно від форми власності, та сприяє розвитку конкуренції у соціальній сфері.

Аналізуючи процес надання соціальних послуг, варто звернути увагу на особливості діяльності державних, комунальних і недержавних надавачів, а також на вимоги до їх професійної компетентності, матеріально-технічного забезпечення та дотримання державних стандартів. Доцільно підкреслити, що рівні умови участі надавачів соціальних послуг сприяють підвищенню якості соціальної допомоги та розширенню її спектра.

Висвітлюючи порядок отримання соціальних послуг, слід акцентувати на правах і обов'язках отримувачів, процедурах звернення, оцінювання потреб та ухвалення рішень щодо надання послуг. Важливо показати, що орієнтація на потреби клієнта, індивідуальний підхід і добровільність є базовими принципами сучасної системи соціальних послуг.

Розгляд *п'ятого питання* доцільно спрямувати на аналіз ролі громадського сектору, благодійних і волонтерських організацій у розвитку системи соціальних послуг як важливої складової процесів роздержавлення соціальної роботи. Слід акцентувати увагу на тому, що залучення суб'єктів громадського, благодійного та волонтерського секторів до надання соціальних послуг сприяє розширенню доступу до допомоги, підвищенню її гнучкості та орієнтації на потреби різних категорій населення.

Розкриваючи значення громадського сектору у соціальній сфері, доцільно охарактеризувати його внесок у впровадження інноваційних підходів, розвиток адресних програм підтримки та залучення додаткових ресурсів. Важливо показати, що громадські організації часто виступають ініціаторами соціальних змін, реагуючи на нові соціальні виклики швидше та ефективніше, ніж державні інституції.

Аналізуючи роль благодійних організацій, варто звернути увагу на їх функції у фінансуванні соціальних програм, наданні матеріальної допомоги та підтримці соціально вразливих груп. Доцільно підкреслити, що благодійний сектор доповнює державну систему соціальних послуг, розширюючи її можливості та підвищуючи рівень соціальної солідарності.

Розглядаючи волонтерські організації та ініціативи, слід акцентувати на їх значенні для мобілізації громадянської активності, розвитку соціальної взаємодії та формування культури взаємодопомоги. Важливо показати, що волонтерство є важливим ресурсом соціальної роботи, особливо в умовах кризових ситуацій і надзвичайних викликів.

Основні поняття і терміни

Соціальні послуги, система соціальних послуг, роздержавлення соціальної роботи, державна монополізація соціальної сфери, децентралізація соціальної роботи, модернізація соціальної сфери, надавачі соціальних послуг, отримувачі соціальних послуг, державний сектор соціальних послуг, комунальний сектор соціальних послуг, недержавний сектор соціальних послуг, стандарти соціальних послуг, громадський сектор, благодійні організації,

волонтерські організації, конкуренція у сфері соціальних послуг, якість соціальних послуг.

Проблемні питання

1. Проаналізуйте наслідки державної монополізації соціальної роботи для розвитку системи соціальних послуг в Україні.
2. Охарактеризуйте роль Закону України «Про соціальні послуги» у процесах модернізації та децентралізації соціальної роботи.
3. Поясніть особливості порядку замовлення, надання та отримання соціальних послуг у межах державного і недержавного секторів.
4. Доведіть доцільність залучення громадського, благодійного та волонтерського секторів до розвитку системи соціальних послуг.
5. Дайте оцінку впливу роздержавлення соціальної роботи на доступність і якість соціальних послуг для різних категорій населення.

Контрольні запитання

1. У чому полягає сутність державної монополізації соціальної роботи та які її основні історичні передумови?
2. Що належить до повноважень органів державної влади у сфері організації та контролю надання соціальних послуг?
3. Які положення Закону України «Про соціальні послуги» (2019) визначають модернізацію системи соціальної роботи?
4. Якою є роль органів місцевого самоврядування у плануванні, замовленні та наданні соціальних послуг?
5. Яким є порядок замовлення, надання та отримання соціальних послуг у межах державного і недержавного секторів?

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізувати історичні передумови та наслідки державної монополізації соціальної роботи, визначивши їх вплив на формування

сучасної системи соціальних послуг в Україні (аналітичний текст, 2–3 стор.).

2. Розглянути механізми взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та недержавних суб'єктів у сфері організації та надання соціальних послуг (структурована схема або таблиця з поясненнями).
3. Оцінити роль громадського, благодійного та волонтерського секторів у розвитку системи соціальних послуг, навівши приклади їх участі у наданні соціальної допомоги різним категоріям населення (рефлексивно-аналітичне есе, 1,5-2 стор.).

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf
2. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
3. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/ed20260207#Text>
5. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
6. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Suchasna-sotsialna-robota.pdf>

7. Сучасні стратегії надання соціальних послуг : навч.-метод. посіб. / авт.-уклад. Т. Л. Опалюк. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2020. 118 с. URL: <https://surl.li/kbkmxm>

Додаткова

1. Гончар і. Г. Роль волонтерських та громадських організацій у соціальному захисті. *Педагогічна академія : наук. записки. Соціальна робота.* URL: <file:///C:/Users/911/Downloads/%D0%93%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%80+%D0%86. +%D0%A0%D0%95%D0%94.pdf>
2. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні : соціально-правове дослідження : монографія. Київ : Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с. URL: <https://enpurb.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6ffa9140-8d39-4251-96e5-35e050b697f2/content>
3. Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення : Постанова Кабінету Міністрів України від 1.06. 2020 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2020-%D0%BF#Text>
4. Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні : короткий опис. Київ, 2019. 16 с. URL: <https://surl.li/rxctlh>
5. Соціальна робота. Термінологічний словник / за заг. ред. Н. Чернухи, С. Петкова, Т. Захаріної. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 484 с. URL: https://jurkniga.ua/contents/sotsialna-robota-terminologichniy-slovník.pdf?srsId=AfmBOopyjWmg67q42S4ldLbIjxl_w-ZlEaJVE4AQRO1L0vGpuEdBtmQz
6. Шаповалова Т. Ринок соціальних послуг в Україні та фактори конкурентоспроможності неприбуткових недержавних організацій-продуцентів соціальних послуг. *Економічний аналіз.* 2023. Т. 33. № 3. С. 213-221. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/2030999>

ТЕМА 7. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЛУЖБ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Мета заняття: сформувати цілісне уявлення про сутність, напрями та особливості діяльності спеціалізованих соціальних служб у територіальних громадах; розкрити специфіку їх роботи з різними категоріями дітей, підлітків і молоді, зокрема з особами, схильними до правопорушень, та сім'ями, що перебувають у складних життєвих обставинах; сприяти усвідомленню ролі міжвідомчої взаємодії й партнерства з громадою у сфері дитинства та молодіжної політики; розвинути здатність до аналізу професійної діяльності соціального працівника у системі спеціалізованих служб на місцевому рівні.

Семінарське заняття 7 (2 год.)

План

1. Сутність та особливості діяльності спеціалізованих соціальних служб у територіальних громадах.
2. Види спеціалізованих служб та основні напрями їхньої діяльності у системі соціальної роботи.
3. Соціальна робота з підлітками, схильними до правопорушень, у діяльності спеціалізованих служб.
4. Особливості соціальної роботи з дітьми та молоддю із сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах.
5. Моделі співпраці соціального працівника з громадою у сфері дитинства та молодіжної політики.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Розгляд *першого питання* доцільно розпочати з визначення сутності спеціалізованих соціальних служб як інституційних елементів системи соціальної роботи в територіальних громадах, діяльність яких спрямована на надання адресної, фахової та комплексної допомоги окремим категоріям населення. Слід акцентувати увагу на тому, що спеціалізовані служби

функціонують у межах державної та місцевої соціальної політики, водночас реагуючи на специфічні потреби громади.

У процесі висвітлення питання варто охарактеризувати основні особливості діяльності спеціалізованих соціальних служб, зокрема їх цільову спрямованість, профільність роботи, міждисциплінарний характер і орієнтацію на профілактику соціальних ризиків. Доцільно підкреслити, що на відміну від універсальних служб, спеціалізовані структури зосереджуються на роботі з визначеними групами клієнтів або конкретними соціальними проблемами.

Розкриваючи зміст діяльності спеціалізованих служб у територіальних громадах, слід звернути увагу на їх функції, серед яких соціальна діагностика, соціальний супровід, консультування, кризове втручання, координація міжвідомчої взаємодії та соціальна профілактика. Важливо показати, що ефективність діяльності таких служб значною мірою залежить від узгодженості їх дій з іншими суб'єктами соціальної роботи на місцевому рівні.

Доцільно також зосередитися на впливі процесів децентралізації на діяльність спеціалізованих соціальних служб. Слід підкреслити, що розширення повноважень територіальних громад сприяє адаптації роботи служб до локальних потреб, водночас висуваючи нові вимоги до кадрового забезпечення, професійної компетентності та управлінської ефективності.

Висвітлення *другого питання* доцільно зосередити на аналізі видів спеціалізованих соціальних служб та основних напрямів їхньої діяльності у системі соціальної роботи територіальних громад. Слід акцентувати увагу на тому, що диференціація спеціалізованих служб відображає різноманіття соціальних проблем і потреб населення, а також сприяє підвищенню адресності та ефективності соціальної допомоги.

Розглядаючи класифікацію спеціалізованих служб, доцільно охарактеризувати служби у справах дітей, центри соціальних служб, служби підтримки сім'ї, служби пробації, кризові центри, притулки, консультаційні та реабілітаційні установи. Важливо показати, що кожен вид спеціалізованих служб має визначене функціональне призначення та цільову групу клієнтів, що зумовлює специфіку їхньої професійної діяльності.

У процесі аналізу основних напрямів діяльності спеціалізованих служб варто звернути увагу на профілактичний, реабілітаційний, корекційний, консультативний і соціально-захисний напрями. Доцільно підкреслити, що реалізація цих напрямів здійснюється у взаємозв'язку та передбачає комплексний підхід до подолання складних життєвих обставин.

Аналізуючи діяльність спеціалізованих служб у системі соціальної роботи, слід акцентувати на їх ролі у міжвідомчій взаємодії та координації зусиль різних суб'єктів соціальної сфери. Важливо показати, що ефективне функціонування спеціалізованих служб можливе за умови налагодженої співпраці з освітніми, медичними, правоохоронними та громадськими інституціями.

Третє питання передбачає розкриття особливостей соціальної роботи з підлітками, схильними до правопорушень, у діяльності спеціалізованих соціальних служб територіальних громад. Слід акцентувати увагу на тому, що робота з цією категорією клієнтів має виразний профілактичний і корекційний характер та потребує комплексного міждисциплінарного підходу.

Аналізуючи специфіку соціальної роботи з підлітками, схильними до правопорушень, доцільно звернути увагу на чинники ризику девіантної та делінквентної поведінки, зокрема вплив сімейного середовища, соціального оточення, освітніх проблем і соціально-економічних умов. Важливо показати, що виявлення та оцінювання цих чинників є необхідною передумовою для планування ефективних соціальних втручань.

У межах характеристики діяльності спеціалізованих служб варто окреслити основні напрями роботи з підлітками, зокрема соціальну профілактику, індивідуальне та сімейне консультування, соціальний супровід, корекційно-виховну роботу, а також взаємодію з освітніми установами, службами пробації та правоохоронними органами. Доцільно підкреслити значення міжвідомчої координації у запобіганні повторним правопорушенням.

Характеризуючи методи соціальної роботи з підлітками, схильними до правопорушень, слід акцентувати на застосуванні індивідуального підходу, розвитку соціальних і життєвих навичок, формуванні відповідальної поведінки

та позитивної соціальної ідентичності. Важливо показати, що ефективна робота з підлітками передбачає поєднання контролювальних і підтримувальних заходів.

У *четвертому питанні* доцільно зосередитися на аналізі особливостей соціальної роботи з дітьми та молоддю із сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах, як одного з пріоритетних напрямів діяльності спеціалізованих соціальних служб у територіальних громадах. Слід акцентувати увагу на тому, що складні життєві обставини мають багатофакторний характер і потребують комплексного, міждисциплінарного підходу у наданні соціальної допомоги.

Розкриваючи зміст соціальної роботи з цією категорією клієнтів, доцільно охарактеризувати типові чинники, що зумовлюють складні життєві обставини, зокрема бідність, безробіття, сімейні конфлікти, насильство в сім'ї, залежності, міграційні процеси та наслідки воєнних дій. Важливо показати, що виявлення та оцінювання таких чинників є підґрунтям для планування ефективних соціальних втручань.

У процесі висвітлення питання варто зосередитися на основних напрямках діяльності спеціалізованих служб у роботі з дітьми та молоддю, зокрема соціальному супроводі сімей, психологічному та соціально-педагогічному консультуванні, профілактиці соціального сирітства, захисті прав дитини та підтримці освітньої і соціальної інтеграції. Доцільно підкреслити значення індивідуального підходу та залучення сім'ї як базового ресурсу соціальної роботи.

Аналізуючи методи та форми соціальної роботи з дітьми і молоддю із сімей у складних життєвих обставинах, слід акцентувати на поєднанні індивідуальної, сімейної та групової роботи, застосуванні кейс-менеджменту, міжвідомчої взаємодії та партнерства з освітніми, медичними й громадськими інституціями. Важливо показати, що комплексність втручань сприяє підвищенню ефективності соціальної підтримки.

Предметом *п'ятого питання* є аналіз моделей співпраці соціального працівника з громадою у сфері дитинства та молодіжної політики як важливого

напряму професійної діяльності у територіальних громадах. Варто акцентувати увагу на тому, що ефективна реалізація політики у сфері захисту прав дітей і молоді потребує активної взаємодії соціального працівника з різними суб'єктами громади.

Розкриваючи зміст моделей співпраці, доцільно охарактеризувати інституційну, міжвідомчу, партнерську та мережеву моделі взаємодії. Важливо показати, що кожна з них має власні можливості й обмеження та застосовується залежно від соціального контексту, рівня розвитку громади й характеру проблем, з якими працює соціальний працівник.

У контексті практичної діяльності слід звернути увагу на роль соціального працівника як координатора, фасилітатора та посередника між органами місцевого самоврядування, закладами освіти, охорони здоров'я, громадськими організаціями, молодіжними об'єднаннями та сім'ями. Доцільно підкреслити, що така співпраця сприяє комплексному підходу до вирішення проблем дитинства й молоді та забезпечує узгодженість соціальних втручань.

Аналізуючи моделі співпраці у сфері молодіжної політики, варто акцентувати на залученні дітей і молоді до процесів прийняття рішень, розвитку громадянської активності, підтримці молодіжних ініціатив і формуванні безпечного та інклюзивного соціального середовища. Важливо показати, що участь громади є визначальним чинником сталого розвитку політики у сфері дитинства та молоді.

Основні поняття і терміни

Спеціалізовані соціальні служби, профільність соціальних служб, цільові групи соціальної роботи, соціальна робота з дітьми та молоддю, підлітки схильні до правопорушень, девіантна поведінка, делінквентна поведінка, складні життєві обставини, соціальний супровід, соціальна профілактика, соціальна реабілітація, корекційно-виховна робота, міжвідомча взаємодія, молодіжна політика, моделі співпраці з громадою, захист прав дитини, ресоціалізація, професійні ролі соціального працівника.

Проблемні питання

1. Визначте роль спеціалізованих соціальних служб у системі соціальної роботи територіальної громади та обґрунтуйте їх значення для вирішення складних соціальних проблем.
2. Охарактеризуйте взаємозв'язок між видами спеціалізованих служб і напрямками їхньої діяльності у контексті потреб різних категорій населення.
3. Роз'ясніть специфіку соціальної роботи з підлітками, схильними до правопорушень, та роль спеціалізованих служб у профілактиці девіантної і делінквентної поведінки.
4. Дайте оцінку ефективності діяльності спеціалізованих служб у роботі з дітьми та молоддю із сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах.
5. Порівняйте різні моделі співпраці соціального працівника з громадою у сфері дитинства та молодіжної політики, визначивши їх переваги й обмеження.

Контрольні запитання

1. Назвіть основні види спеціалізованих соціальних служб у системі соціальної роботи та розкрийте основні напрями їхньої діяльності.
2. Які чинники зумовлюють схильність підлітків до правопорушень та як вони враховуються у соціальній роботі спеціалізованих служб?
3. У чому полягають особливості соціальної роботи з дітьми та молоддю із сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах?
4. Які методи та форми соціальної роботи застосовуються спеціалізованими службами у роботі з дітьми та підлітками?
5. Як вибудовується співпраця соціального працівника з громадою у сфері захисту дитинства та реалізації молодіжної політики?

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізувати діяльність спеціалізованих соціальних служб у територіальній громаді (за місцем проживання або проходження практики), визначивши їх основні функції, цільові групи та напрями роботи (аналітичний звіт, 2-3 стор.).
2. Охарактеризувати особливості соціальної роботи з підлітками, схильними до правопорушень, звернувши увагу на застосовувані методи соціальної профілактики та міжвідомчої взаємодії (аналітичний огляд, 2 стор.).
3. Оцінити моделі співпраці соціального працівника з громадою у сфері дитинства та молодіжної політики, навівши приклади ефективної взаємодії між органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та молодіжними об'єднаннями (аналітична доповідь або презентація).

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с. URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf
2. Купенко О. Соціальна робота : від теорії до практики : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с. URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/339162972.pdf>
3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
5. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>

6. Соціальна робота : реалії та виклики часу : навч.-метод. посіб. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 219 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/362057615_Socialna_robota_realii_t_a_vikliki_casu_Navcalno-metodicnij_posibnik

Додаткова

1. Методичні рекомендації щодо організації та забезпечення діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей : затв. Наказом Міністерства соціальної політики України від 30.12.2020 р. № 868. URL: https://dssp.od.gov.ua/wp-content/uploads/old-files/OTG/nakazi/nakaz_868_metodichn_rekomendac_nov.docx
2. Нормативно-правове забезпечення соціальної роботи : термінологічний словник : навч.-метод. посіб. / упоряд. І. Б.Іванова / за заг. ред. І. В. Маслянікової. Київ : Університет «Україна», 2023. 51 с. URL: <https://lib.uu.ua/wp-content/uploads/2024/03/ivanova-terminy.pdf>
3. Профілактика деструктивної поведінки підлітків : навч.-метод. посіб. / Т. Журавель та ін. Київ : Видавництво ФОП Буря О. Д., 2022. 144 с. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/21421/file/destructive_behavior.pdf
4. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; Ч. І. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с. URL: <https://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1513689511.pdf>
5. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 2 Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми / А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. / за заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 352 с. URL: <https://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1513689573.pdf>
6. Соціальна робота. Термінологічний словник / за заг. ред. Н. Чернухи, С. Петкова, Т. Захаріної. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 484 с. URL: <https://surl.li/xwexxe>

ТЕМА 8. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРАКТИЦІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Мета заняття: сформувати цілісне уявлення про сутність технологізації та інноваційних процесів у соціальній роботі; розкрити значення інноваційних технологій як чинника модернізації соціальної практики; забезпечити розуміння можливостей застосування цифрових інструментів, гейміфікації та дистанційних платформ у професійній діяльності соціального працівника; сприяти розвитку здатності до аналізу, оцінювання й узагальнення інноваційного досвіду у роботі з дітьми, молоддю та вразливими категоріями населення.

Семінарське заняття 8 (2 год.)

План

1. Поняття «технологія» і «технологізація» у теорії та практиці соціальної роботи.
2. Інноваційні технології як чинник модернізації сучасної соціальної практики.
3. Використання цифрових інструментів, гейміфікації та дистанційних платформ у соціальній роботі.
4. Інноваційні технології у роботі з дітьми, молоддю та вразливими категоріями населення.
5. Узагальнення, оцінювання та поширення інноваційного досвіду в діяльності соціальних працівників.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Висвітлення *першого питання* доцільно розпочати з уточнення змісту понять «технологія» і «технологізація» у контексті теорії та практики соціальної роботи. Слід звернути увагу на міждисциплінарне походження цих категорій та їх адаптацію до соціальної сфери, де технологія розглядається як

структурований, послідовний і науково обґрунтований спосіб організації професійної діяльності.

У процесі розгляду питання варто охарактеризувати специфіку технології соціальної роботи як сукупності методів, процедур, інструментів і алгоритмів, спрямованих на досягнення визначених соціальних цілей і розв'язання конкретних проблем клієнтів. Доцільно підкреслити, що технологічний підхід у соціальній роботі забезпечує системність, керованість і прогнозованість соціальних втручань.

Аналізуючи поняття «технологізація», слід акцентувати увагу на процесі впровадження технологічних підходів у практику соціальної роботи, що передбачає стандартизацію окремих видів діяльності, використання інноваційних методів та інтеграцію нових інструментів у професійну діяльність соціального працівника. Важливо показати, що технологізація не зводиться до формалізації соціальної роботи, а спрямована на підвищення її ефективності та якості.

Розглядаючи практичний вимір технологізації, доцільно звернути увагу на поєднання технологічного та індивідуалізованого підходів у роботі з клієнтами. Слід підкреслити, що використання технологій у соціальній роботі має враховувати унікальність кожної життєвої ситуації та дотримання етичних принципів професійної діяльності.

Друге питання спрямоване на розкриття ролі інноваційних технологій як одного з визначальних чинників модернізації сучасної соціальної практики. Слід акцентувати увагу на тому, що впровадження інновацій у соціальній роботі зумовлене динамічними соціальними змінами, ускладненням соціальних проблем та необхідністю підвищення ефективності професійної діяльності соціального працівника.

Оцінюючи зміст інноваційних технологій у соціальній роботі, доцільно охарактеризувати їх як нові або вдосконалені способи організації соціальних втручань, що поєднують сучасні методи, інструменти та підходи до роботи з клієнтами і громадами. Важливо показати, що інноваційні технології сприяють

оновленню традиційних форм соціальної роботи та розширюють її функціональні можливості.

Висвітлюючи питання також варто зосередитися на впливі інноваційних технологій на якість соціальних послуг, доступність соціальної допомоги та індивідуалізацію соціальної підтримки. Доцільно підкреслити, що використання інноваційних підходів дає змогу підвищити результативність соціальної роботи, оптимізувати використання ресурсів і посилити орієнтацію на потреби клієнтів.

Розглядаючи інноваційні технології як чинник модернізації, слід звернути увагу на їх роль у розвитку професійних компетентностей соціальних працівників, формуванні міждисциплінарної взаємодії та впровадженні нових моделей соціальної практики. Важливо показати, що інновації сприяють підвищенню адаптивності соціальної роботи до сучасних соціальних викликів.

Третє питання присвячене аналізу використання цифрових інструментів, елементів гейміфікації та дистанційних платформ у практиці сучасної соціальної роботи як важливого напрямку впровадження інноваційних технологій. Слід акцентувати увагу на тому, що цифровізація соціальної сфери істотно змінює способи взаємодії соціального працівника з клієнтами, громадами та інституціями.

Розкриваючи зміст питання, доречно охарактеризувати основні види цифрових інструментів, що застосовуються у соціальній роботі, зокрема інформаційні системи обліку клієнтів, онлайн-платформи для консультування, мобільні застосунки соціальної підтримки, електронні сервіси та засоби дистанційної комунікації. Важливо показати, що використання цифрових рішень сприяє підвищенню доступності соціальних послуг і оперативності реагування на потреби клієнтів.

Аналізуючи гейміфікацію як інноваційний підхід, варто звернути увагу на її потенціал у роботі з дітьми, молоддю та іншими цільовими групами. Доцільно підкреслити, що застосування ігрових елементів у соціальній роботі сприяє підвищенню мотивації, залученості та активної участі клієнтів у процесі

соціальних змін, водночас потребуючи професійного та етичного обґрунтування.

Характеризуючи дистанційні платформи у соціальній роботі, слід акцентувати на їх значенні в умовах обмеженої фізичної доступності соціальних послуг, зокрема під час кризових ситуацій, надзвичайних обставин або воєнних викликів. Важливо показати, що дистанційні форми роботи розширюють можливості соціальної підтримки, але водночас висувають нові вимоги до цифрової компетентності соціальних працівників і захисту персональних даних.

У рамках **четвертого питання** розглядається використання інноваційних технологій у роботі з дітьми, молоддю та вразливими категоріями населення як одного з пріоритетних напрямів розвитку сучасної соціальної практики. Слід акцентувати увагу на тому, що застосування інноваційних підходів у роботі з цими групами спрямоване на підвищення ефективності соціальної підтримки, розширення доступу до послуг і зміцнення соціальної інтеграції.

Характеризуючи специфіку інноваційних технологій у роботі з дітьми та молоддю, доцільно звернути увагу на використання інтерактивних методів, цифрових платформ, програм розвитку життєвих навичок, неформальної освіти та залучення молоді до соціально значущої діяльності. Важливо показати, що такі технології сприяють підвищенню мотивації, активної участі та самореалізації молодих людей.

У контексті роботи з вразливими категоріями населення слід акцентувати на застосуванні інноваційних технологій соціального супроводу, дистанційного консультування, міждисциплінарних програм підтримки та кейс-менеджменту. Доцільно підкреслити, що інноваційні підходи дозволяють індивідуалізувати соціальну допомогу та адаптувати її до складних життєвих обставин клієнтів.

Розглядаючи впровадження інноваційних технологій, важливо звернути увагу на етичні аспекти соціальної роботи з дітьми, молоддю та вразливими групами, зокрема питання захисту прав, конфіденційності та безпеки отримувачів соціальних послуг. Слід показати, що інновації мають

поєднуватися з дотриманням професійних стандартів і принципів соціальної роботи.

П'яте питання присвячене аналізу процесів узагальнення, оцінювання та поширення інноваційного досвіду в діяльності соціальних працівників як необхідної умови сталого розвитку соціальної роботи. Слід акцентувати увагу на тому, що інновації набувають практичної цінності лише за умови їх системного аналізу, наукового осмислення та впровадження у ширшу професійну практику.

Розкриваючи зміст узагальнення інноваційного досвіду, доцільно звернути увагу на необхідність фіксації та аналізу результатів інноваційної діяльності соціальних працівників, виявлення ефективних практик і типових проблем, а також визначення умов, за яких інновації демонструють найбільшу результативність. Важливо показати, що узагальнення досвіду сприяє формуванню професійних стандартів і рекомендацій.

Аналізуючи оцінювання інноваційного досвіду, слід акцентувати на використанні якісних і кількісних критеріїв ефективності, зокрема оцінці досягнутих соціальних результатів, рівня задоволеності клієнтів, ресурсної доцільності та відповідності етичним нормам соціальної роботи. Доцільно підкреслити, що об'єктивне оцінювання інновацій є підґрунтям для ухвалення управлінських рішень.

Розглядаючи поширення інноваційного досвіду, варто звернути увагу на роль професійних спільнот, освітніх і наукових установ, інформаційних ресурсів та мережевих платформ у трансляції успішних практик. Важливо показати, що обмін досвідом сприяє підвищенню професійної компетентності соціальних працівників і розвитку інноваційної культури у соціальній сфері.

Основні поняття і терміни

Технологія соціальної роботи, технологізація соціальної роботи, інноваційні технології, модернізація соціальної практики, інноваційна діяльність соціального працівника, цифровізація соціальної сфери, цифрові інструменти соціальної роботи, гейміфікація, дистанційні форми соціальної

роботи, онлайн-консультування, цифрові платформи соціальної підтримки, кейс-менеджмент, інноваційні методи соціальної роботи, оцінювання інноваційного досвіду, узагальнення інноваційних практик, етичні аспекти інновацій у соціальній роботі.

Проблемні питання

1. Проаналізуйте роль технологізації у трансформації теорії та практики соціальної роботи в умовах сучасних суспільних змін..
2. Аргументовано поясніть, у чому полягає модернізаційний потенціал інноваційних технологій у соціальній практиці.
3. Охарактеризуйте можливості та обмеження використання цифрових інструментів, гейміфікації й дистанційних платформ у соціальній роботі.
4. Наведіть приклади інноваційних практик у соціальній роботі та обґрунтуйте умови їх успішного впровадження.
5. Покажіть значення узагальнення, оцінювання та поширення інноваційного досвіду для розвитку професійної діяльності соціальних працівників.

Контрольні запитання

1. Що розуміється під поняттями «технологія» і «технологізація» у соціальній роботі?
2. У чому полягає сутність інноваційних технологій у соціальній практиці?
3. Які функції виконують інноваційні технології у процесі модернізації соціальної роботи?
4. Які особливості застосування інноваційних технологій у роботі з дітьми та молоддю?
5. У чому полягає значення узагальнення й оцінювання інноваційного досвіду у діяльності соціальних працівників?

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати огляд сучасних інноваційних технологій, що застосовуються у практиці соціальної роботи, із визначенням їх переваг, обмежень та сфер використання (аналітичний текст, 2-3 стор.).
2. Навести приклади застосування елементів гейміфікації у соціальній роботі з дітьми, молоддю або вразливими категоріями населення та обґрунтувати їх доцільність (кейс-опис або есе).
3. Систематизувати підходи до узагальнення та оцінювання інноваційного досвіду у діяльності соціальних працівників, зосередившись на критеріях результативності та можливостях поширення успішних практик (таблиця або структурована схема з поясненнями).

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с. URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf
2. Коляда Н., Левченко Н. Технології соціальної роботи : Навчальний посібник. Умань : «ВІЗАБІ», 2018. 337 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/13235>
3. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Suchasna-sotsialna-robota.pdf>
4. Сільвестрова О. Ю. Технології соціальної допомоги : навч. посіб. Луцьк : ЛНТУ, 2023. 104 с. URL: <https://surl.li/gvoowo>
5. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. О. Полянничко, А. В. Кирилюк. Суми : ФОП Цьома, 2020. 336 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bbcd1b45-6839-4f5c-8e15-285c7fb88914/content>

Додаткова

1. Горемикіна Ю. В. Інноваційні практики соціальної роботи з вразливими групами населення в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 3 (41). С. 91-113. URL: <https://dse.org.ua/arhcive/41/6.pdf>
2. Попов О. А. Використання цифрових інструментів у соціальній роботі з молоддю. *Соціальна педагогіка : теорія і практика*. 2024. № 2. С. 125-130. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/10730>
3. Технології соціальної роботи : тексти лекцій для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота». Ч. 1. Соціальні технології. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2020. 70 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi84/0063620.pdf>
4. Шевчук О. В. Gamification у соціальній роботі: використання ігрових технологій для соціальної адаптації. *Соціальна робота та психологія : освіта і наука*. 2024. Вип. 2. С. 94-98. URL: <https://journals.kpdi.in.ua/index.php/swp/article/view/215/209>
5. Ясточкіна І. А. Інноваційні соціальні технології у роботі з дітьми та молоддю. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : "Пед«гогіка. Соціальна робота». 2021. Вип. 2. (49). С. 245-248. URL: [file:///C:/Users/911/Downloads/247752-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-568868-1-10-20211217%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/911/Downloads/247752-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-568868-1-10-20211217%20(1).pdf)

ТЕМА 9. СОЦІАЛЬНА РОБОТА У РІЗНИХ СФЕРАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Мета заняття: сформувати цілісне уявлення про соціальну роботу як міжсекторальну професійну діяльність у різних сферах життєдіяльності; розкрити необхідність інтеграції зусиль соціальних, освітніх, медичних, правових та економічних інституцій у вирішенні соціальних проблем; охарактеризувати специфіку соціальної роботи у сфері освіти, охорони здоров'я, зайнятості, соціального забезпечення та кримінально-виконавчої системи; сприяти усвідомленню ролі соціальної роботи як інструменту забезпечення соціальної інклюзії та підвищення якості життя різних категорій населення.

Семінарське заняття 9 (2 год.)

План

1. Необхідність міжсекторальної інтеграції соціальної роботи в умовах сучасних суспільних викликів.
2. Специфіка соціальної роботи у сфері освіти як складової соціально-педагогічної підтримки та інклюзії.
3. Особливості соціальної роботи у сфері охорони здоров'я, зайнятості та соціального забезпечення.
4. Завдання та напрями соціальної роботи у кримінально-виконавчій системі.
5. Соціальна робота як інструмент забезпечення соціальної інклюзії в різних сферах життєдіяльності.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Розгляд *першого питання* доцільно спрямувати на обґрунтування необхідності міжсекторальної інтеграції соціальної роботи в контексті сучасних суспільних викликів. Складність і багатовимірність соціальних проблем зумовлюють потребу в скоординованій взаємодії різних сфер суспільного

життя, зокрема соціальної, освітньої, медичної, економічної та правової. Такий підхід дозволяє забезпечити системність реагування на соціальні ризики та підвищити ефективність соціальних втручань.

Розкриваючи сутність міжсекторальної інтеграції, доцільно охарактеризувати її як процес узгодження цілей, функцій і ресурсів різних інституцій та професійних спільнот, спрямований на комплексне вирішення соціальних проблем. Важливо наголосити, що міжсекторальний підхід сприяє подоланню фрагментарності соціальної допомоги та забезпечує цілісність і наступність соціальної підтримки клієнтів.

У процесі аналізу питання варто зосередити увагу на ролі соціального працівника як координатора міжсекторальної взаємодії та посередника між різними службами й суб'єктами соціальної політики. Доцільно підкреслити, що ефективна інтеграція зусиль потребує високого рівня професійної компетентності, розвинених комунікативних умінь і здатності до міждисциплінарного співробітництва.

Окремої уваги потребує аналіз сучасних суспільних викликів, зокрема соціальної нерівності, демографічних змін, наслідків воєнних дій, міграційних процесів і зростання кількості вразливих груп населення. Важливо показати, що саме міжсекторальна інтеграція створює умови для своєчасного реагування на ці виклики та підвищення результативності соціальної політики.

Висвітлення *другого питання* доцільно присвятити розкриттю специфіки соціальної роботи у сфері освіти як важливої складової соціально-педагогічної підтримки та забезпечення інклюзії. Слід акцентувати увагу на тому, що освітнє середовище є одним із ключових просторів соціалізації дітей і молоді, у межах якого соціальна робота виконує превентивну, підтримувальну та інтеграційну функції.

Аналізуючи зміст соціальної роботи в освітній сфері, доцільно охарактеризувати її основні напрями, зокрема соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти, профілактику соціальних ризиків, роботу з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також підтримку дітей і молоді з особливими освітніми потребами. Важливо підкреслити, що соціальна робота

в освіті спрямована на формування безпечного, підтримувального та інклюзивного освітнього середовища.

У процесі висвітлення питання доцільно зосередитися на взаємодії соціального працівника з педагогічними працівниками, адміністрацією закладів освіти, психологами та батьками. Варто наголосити, що міжпрофесійна співпраця є необхідною умовою ефективної соціально-педагогічної підтримки та своєчасного реагування на освітні й соціальні проблеми здобувачів освіти.

Розглядаючи соціальну роботу як інструмент інклюзії у сфері освіти, слід акцентувати увагу на забезпеченні рівного доступу до освітніх можливостей, подоланні дискримінації, стигматизації та соціального виключення. Важливо показати, що соціальний працівник відіграє визначальну роль у формуванні інклюзивної культури, розвитку толерантності та підтримці позитивного соціального клімату в закладах освіти.

У *третьому питанні* доцільно зосередитися на висвітленні особливостей соціальної роботи у сферах охорони здоров'я, зайнятості та соціального забезпечення як взаємопов'язаних напрямів професійної діяльності соціального працівника. Слід наголосити, що ці сфери безпосередньо впливають на якість життя населення та потребують комплексного міжсекторального підходу.

Розкриваючи специфіку соціальної роботи у сфері охорони здоров'я, доцільно звернути увагу на психосоціальну підтримку осіб із хронічними захворюваннями, осіб з інвалідністю, пацієнтів і членів їхніх сімей, а також на сприяння доступу до медичних і соціальних послуг. Важливо підкреслити, що соціальний працівник у цій сфері виконує посередницьку, консультативну та координаційну функції у взаємодії з медичними фахівцями.

У контексті соціальної роботи у сфері зайнятості доцільно акцентувати увагу на завданнях сприяння працевлаштуванню, професійної орієнтації, адаптації на ринку праці та підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Слід підкреслити, що діяльність соціального працівника в цій сфері спрямована на активізацію трудового потенціалу особи та запобігання її соціальній ізоляції.

Розглядаючи соціальну роботу у сфері соціального забезпечення, доцільно зосередитися на питаннях надання соціальних виплат, соціальних послуг і адресної допомоги, а також на захисті соціальних прав різних категорій населення. Важливо показати, що ефективність діяльності соціального працівника в цій сфері значною мірою визначається поєднанням ґрунтовних нормативно-правових знань і клієнтоорієнтованого підходу.

Предметом вивчення **четвертого питання** є завдання та напрями соціальної роботи у кримінально-виконавчій системі як специфічній сфері професійної діяльності соціального працівника. Слід акцентувати увагу на тому, що соціальна робота в цій системі поєднує елементи соціального контролю та соціальної підтримки з метою ресоціалізації осіб, які відбувають покарання або перебувають під пробаційним наглядом.

Розкриваючи зміст соціальної роботи у кримінально-виконавчій системі, доцільно охарактеризувати її основні завдання, зокрема соціальну діагностику, індивідуальне та групове консультування, підготовку до звільнення, підтримку соціально корисних зв'язків і сприяння соціальній адаптації після відбуття покарання. Важливо наголосити, що реалізація цих завдань потребує системного та поетапного підходу.

У процесі висвітлення основних напрямів діяльності соціального працівника доцільно звернути увагу на роботу з подолання соціальної дезадаптації, профілактику повторних правопорушень, розвиток життєвих і соціальних навичок, а також на взаємодію з іншими фахівцями кримінально-виконавчої системи. Слід підкреслити значення міжвідомчої співпраці з органами пробації, службами зайнятості, соціального захисту та громадськими організаціями.

Розглядаючи особливості професійної діяльності у кримінально-виконавчій системі, доцільно акцентувати увагу на дотриманні прав людини, етичних стандартів соціальної роботи та принципів гуманізації покарань. Важливо показати, що соціальний працівник виконує роль посередника між особою, яка перебуває у конфлікті із законом, і суспільством, сприяючи її поступовій соціальній інтеграції.

П'яте питання спрямоване на осмислення соціальної роботи як інструменту забезпечення соціальної інклюзії в різних сферах життєдіяльності людини та суспільства. Слід наголосити, що соціальна інклюзія є одним із ключових орієнтирів сучасної соціальної політики та професійної діяльності соціального працівника, спрямованої на подолання соціального виключення й нерівності.

Розкриваючи зміст соціальної інклюзії, доцільно визначити її як процес залучення осіб і груп, які перебувають у вразливому становищі, до повноцінної участі в соціальному, економічному, освітньому та культурному житті суспільства. Важливо показати, що соціальна робота відіграє провідну роль у створенні умов для реалізації прав людини та забезпечення доступу до ресурсів і можливостей.

У процесі висвітлення питання доцільно зосередитися на практичних механізмах забезпечення соціальної інклюзії у сферах освіти, охорони здоров'я, зайнятості, соціального забезпечення та кримінально-виконавчої системи. Слід підкреслити, що соціальна робота сприяє подоланню фізичних, соціальних, економічних і психологічних бар'єрів, які обмежують участь окремих осіб і груп у суспільному житті.

Розглядаючи соціальну роботу як інклюзивний інструмент, доцільно акцентувати увагу на поєднанні індивідуального та громадоорієнтованого підходів, розвитку міжсекторальної взаємодії та соціального партнерства. Важливо показати, що ефективна соціальна інклюзія можлива за умови узгоджених дій різних інституцій і активної участі самих отримувачів соціальних послуг.

Основні поняття і терміни

Міжсекторальна інтеграція соціальної роботи, міжсекторальна взаємодія, соціальна політика, соціально-педагогічна підтримка, інклюзивне середовище, соціальна робота у сфері освіти, соціальна робота у сфері охорони здоров'я, соціальна робота у сфері зайнятості, соціальний захист населення, соціальне забезпечення, адресна соціальна допомога, соціальні послуги, соціальна робота

у кримінально-виконавчій системі, ресоціалізація, соціальна адаптація, пробація, профілактика рецидивної злочинності, соціальна інклюзія, соціальне виключення, вразливі категорії населення.

Проблемні питання

1. Проаналізуйте значення міжсекторальної інтеграції соціальної роботи для ефективного реагування на сучасні суспільні виклики.
2. Охарактеризуйте роль соціальної роботи у сфері освіти як інструменту соціально-педагогічної підтримки та забезпечення інклюзії.
3. Дайте оцінку ефективності соціальної роботи у сферах охорони здоров'я, зайнятості та соціального забезпечення з позицій комплексного підходу.
4. Аргументовано поясніть значення соціальної роботи у кримінально-виконавчій системі для процесів ресоціалізації та запобігання рецидивній злочинності.
5. Наведіть приклади ефективної міжсекторальної взаємодії у соціальній роботі та обґрунтуйте умови її результативності.

Контрольні запитання

1. У чому полягає сутність міжсекторальної інтеграції соціальної роботи?
2. Які особливості соціальної роботи у сфері освіти як складової соціально-педагогічної підтримки?
3. Які завдання виконує соціальний працівник у сфері охорони здоров'я?
4. У чому полягають основні напрями соціальної роботи у сфері зайнятості та соціального забезпечення?
5. Які завдання та напрями соціальної роботи у кримінально-виконавчій системі?

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати структурований огляд основних сфер життєдіяльності, у яких реалізується соціальна робота, з визначенням специфіки професійної

діяльності соціального працівника в кожній із них (таблиця або аналітична схема з поясненнями).

2. Розкрити зміст міжсекторальної взаємодії у соціальній роботі на прикладі конкретної соціальної проблеми (бідність, інвалідність, безробіття, соціальна дезадаптація тощо), показавши роль різних інституцій у її вирішенні (аналітичний текст, 2 стор.).
3. Обґрунтувати роль соціальної роботи як інструменту соціальної інклюзії, навівши приклади інклюзивних практик у різних сферах життєдіяльності та визначивши умови їх ефективності (аналітично-рефлексивне есе, 1,5-2 стор.).

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : PIK-У, 2023. 420 с. URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf
2. Семигіна Т. Соціальна робота у сфері охорони здоров'я України : виклики та перспективи. URL:
file:///C:/Users/911/Downloads/SemiginaStoliaryk15072024_preprint.pdf
3. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Suchasna-sotsialna-robota.pdf>
4. Соціальна робота : реалії та виклики часу : навч.-метод. посіб. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 219 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/362057615_Socialna_robota_realii_t_a_vikliki_casu_Navcalno-metodicnij_posibnik
5. Соціальна робота у сфері зайнятості населення : консп. лекц. / уклад. Я. С. Мудрий. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 177 с. URL: <https://surl.li/mtilkh>

Додаткова

1. Клос Л. Є. Соціальна робота у сфері здоров'я в Україні в умовах війни як інструмент соціальної інклюзії. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 11 (17). С. 736-750. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/7821/7865>
2. Лях Т., Спіріна Т., Рогожинська В. Принципи міждисциплінарної взаємодії у соціальній роботі. *Актуальні питання гуманітарних наук. Серія : Педагогіка*. 2020. Т. 3. Вип. 27. С. 224-228. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31430/>
3. На шляху до інклюзії : соціальна робота з дітьми з інвалідністю та їхніми сім'ями: посібник/ А. М. Гладичук та ін. Житомир : ТОВ «505», 2024. 380 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50865/1/Z_Petrochko_and%20all_NSHI_2024_FPSRSO.pdf
4. Рудкевич Н. І. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів : Растр-7, 2021. 324 с. URL: <https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Rudkevych-N.-pidruchnyk.pdf>
5. Система соціального захисту в Україні : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. О. О. Матрос. Умань : Візаві, 2021. 175 с. URL: <https://surl.li/sjtgqj>
6. Таволжанський О. В. Соціально-виховна робота із засудженими до позбавлення волі : монографія; за ред. проф. В. В. Голіни і доц. Л. П. Оніки. Харків : Право, 2015. 192 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17726/1/Tavolzhansky_monograph_2015.pdf

ТЕМА 10. СУЧАСНІ ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ КЛІЄНТІВ

Мета заняття: сформувати системне уявлення про сучасні практики соціальної роботи з різними категоріями клієнтів; розкрити специфіку професійної діяльності соціального працівника у роботі з сім'ями у кризових ситуаціях, особами похилого віку, особами з інвалідністю, внутрішньо переміщеними особами, учасниками бойових дій та членами їхніх сімей, а також ВІЛ-інфікованими особами; сприяти усвідомленню ролі комплексного, міждисциплінарного та людиноцентрованого підходів у наданні соціальної допомоги; розвинути здатність до аналізу та застосування ефективних соціальних практик у роботі з різними категоріями клієнтів.

Семінарське заняття 10 (2 год.)

План

1. Соціальна робота з сім'ями у кризових ситуаціях: напрями, методи та форми професійної підтримки.
2. Особливості соціальної роботи з особами похилого віку та особами з інвалідністю в умовах сучасних соціальних викликів.
3. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами як відповідь на гуманітарні та соціальні потреби.
4. Допомога учасникам бойових дій та членам їхніх сімей у системі соціальної роботи та соціального захисту.
5. Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими особами та членами їхніх сімей: профілактика, підтримка та соціальна інтеграція.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Висвітлення *першого питання* доцільно спрямувати на розкриття сутності соціальної роботи з сім'ями у кризових ситуаціях як одного з пріоритетних напрямів професійної діяльності соціального працівника. Слід наголосити, що сімейна криза є складним соціальним феноменом, зумовленим

поєднанням внутрішніх і зовнішніх чинників, який потребує комплексної, своєчасної та фахово організованої допомоги. Розкриваючи зміст соціальної роботи з кризовими сім'ями, доцільно охарактеризувати основні напрями професійної діяльності, зокрема соціальну діагностику сімейної ситуації, профілактику загострення кризових явищ, соціальний супровід, кризове втручання та відновлення сімейного функціонування. Важливо підкреслити, що робота з такими сім'ями має бути спрямована не лише на подолання наслідків кризи, а й на мобілізацію та розвиток їх внутрішніх ресурсів.

Під час аналізу методів соціальної роботи варто акцентувати на поєднанні індивідуальної, сімейної та групової форм діяльності, використанні консультування, медіації, кейс-менеджменту, а також міжвідомчої взаємодії з освітніми, медичними, правовими й соціальними інституціями. Доцільно зазначити, що вибір методів зумовлюється характером кризової ситуації, потребами членів сім'ї та ресурсним потенціалом громади. Розглядаючи форми професійної підтримки, слід зосередитися на соціальному супроводі, психологічній і соціально-педагогічній допомозі, організації груп взаємопідтримки, заходах тимчасового захисту та реабілітації. При цьому важливо підкреслити, що ефективність допомоги значною мірою визначається її системністю, безперервністю та орієнтацією на потреби кожного члена сім'ї.

Розгляд *другого питання* доцільно спрямувати на висвітлення особливостей соціальної роботи з особами похилого віку та особами з інвалідністю в умовах сучасних соціальних викликів. Необхідно наголосити, що зазначені категорії населення належать до соціально вразливих і потребують комплексної, системної та довготривалої підтримки з боку соціальних служб і громади. Розкриваючи специфіку роботи з особами похилого віку, доцільно окреслити основні напрями професійної діяльності соціального працівника, зокрема соціальний супровід, підтримку автономності та активного довголіття, профілактику соціальної ізоляції, надання соціальних послуг за місцем проживання, а також залучення до громадського життя. Важливо показати, що соціальна робота з людьми старшого віку передбачає інтеграцію соціального, психологічного та медико-соціального компонентів.

У контексті соціальної роботи з особами з інвалідністю доцільно зосередитися на забезпеченні рівного доступу до соціальних послуг, освіти, зайнятості та громадської інфраструктури. Слід підкреслити значення інклюзивного підходу, спрямованого на подолання фізичних, інформаційних, соціальних і психологічних бар'єрів, а також на реалізацію прав і потенціалу осіб з інвалідністю. Аналізуючи сучасні соціальні виклики, варто звернути увагу на вплив демографічних змін, урбанізації, цифровізації, наслідків воєнних дій і соціально-економічної нестабільності на становище осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, що, з одного боку, ускладнює доступ до ресурсів і послуг, а з іншого - актуалізує потребу в інноваційних і міжсекторальних підходах до соціальної роботи.

У *третьому питанні* доцільно зосередитися на висвітленні соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами як важливого напрямку реагування на гуманітарні та соціальні потреби, що виникають унаслідок збройних конфліктів, воєнних дій і вимушеної міграції. Необхідно підкреслити, що внутрішньо переміщені особи належать до соціально вразливих груп населення та потребують комплексної, багаторівневої підтримки. Розкриваючи зміст соціальної роботи з цією категорією клієнтів, доцільно охарактеризувати їх основні гуманітарні й соціальні потреби, зокрема у забезпеченні житлом, доступі до соціальних і медичних послуг, освіти, працевлаштування та правового захисту. Важливо показати, що ефективна соціальна робота поєднує екстрені заходи допомоги з довгостроковими програмами соціальної адаптації та інтеграції.

Під час аналізу професійної діяльності соціального працівника варто звернути увагу на застосування соціальної діагностики, кейс-менеджменту, індивідуального та сімейного консультування, психосоціальної підтримки й координації міжвідомчої допомоги. Доцільно наголосити, що міжсекторальна взаємодія з органами місцевого самоврядування, гуманітарними організаціями та громадським сектором є необхідною умовою комплексного задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб. У контексті громад важливо акцентувати на питаннях соціальної інтеграції, запобігання стигматизації та формування

сприятливого соціального середовища, що сприяє відновленню соціальних зв'язків і зниженню рівня соціальної напруги.

Предметом вивчення **четвертого питання** є система соціальної роботи та соціального захисту учасників бойових дій і членів їхніх сімей як один із пріоритетних напрямів державної соціальної політики в умовах воєнних і післявоєнних викликів. Слід підкреслити, що ця категорія населення зазнає комплексного впливу соціальних, психологічних, медичних і економічних чинників, що зумовлює потребу в багаторівневій і тривалій підтримці. Розкриваючи зміст соціальної роботи з учасниками бойових дій, доцільно охарактеризувати такі напрями професійної діяльності, як соціальний супровід, психосоціальна реабілітація, сприяння адаптації до мирного життя, підтримка працевлаштування та реалізація соціальних гарантій. Важливо наголосити, що робота з ветеранами має ґрунтуватися на принципах поваги до гідності, визнання досвіду та індивідуального підходу.

У роботі з членами сімей учасників бойових дій слід зосередитися на підтримці сімейного функціонування, подоланні наслідків стресу й втрат, профілактиці сімейних конфліктів і забезпеченні доступу до соціальних, освітніх і психологічних послуг. Доцільно підкреслити, що сім'я виступає важливим ресурсом ресоціалізації та відновлення соціальних зв'язків. Розглядаючи систему соціального захисту цієї категорії населення, необхідно акцентувати на нормативно-правових гарантіях, соціальних пільгах, послугах і програмах підтримки, а також на ролі органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій у їх реалізації. Важливо показати, що міжсекторальна взаємодія є головною умовою ефективного надання допомоги.

П'яте питання присвячене висвітленню соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими особами та членами їхніх сімей як важливого напрямку професійної діяльності у сфері охорони здоров'я та соціального захисту. Слід наголосити, що ВІЛ-інфекція має не лише медичний, а й виразний соціальний вимір, пов'язаний із ризиками стигматизації, соціального виключення та порушення прав людини. Розкриваючи профілактичний напрям соціальної

роботи, доцільно охарактеризувати заходи первинної, вторинної та третинної профілактики, спрямовані на інформування населення, формування відповідальної поведінки та зниження соціальних ризиків. Важливо підкреслити, що профілактична діяльність здійснюється у тісній взаємодії з медичними закладами, освітніми установами та громадськими організаціями.

У межах підтримувального напрямку доцільно зосередитися на соціальному супроводі ВІЛ-інфікованих осіб, психосоціальній підтримці, сприянні дотриманню лікування, захисті соціальних прав і забезпеченні доступу до соціальних послуг. Слід наголосити, що ефективна підтримка потребує індивідуалізованого підходу та суворого дотримання принципів конфіденційності й недискримінації. Розглядаючи питання соціальної інтеграції, варто акцентувати на подоланні стигматизації, формуванні толерантного соціального середовища та залученні клієнтів до активного суспільного життя, що сприяє відновленню соціальних зв'язків, підтримці сімейного функціонування та підвищенню якості життя.

Основні поняття і терміни

Сучасні практики соціальної роботи, соціальна робота з різними категоріями клієнтів, сім'я у кризовій ситуації, кризове втручання, соціальний супровід сім'ї, особи похилого віку, соціальна ізоляція, особи з інвалідністю, доступність соціальних послуг, внутрішньо переміщені особи, соціальна адаптація, соціальна інтеграція, учасники бойових дій, ветерани війни, члени сімей учасників бойових дій, психосоціальна реабілітація, ВІЛ-інфіковані особи, недискримінаційний підхід.

Проблемні питання

1. Проаналізуйте особливості соціальної роботи з сім'ями у кризових ситуаціях у контексті сучасних соціальних викликів.
2. Оцініть ефективність соціальної роботи з особами похилого віку та особами з інвалідністю з позицій інклюзивного й людиноцентрованого підходів.

3. Охарактеризуйте специфіку соціальної роботи з учасниками бойових дій та членами їхніх сімей як складову системи соціального захисту і реабілітації.
4. Розкрийте значення соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими особами та членами їхніх сімей у подоланні стигматизації та соціального виключення.
5. Наведіть приклади комплексного застосування міжвідомчої взаємодії у соціальній роботі з різними категоріями клієнтів та обґрунтуйте умови її результативності.

Контрольні запитання

1. У чому полягає специфіка соціальної роботи з сім'ями у кризових ситуаціях?
2. Які основні напрями соціальної роботи з особами похилого віку та особами з інвалідністю?
3. Які гуманітарні та соціальні потреби внутрішньо переміщених осіб враховуються у соціальній роботі?
4. Які завдання виконує соціальний працівник у роботі з учасниками бойових дій та членами їхніх сімей?
5. У чому полягає роль соціальної роботи у профілактиці ВІЛ-інфекції та підтримці ВІЛ-інфікованих осіб?

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрити зміст професійної підтримки однієї з категорій клієнтів (на вибір) з урахуванням соціальних, психологічних і правових аспектів соціальної роботи (аналітичний текст або есе).
2. Описати приклад практики соціальної роботи з конкретною категорією клієнтів, акцентуючи на застосованих методах, формах підтримки та результатах соціального втручання (кейс-опис).

3. Систематизувати напрями міжвідомчої взаємодії у соціальній роботі з різними категоріями клієнтів і обґрунтувати їх значення для підвищення ефективності соціальної допомоги (таблиця або схема з поясненнями).

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с. URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf
2. Іванова І. Б. Соціальна робота з людьми похилого віку: навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2023. 220 с. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/naukovi_vydannia/ivanova_i_b_socialna_robot_a_z_ludmi_pohilogo_viku.pdf
3. Кулик І. В. Соціальна робота з різними групами клієнтів : навч. посіб. Івано-Франківськ : НАІР, 2020. 236 с. URL: <https://ksptsr.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/71/2023/02/posibnyk-srzhk.pdf>
4. Пеша І. В., Сопівник І. В., Галайдюк В. В., Кошук О. Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю : навч. посіб. Київ : Компринт, 2023. 449 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi76/0056869.pdf>
5. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 2 Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми / А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. / за заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 352 с. URL: <https://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1513689573.pdf>
6. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів : метод. посіб. до практич. занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота / уклад.: Т. П. Хлівнюк, К. О. Кулава. Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2023. 78 с. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dfd5ef39-ebff-46d1-a690-754260a5b83f/content>

Додаткова

1. Гунько С., Лях В. Напрями соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб з інвалідністю в територіальній громаді. Ввічливість. Humanitas. 2025. № 4. С. 15-21. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.3>
2. Кузнецов О. В., Співак Я. О., Співак Л. А. Правові основи та форми соціальної роботи з людьми похилого віку. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. № 1 (105). С. 102-112. URL: [file:///C:/Users/911/Downloads/12%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/911/Downloads/12%20(1).pdf)
3. Горбунова В., Савиченко О., Тичина І., Портницька Н.. Методичний посібник для соціальних працівників: Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я. 2-ге вид., оновл. та доп. 2024. 112 с. URL: <https://surl.lt/iojqlk>
4. Недря К. М., І. М. Трубавіна, О. Ю. Чередниченко. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в Україні. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі* [Електронне видання] : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 2 листоп. 2022 р.). Запоріжжя, 2022. С. 40-43. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/9844>
5. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/3551-12/ed20250101?lang=uk#Text>
6. Соціальний супровід військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей : практичні аспекти діяльності посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки: методичний посібник / О. В. Герасименко та ін. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2023. 130 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u188/352_831164580.pdf

ТЕМА 11. СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА НАСИЛЬСТВА

Мета заняття: сформувати цілісне уявлення про соціальну профілактику насильства як пріоритетний напрям професійної діяльності соціального працівника; розкрити сутність, рівні, напрями та механізми профілактики домашнього й гендерно зумовленого насильства, а також булінгу серед дітей і молоді; сприяти усвідомленню ролі соціальної роботи та міжвідомчої взаємодії у запобіганні насильству, захисті прав постраждалих і формуванні безпечного соціального середовища; розвинути здатність до аналізу та застосування профілактичних підходів у практиці соціальної роботи.

Семінарське заняття 11 (2 год.)

План

1. Соціальна профілактика насильства як напрям професійної діяльності соціального працівника.
2. Соціальна профілактика домашнього насильства: підходи, рівні та механізми реалізації.
3. Профілактика гендерно зумовленого насильства у системі соціальної роботи та соціального захисту.
4. Запобігання булінгу серед дітей і молоді в освітньому та соціальному середовищі.
5. Міжвідомча взаємодія суб'єктів соціальної роботи у сфері профілактики насильства.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Аналіз *першого питання* доцільно зосередити на розкритті соціальної профілактики насильства як самостійного та пріоритетного напрямку професійної діяльності соціального працівника в умовах сучасних суспільних викликів. Варто наголосити, що профілактика насильства є складовою державної соціальної політики й водночас інструментом забезпечення прав людини, соціальної безпеки та добробуту.

Розкриваючи зміст соціальної профілактики насильства, доцільно визначити її як систему цілеспрямованих заходів, спрямованих на запобігання виникненню, поширенню та повторенню різних форм насильства, а також на мінімізацію негативних соціальних наслідків. Важливо підкреслити багаторівневий характер профілактики, що охоплює первинний, вторинний і третинний рівні.

Висвітлюючи професійну роль соціального працівника, слід зосередитися на ранньому виявленні чинників ризику, соціальній діагностиці, просвітницькій діяльності, консультуванні, соціальному супроводі осіб і сімей групи ризику, а також координації допомоги з боку інших суб'єктів соціальної роботи. Доцільно акцентувати, що результативна профілактика насильства потребує системного, міждисциплінарного та міжвідомчого підходів.

Характеризуючи методи профілактичної роботи, варто підкреслити поєднання індивідуальної, групової та громадоорієнтованої діяльності із застосуванням соціально-педагогічних, психологічних і правових механізмів впливу. Важливо показати, що профілактика має бути спрямована не лише на корекцію поведінкових проявів, а й на формування ненасильницьких моделей взаємодії та підвищення рівня правової культури.

Розгляд *другого питання* варто спрямувати на комплексне осмислення соціальної профілактики домашнього насильства як системного напрямку професійної діяльності соціального працівника, що поєднує превентивні, захисні та відновлювальні механізми. Слід наголосити, що домашнє насильство є складним соціальним явищем, зумовленим взаємодією індивідуальних, сімейних і суспільних чинників, а його профілактика потребує цілісного й міжвідомчого підходу.

Деталізуючи підходи до профілактики домашнього насильства, доцільно охарактеризувати правозахисний, людиноцентрований, гендерно чутливий та сімейно орієнтований підходи. Важливо підкреслити, що ефективні профілактичні стратегії ґрунтуються на визнанні прав постраждалих, недопущенні повторної віктимізації та забезпеченні доступу до комплексної підтримки.

У межах аналізу рівнів профілактики слід акцентувати на первинній, вторинній і третинній профілактиці домашнього насильства. Доцільно зазначити, що первинна профілактика спрямована на формування ненасильницьких моделей поведінки та підвищення правової обізнаності населення; вторинна - на раннє виявлення випадків насильства й роботу з сім'ями групи ризику; третинна - на захист постраждалих осіб, подолання наслідків насильства та запобігання його повторенню.

Розглядаючи механізми реалізації соціальної профілактики домашнього насильства, варто зосередитися на ролі соціального працівника у проведенні соціальної діагностики, кризовому втручанні, соціальному супроводі, координації допомоги та взаємодії з іншими суб'єктами системи протидії насильству. Особливої уваги потребує міжвідомча взаємодія з правоохоронними органами, закладами освіти, охорони здоров'я та соціального захисту як умова забезпечення комплексної підтримки постраждалих.

У *третьому питанні* доцільно зосередитися на розкритті профілактики гендерно зумовленого насильства як важливого напрямку соціальної роботи та соціального захисту, що базується на принципах рівності прав і можливостей, недискримінації та поваги до людської гідності. Слід зазначити, що гендерно зумовлене насильство має системний характер і пов'язане з нерівними владними відносинами та стійкими соціальними стереотипами.

Розкриваючи сутність профілактики гендерно зумовленого насильства, доцільно визначити її як сукупність соціальних, освітніх і правових заходів, спрямованих на усунення структурних причин насильства, зміну дискримінаційних норм і формування гендерно чутливого соціального середовища. Важливо підкреслити, що профілактична діяльність у цій сфері має орієнтуватися не лише на реагування на наслідки, а й на запобігання поширенню насильницьких практик.

Окреслюючи роль соціального працівника, слід зосередитися на просвітницькій діяльності, соціальній діагностиці, консультуванні, соціальному супроводі постраждалих осіб, а також координації міжвідомчої взаємодії у системі протидії гендерно зумовленому насильству. Доцільно наголосити на

поєднанні підтримувальної та адвокаційної функцій, спрямованих на захист прав постраждалих.

Розглядаючи рівні профілактики, варто акцентувати на первинних заходах, спрямованих на формування гендерної культури та толерантності; вторинних - орієнтованих на раннє виявлення випадків насильства; третинних - пов'язаних із реабілітацією постраждалих і запобіганням повторній віктимізації. Важливо підкреслити, що результативність профілактики залежить від системності та узгодженості дій різних суб'єктів.

Четверте питання присвячене висвітленню запобігання булінгу серед дітей і молоді в освітньому та соціальному середовищі як важливого напрямку соціально-профілактичної діяльності соціального працівника. Слід наголосити, що булінг є формою насильницької поведінки, яка негативно впливає на психосоціальний розвиток дитини, порушує її право на безпечне освітнє й соціальне середовище та потребує системної профілактики.

Розкриваючи сутність булінгу, доцільно охарактеризувати його прояви, форми й наслідки для постраждалих, кривдників і соціального оточення. Важливо показати, що булінг має комплексну природу та зумовлюється поєднанням індивідуальних, міжособистісних і соціальних чинників, що визначає потребу в міждисциплінарному підході до запобігання.

Деталізуючи профілактичну діяльність соціального працівника, доцільно структурувати матеріал відповідно до рівнів профілактики: первинного, вторинного та третинного. Варто підкреслити, що первинна профілактика спрямована на формування культури ненасильницької взаємодії, розвиток соціальних і комунікативних навичок дітей і молоді; вторинна - на раннє виявлення ризиків і своєчасне реагування на випадки булінгу; третинна - на підтримку постраждалих і корекційну роботу з учасниками конфліктних ситуацій.

Розглядаючи механізми запобігання булінгу, слід акцентувати на взаємодії соціального працівника з педагогами, психологами, адміністрацією закладів освіти, батьками та іншими суб'єктами соціальної роботи. Важливо

підкреслити значення командного підходу, визначених алгоритмів реагування, а також дотримання принципів конфіденційності та захисту прав дитини.

Предметом вивчення *п'ятого питання* є міжвідомча взаємодія суб'єктів соціальної роботи у сфері профілактики насильства як системний механізм координації дій, спрямованих на запобігання насильству, своєчасне реагування на його прояви та подолання негативних соціальних наслідків. Доцільно наголосити, що комплексна природа насильства зумовлює потребу в узгоджених діях різних інституцій.

Розглядаючи зміст міжвідомчої взаємодії, варто охарактеризувати участь органів соціального захисту, закладів освіти, охорони здоров'я, правоохоронних органів, служб у справах дітей та інших суб'єктів соціальної роботи. Важливо підкреслити, що результативна взаємодія передбачає чітке визначення повноважень, відповідальності та алгоритмів спільних дій.

Висвітлюючи роль соціального працівника, слід зосередитися на функціях координатора, комунікатора та посередника між інституціями й постраждалими особами. Доцільно акцентувати, що соціальний працівник забезпечує безперервність соціального супроводу, дотримання конфіденційності та орієнтацію на найкращі інтереси дитини й інших вразливих груп.

Розкриваючи практичні механізми міжвідомчої взаємодії, слід акцентувати на діяльності мультидисциплінарних команд, застосуванні єдиних протоколів реагування, налагодженні інформаційного обміну та спільному плануванні профілактичних заходів. Важливо показати, що зазначені механізми підвищують оперативність і результативність соціальної профілактики насильства.

Основні поняття і терміни

Соціальна профілактика насильства, насильство, домашнє насильство, гендерно зумовлене насильство, булінг, фактори ризику насильства, первинна профілактика, вторинна профілактика, третинна профілактика, постраждала особа, віктимізація, повторна віктимізація, соціально-педагогічна профілактика,

психосоціальна підтримка, найкращі інтереси дитини, безпечне освітнє середовище.

Проблемні питання

1. Охарактеризуйте соціальну профілактику насильства як складову професійної діяльності соціального працівника в умовах сучасних суспільних викликів.
2. Проаналізуйте ефективність багаторівневої системи профілактики домашнього насильства з позицій соціальної роботи та соціального захисту.
3. Оцініть роль гендерно чутливого підходу у запобіганні гендерно зумовленому насильству.
4. Визначіть роль міжвідомчої взаємодії у підвищенні результативності профілактики насильства.
5. Наведіть приклади професійних дій соціального працівника у ситуаціях виявлення та запобігання насильству з урахуванням етичних принципів.

Контрольні запитання

1. У чому полягає сутність соціальної профілактики насильства?
2. Які основні рівні соціальної профілактики насильства та їх зміст?
3. Які особливості соціальної профілактики домашнього насильства?
4. У чому полягає специфіка профілактики гендерно зумовленого насильства у системі соціальної роботи?
5. Які напрями соціальної роботи спрямовані на запобігання булінгу серед дітей і молоді?

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати структурований огляд основних форм і рівнів соціальної профілактики насильства із визначенням ролі соціального працівника на кожному з них (схема або таблиця з короткими поясненнями).

2. Розкрити зміст профілактичної роботи у сфері домашнього або гендерно зумовленого насильства (на вибір), зосередившись на механізмах реалізації соціальної профілактики та міжвідомчій взаємодії (аналітичний текст, 2 стор.).
3. Описати модель профілактики булінгу в освітньому або соціальному середовищі, визначивши основні напрями діяльності соціального працівника та очікувані результати (кейс-опис або проєктна схема).

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с. URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf
2. Блага А. Б., Тунтула О. С., Кочемировська О. О. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навч. посіб. / за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с. URL: <https://surl.lu/yjlgdd>
3. Волосевич Т., Бариська Т., Краснолобова І. Методичні рекомендації щодо організації співробітництва територіальних громад по наданню соціальних послуг спеціалізованими сервісами підтримки для осіб, які постраждали від домашнього насильства, гендерно зумовленого насильства та сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом / за заг. ред. А. Благої. Київ, 2024. 32 с. URL: <https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/protudiya-torgivli-lydmi/Socposlugi-PVN.pdf>
4. Запобігання булінгу серед неповнолітніх: аналітичний огляд / В. Г. Сюравич, О. В. Максименко, І. А. Ботнаренко, І. Ю. Буранов. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. 90 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8b78e737-e646-4beb-8f08-03ddc26ec19e/content>

5. Запобігання та протидія проявам насильства : діяльність закладів освіти. навч.-метод. посіб. / Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. Київ : ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с. URL: <https://surl.li/agdhyw>
6. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
7. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>

Додаткова

1. Аналіз законодавства, що регулює діяльність спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Київ, 2025. 30 с. URL: <https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/uploaded-files/analysis-of-legislation.pdf>
2. Тичина Д. М. Загальносоціальні заходи запобігання домашньому насильству в умовах війни. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 278-284. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2022/42.pdf
3. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери : навч.-метод. посіб. / авт. кол.: Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / за заг. ред. Бондаровська В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. Київ : ТОВ «Видавничий дім «КАЛИТА». 2014. 282 с. URL: <https://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2014/10/Program-violence-soc-ver-21-.pdf>
4. Запобігання та протидія булінгу у закладах освіти в умовах воєнного стану : метод. рекомендації / І. Дрок та ін. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. 68 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/16028/1/%D0%9C%D0%B0%D>

0%BA%D0%B5%D1%82 %D0%9C%D0%A0%20%D0%91%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3.pdf

5. Столярик О. Ю., Сарнацька А., Семигіна Т. Відновлення жінок, що зазнали насилля, на основі практики сильних сторін. *Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень* : матер. міжнар. наук. конф. (м. Біла Церква, 2 лютого 2024 р.). Біла Церква, 2024. С. 75-78. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1002/1022>
6. Султанова Н. Соціальна профілактика насильства над дітьми в сім'ї : проблеми та шляхи розв'язання. Молодь і ринок. 2023. № 6-7. С. 11-16. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/287900/281967>

ТЕМА 12. ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Мета заняття: сформувати цілісне уявлення про волонтерську діяльність як важливу складову соціальної роботи та розвитку громадянського суспільства; розкрити нормативно-правові й організаційні засади волонтерської діяльності у соціальній сфері; сприяти усвідомленню ролі соціального працівника в організації, координації та супроводі волонтерської діяльності; розвинути здатність до аналізу сучасних форм і моделей залучення волонтерів, а також оцінювання викликів і перспектив розвитку волонтерської діяльності у сучасних умовах.

Семінарське заняття 1 (2 год.)

План

1. Волонтерська діяльність у соціальній роботі: сутність, принципи та суспільне значення.
2. Нормативно-правове та організаційне забезпечення волонтерської діяльності у соціальній сфері.
3. Основні напрями, форми та моделі залучення волонтерів до соціальної роботи.
4. Роль соціального працівника в організації, координації та супроводі волонтерської діяльності.
5. Виклики, ризики та перспективи розвитку волонтерської діяльності у сучасних умовах.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Перше питання спрямоване на розкриття волонтерської діяльності у соціальній роботі як важливої складової професійної практики та громадянської активності, що доповнює систему соціальних послуг і сприяє розвитку соціальної солідарності та згуртованості. Доцільно акцентувати увагу на тому, що волонтерська діяльність є формою добровільної, безоплатної та суспільно

корисної участі, орієнтованої на підтримку осіб і груп, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Розкриваючи сутність волонтерської діяльності у соціальній роботі, варто охарактеризувати її як ресурс соціальної підтримки, громадської ініціативи та міжсекторального партнерства між державними, комунальними й недержавними інституціями. Необхідно підкреслити, що волонтерство не підміняє професійну соціальну роботу, а розширює її можливості, підвищує доступність допомоги та сприяє оперативному реагуванню на актуальні соціальні потреби.

У процесі висвітлення принципів волонтерської діяльності доцільно зосередитися на добровільності, безкорисливості, гуманізмі, відповідальності, повазі до гідності людини та дотриманні етичних норм. Слід наголосити, що дотримання цих принципів є передумовою ефективної, безпечної та суспільно визнаної участі волонтерів у соціальній роботі, а також основою довіри з боку отримувачів допомоги.

Розглядаючи суспільне значення волонтерської діяльності, варто акцентувати на її ролі у зміцненні громадянського суспільства, формуванні культури взаємодопомоги й соціальної відповідальності. Важливо показати, що волонтерство сприяє розвитку соціального капіталу, активізації громад та підвищенню стійкості суспільства в умовах соціальних викликів і криз.

Друге питання доцільно присвятити аналізу нормативно-правового та організаційного забезпечення волонтерської діяльності у соціальній сфері як необхідної умови її легітимності, системності та результативності. Слід зазначити, що волонтерська діяльність регулюється комплексом нормативно-правових актів, які визначають її правові засади, принципи організації, права й обов'язки волонтерів та організацій, що залучають їх до діяльності.

Розкриваючи нормативно-правові засади волонтерства, доцільно охарактеризувати основні положення законодавства у сфері волонтерської діяльності та соціальної роботи, зокрема щодо статусу волонтера, напрямів діяльності, гарантій безпеки, страхування та відповідальності сторін, передусім Закону України «Про волонтерську діяльність» (2011). Важливо підкреслити,

що правове регулювання спрямоване на захист як волонтерів, так і отримувачів соціальної допомоги, а також на запобігання зловживанням і порушенню етичних стандартів.

У межах висвітлення організаційного забезпечення волонтерської діяльності варто звернути увагу на роль органів державної влади, місцевого самоврядування, закладів соціальної сфери та громадських організацій у створенні умов для залучення волонтерів. Доцільно підкреслити значення внутрішніх положень, програм, договорів, інструкцій і процедур, що регламентують відбір, підготовку, супровід і координацію волонтерської діяльності.

Розглядаючи організаційні механізми залучення волонтерів, слід зосередитися на питаннях планування діяльності, розподілу функцій, забезпечення ефективної комунікації та контролю якості наданої допомоги. Важливо наголосити, що результативна волонтерська діяльність потребує професійного управління, належної координації та системного зворотного зв'язку.

Аналіз *третього питання* доцільно спрямувати на висвітлення основних напрямів, форм і моделей залучення волонтерів до соціальної роботи як ресурсу розширення можливостей соціальної допомоги та підвищення її доступності. Необхідно підкреслити, що ефективне залучення волонтерів потребує чіткого визначення сфер діяльності, організаційних форматів і моделей взаємодії з професійними соціальними працівниками.

Розкриваючи напрями волонтерської діяльності, варто охарактеризувати участь волонтерів у наданні соціальної підтримки різним категоріям населення, зокрема особам похилого віку, людям з інвалідністю, сім'ям у складних життєвих обставинах, дітям і молоді, а також у реалізації профілактичних, просвітницьких і реабілітаційних заходів. Слід наголосити, що напрями волонтерства визначаються актуальними соціальними потребами та пріоритетами соціальної політики.

У процесі аналізу форм волонтерської діяльності доцільно звернути увагу на індивідуальне й групове волонтерство, короткострокові та довгострокові

форми участі, проєктну й програмну діяльність, а також дистанційні та онлайн-формати. Важливо підкреслити, що різноманіття форм сприяє гнучкості соціальної роботи та врахуванню можливостей і мотивації волонтерів.

Розглядаючи моделі залучення волонтерів, варто зосередитися на моделях інтеграції волонтерів у діяльність соціальних служб, партнерства з громадськими організаціями та розвитку волонтерських програм на рівні територіальних громад. Необхідно зазначити, що вибір моделі залежить від організаційних ресурсів, специфіки цільових груп і рівня професійного супроводу.

Четверте питання доцільно присвятити аналізу ролі соціального працівника в організації, координації та супроводі волонтерської діяльності як важливої управлінської й професійно-етичної функції. Слід наголосити, що ефективність волонтерської діяльності значною мірою визначається рівнем професійного планування, керівництва та супроводу з боку фахівця із соціальної роботи.

Розкриваючи організаційну роль соціального працівника, доцільно охарактеризувати його участь у визначенні потреб клієнтів і громад, плануванні волонтерських програм, формуванні завдань і функцій волонтерів, а також у створенні умов для безпечної та результативної діяльності. Важливо підкреслити, що організація волонтерської роботи передбачає чітке структурування процесів і дотримання нормативно-правових вимог.

У межах висвітлення координаційної функції слід звернути увагу на забезпечення взаємодії між волонтерами, професійними працівниками соціальної сфери та іншими суб'єктами соціальної роботи. Соціальний працівник здійснює розподіл завдань, моніторинг діяльності волонтерів і забезпечує узгодженість їхніх дій із цілями соціальних програм.

Розглядаючи супровід волонтерської діяльності, доцільно акцентувати на ролі соціального працівника у відборі, підготовці, інструктажі та консультуванні волонтерів, наданні професійної підтримки й зворотного зв'язку. Слід підкреслити, що супровід включає дотримання етичних

стандартів, профілактику емоційного вигорання волонтерів і забезпечення якості соціальної допомоги.

Розгляд *п'ятого питання* доцільно зосередити на аналізі сучасних викликів, ризиків і перспектив розвитку волонтерської діяльності у соціальній роботі в умовах суспільних трансформацій. Слід акцентувати увагу на тому, що волонтерська діяльність є динамічним явищем, розвиток якого значною мірою залежить від соціально-економічної ситуації, рівня громадянської активності та інституційної спроможності соціальної сфери.

Розкриваючи основні виклики, слід звернути увагу на нестабільність ресурсного забезпечення, недостатню нормативну врегульованість окремих аспектів волонтерської діяльності, фрагментарність організації волонтерської роботи та нерівномірність залучення волонтерів у різних регіонах. Ці чинники ускладнюють забезпечення сталості та системності волонтерської діяльності.

У процесі аналізу ризиків доцільно акцентувати на можливих порушеннях етичних норм, перевищенні повноважень волонтерів, недостатньому рівні їх підготовки, а також на ризиках емоційного вигорання та вторинної травматизації. Мінімізація зазначених ризиків потребує професійного супроводу, чітких стандартів діяльності та постійного контролю якості соціальної допомоги.

Окреслюючи перспективи розвитку волонтерської діяльності, варто зосередитися на її інституціоналізації, розширенні партнерства між соціальними службами та громадськими організаціями, упровадженні інноваційних форм і цифрових інструментів залучення волонтерів. Перспективним напрямом є також посилення ролі волонтерства у розвитку громад і зміцненні соціальної згуртованості.

Основні поняття і терміни

Волонтерська діяльність, волонтер, соціальне волонтерство, принципи волонтерської діяльності, добровільність, безоплатність, нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності, організація волонтерської діяльності, волонтерська програма, координація волонтерської діяльності, супровід

волонтерів, підготовка волонтерів, мотивація волонтерів, ризики волонтерської діяльності, інституціоналізація волонтерства.

Проблемні питання

1. Проаналізуйте значення волонтерської діяльності для розвитку системи соціальної роботи та громадянського суспільства.
2. Охарактеризуйте роль нормативно-правового забезпечення у формуванні безпечної та ефективної волонтерської діяльності.
3. Аргументовано поясніть роль соціального працівника у забезпеченні якості та етичності волонтерської діяльності.
4. Покажіть основні виклики та ризики волонтерської діяльності у сучасних соціальних умовах.
5. Наведіть приклади перспективних напрямів розвитку волонтерської діяльності у соціальній сфері.

Контрольні запитання

1. У чому полягає сутність волонтерської діяльності у соціальній роботі?
2. Які принципи лежать в основі волонтерської діяльності?
3. Які основні напрями та форми залучення волонтерів до соціальної роботи?
4. Яку роль відіграє соціальний працівник в організації та супроводі волонтерської діяльності?
5. Які виклики та перспективи розвитку волонтерської діяльності у сучасних умовах?

Завдання для самостійної роботи

1. Описати модель залучення волонтерів до діяльності соціальної установи або громади, визначивши роль соціального працівника у її реалізації (кейс-опис або структурна схема).

2. Систематизувати основні ризики волонтерської діяльності та запропонувати шляхи їх мінімізації з позицій професійної соціальної роботи.
3. Обґрунтувати перспективи розвитку волонтерської діяльності у соціальній роботі в умовах сучасних суспільних викликів (аналітично-рефлексивне есе).

Рекомендована література

Основна

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с. URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf
2. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. Київ, 2021. С. 164 с. URL: https://caritas.ua/wp-content/uploads/2022/02/5_ukr_digital_whole.pdf
3. Посібник волонтера / В. В. Вашкович та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 88 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cb78f63f-ab42-41ed-9426-3594d8e7a23b/content>
4. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
5. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
6. Мартинюк Я. Організація волонтерської діяльності в умовах територіальної громади. *Ввічливість. Humanitas*. 2021. № 6, С. 38-43, DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.6.6>
6. Путівник з волонтерства в Україні : законодавство, менеджмент, найкращі практики. Київ, 2023 88 с. URL: <https://surl.lu/ugysrm>

Додаткова

1. Грига І., Брижовата О., Дума Л., Лисенко О. Досвід волонтерської роботи та напрями її вдосконалення. *Соціальна робота в Україні: перші кроки* / за ред. В. Полтавця. Київ : Вид. дім «KM Academia», 2000. С. 145-172. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a0406de8-0764-4575-acfb-9f04e4dc213a/content>
2. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні : соціально-правове дослідження : монографія. Київ : Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi72/0053001.pdf>
3. Калениченко Р. А. Волонтерство в соціальній роботі : навч. посіб. Київ : КиМУ, 2008. 86 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059529.pdf>
4. Матвійчук О. Залучення та робота з волонтерами в громадському секторі. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/static/content/files/4/nm/aaip7f7lvvdjv63w2jjdl5muv2tonnm4.pdf>
5. Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посіб. / за ред. Т. Лях; авт.-кол. З. Бондарентко та ін. Київ : Версо-04, 2012. 288 с. URL: https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/2_viddilu/vvr/t_lyakh_mvadvadz_kpspril.pdf
6. Шапошникова І. В., Вірт Ю. М. Роль інституту волонтерства у соціальній роботі під час вторгнення росії на територію України. Проблеми сучасних трансформацій. Серія : Право, публічне управління та адміністрування. 2024. № 12. URL: file:///C:/Users/911/Downloads/02_03_12_2024_Shaposhnykov_Virt.pdf
7. Шелкошвєєв І. В. Волонтерська діяльність у соціальній роботі, її соціальні функції. *Бочаровські читання*. 2016. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8a33fa90-a1cb-4ef8-815e-02716c742f72/content>

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. Кол.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с. URL:[https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O %20Epel T Liakh I Si lantieva APSR FPSRSO KSPSR.pdf.pdf](https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/1/O_%20Epel_T_Liakh_I_Silantieva_APSR_FPSRSO_KSPSR.pdf.pdf)
2. Аналіз законодавства, що регулює діяльність спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Київ, 2025. 30 с. URL: <https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/uploaded-files/analysis-of-legislation.pdf>
3. Белоусов В. Д. Соціальна робота як особливий гарант соціальної безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 80. Ч. 2. С. 443-448. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/297112/290046>
4. Блага А. Б., Тунтула О. С., Кочемировська О. О. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навч. посіб. / за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с. URL: <https://surl.lu/yjlgdd>
5. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. Київ, 2021. С. 164 с. URL: https://caritas.ua/wp-content/uploads/2022/02/5_ukr_digital_whole.pdf
6. Бородін Є.І. Соціальна політика: навчальний наочний посібник / Є.І. Бородін, Н.Г. Сорокіна; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Електрон. дані. Дніпро : НТУ «ДП», 2023. 327 слайди. URL: <https://palsg.nmu.org.ua/ua/literature/%D0%A1/BA.pdf>
7. Волосевич Т., Бариська Т., Краснолобова І. Методичні рекомендації щодо організації співробітництва територіальних громад по наданню соціальних послуг спеціалізованими сервісами підтримки для осіб, які постраждали від домашнього насильства, гендерно зумовленого насильства та сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом / за заг. ред. А. Благої. Київ, 2024. 32 с. URL:

<https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/protudiya-torgivli-lydmi/Socposlugi-PVN.pdf>

8. Галайдюк В. В., Лоріашвілі Л. С., Пеша І. В., Сопівник І. В., Тілікіна Н. В. Навчально-методичне забезпечення організації соціальної роботи та надання соціальних послуг у територіальних громадах : навч. посіб. Київ, 2025. 316 с. URL: <https://inmol.org/navchalno-metodychne-zabezpechennia-orhanizatsii-sotsialnoi-roboty/>
9. Глосарій термінів освітньо-наукової програми «Соціальна робота. Соціальна реабілітація» спеціальності І10 «Соціальна робота та консультування» галузі знань І «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення» здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти [Електронне навчально-методичне видання] / упоряд. Г. Кравченко та ін. Київ : ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України. 2025. 200 с. URL: <https://surl.li/nmgrry>
10. Горбунова В., Савиченко О., Тичина І., Портницька Н.. Методичний посібник для соціальних працівників: Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я. 2-ге вид., оновл. та доп. 2024. 112 с. URL: <posibnyk-posylennya-spromozhnosti-soczialnyh-praczivnykiv-zdijsnyuvtay-psyhosoczialnu-pidtrymku-veteraniv-ta-yih-simej-z-pytan-psyhichnogo-zdorovya.pdf>
11. Гончар і. Г. Роль волонтерських та громадських організацій у соціальному захисті. *Педагогічна академія : наук. записки. Соціальна робота.* URL: <file:///C:/Users/911/Downloads/%D0%93%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%80+%D0%86. +%D0%A0%D0%95%D0%94.pdf>
12. Горемикіна Ю. В. Інноваційні практики соціальної роботи з вразливими групами населення в Україні. *Демографія та соціальна економіка.* 2020. № 3 (41). С. 91-113. URL: <https://dse.org.ua/arhcive/41/6.pdf>
13. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні : соціально-правове дослідження : монографія. Київ : Державний інститут сімейної та

молодіжної політики, 2022. 240 с. URL:
<https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6ffa9140-8d39-4251-96e5-35e050b697f2/content>

- 14.Грига І., Брижовата О., Дума Л., Лисенко О. Досвід волонтерської роботи та напрями її вдосконалення. *Соціальна робота в Україні: перші кроки* /за ред. В. Полтавця. Київ : Вид. дім «KM Academia», 2000. С. 145-172. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a0406de8-0764-4575-acfb-9f04e4dc213a/content>
- 15.Гулько С., Лях В. Напрями соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб з інвалідністю в територіальній громаді. Вівчливість. Humanitas. 2025. № 4. С. 15-21. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.3>
- 16.Давиденко Г., Саволюк С. Визначення основних суб'єктів у процесі надання соціальних послуг. URL: https://www.researchgate.net/publication/398434114_Viznacenna_osnovnih_s_ub'ektiv_u_procesi_nadanna_socialnih_poslug
- 17.Державні стандарти соціальних послуг : збірка документів / упоряд. І. Б. Іванова / за заг. ред. І. В. Маслянікової. Київ : Університет «Україна», 2023, 475 с. URL: <https://lib.uu.ua/wp-content/uploads/2024/03/derzhavni-standarty-sots.poslulh.pdf>
- 18.Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення : Постанова Кабінету Міністрів України від 1.06. 2020 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2020-%D0%BF#Text>
- 19.Деякі питання організації надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 14. 01.2026 р. № 64-2026-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64-2026-%D0%BF#Text>
- 20.Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 80. Соціальні послуги : затверджений Наказом Міністерства соціальної політики України від 29.03.2017 р. № 518. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#n11>

21. Дослідження у соціальній роботі : Антологія / упор. Т. Семигіна. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 203 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Doslidzhennya-u-sotsialnij-roboti.pdf>
22. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. Проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с. URL: <https://lib.uu.ua/wp-content/uploads/2024/03/entsyklopediia-dlia-fakhivtsiv-sotsialnoi-roboty.pdf>
23. Євдокимова І. А. Соціальна робота в Україні : тенденції розвитку й проблеми в довоєнний період та в умовах війни з росією. *Socionprostir: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*. 2022. № 12. С. 6-13. URL: <file:///C:/Users/911/Downloads/21434-Article%20Text-38763-3-10-20231129.pdf>
24. Завацька Л. М. Соціальна робота в громаді : приховані ресурси. *Соціальна робота у глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку*: зб. Матеріалів XII Міжнародної наук.-практ. конф. / КПІ імені Ігоря Сікорського. Київ : Політехніка, 2024. С. 129-132. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/10198>
25. Запобігання булінгу серед неповнолітніх: аналітичний огляд / В. Г. Сюравич, О. В. Максименко, І. А. Ботнаренко, І. Ю. Буранов. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2025. 90 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8b78e737-e646-4beb-8f08-03ddc26ec19e/content>
26. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери : навч.-метод. посіб. / авт. кол.: Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / за заг. ред. Бондаровська В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. Київ : ТОВ «Видавничий дім «КАЛИТА». 2014. 282 с. URL: <https://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2014/10/Program-violence-soc-ver-21-.pdf>
27. Запобігання та протидія булінгу у закладах освіти в умовах воєнного стану : метод. рекомендації / І. Дрок та ін. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т

внутр. справ, 2025. 68 с. URL:
https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/16028/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%9C%D0%A0%20%D0%91%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3.pdf

28. Запобігання та протидія проявам насильства : діяльність закладів освіти. навч.-метод. посіб. / Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. Київ : ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с. URL: <https://surl.li/agdhyw>
29. Зубрицький І., Смеречак Л. Соціальне забезпечення : понят.-термін. словн. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2022. 156 с.
30. Іванова І. Класифікація методів соціальної роботи (нормативно-правовий аспект). *Ввічливість. Humanitas.* 2025. № 4. С. 42-51. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.7>
31. Іванова І. Особливості термінології в соціальній роботі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота».* 2025. Випуск 2 (57). С. 79-84. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.57.79-84>
32. Іванова І. Б. Соціальна робота з людьми похилого віку: навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2023. 220 с. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/naukovi_vydannia/ivanova_i_b_socialna_robot_a_z_ludmi_pohilogo_viku.pdf
33. Калениченко Р. А. Волонтерство в соціальній роботі : навч. посіб. Київ : КиМУ, 2008. 86 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059529.pdf>
34. Клос Л. Є. Соціальна робота у сфері здоров'я в Україні в умовах війни як інструмент соціальної інклюзії. *Вісник науки та освіти.* 2023. № 11 (17). С. 736-750. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/7821/7865>

35. Козубовська І. Територіальна громада як об'єкт діяльності фахівця з соціальної роботи. *Social Work and Education*. 2019. Vol. 6, № 1. Рр. 19-31. DOI: 10.25128/2520-6230.19.1.2
36. Колосок А. Соціальне партнерство: навчальний посібник. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2025. 196 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/28086/1/soc_partn_2025.pdf
37. Коляда Н., Левченко Н. Технології соціальної роботи : Навчальний посібник. Умань : «ВІЗАВІ», 2018. 337 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/13235>
38. Кравченко О. Соціальна робота в громаді в умовах війни. *Zeszyty Naukowe Collegium Witelona*. 2022. Nr. 42 (1). С. 63-70. URL: <https://lnk.ua/5V1ovow4d>
39. Кузнецов О. В., Співак Я. О., Співак Л. А. Правові основи та форми соціальної роботи з людьми похилого віку. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. № 1 (105). С. 102-112. URL: [file:///C:/Users/911/Downloads/12%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/911/Downloads/12%20(1).pdf)
40. Кулик І. В. Соціальна робота з різними групами клієнтів : навч. посіб. Івано-Франківськ : НАІР, 2020. 236 с. URL: <https://ksptsr.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/71/2023/02/posibnyk-srzhk.pdf>
41. Купенко О. Соціальна робота : від теорії до практики : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 192 с. URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/339162972.pdf>
42. Лебединська О. С., Іванісов О. В., Лугова В. М. Специфіка надання інтегрованих соціальних послуг в сучасних умовах. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. Том 10. № 2. С. 38-44. URL: <https://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2025/05/10-2-1-38-44.pdf>
43. Ломоносова Н., Хелашвілі А., Кабанець Ю. Співпраця громад із недержавним сектором у сфері надання соціальних послуг. *Solidarity Fund PL in Ukraine. Cedoss*. 166 с. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/spivpraczja_gromad_iz_nederzhavnym_sektorom_u_sferi_na_dannya_soczialnyh_poslug.pdf

- 44.Лях Т., Спіріна Т., Рогожинська В. Принципи міждисциплінарної взаємодії у соціальній роботі. *Актуальні питання гуманітарних наук. Серія : Педагогіка*. 2020. Т. 3. Вип. 27. С. 224-228. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31430/>
- 45.Мартинюк Я. Організація волонтерської діяльності в умовах територіальної громади. *Ввічливість. Humanitas*. 2021. № 6, С. 38-43, DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.6.6>
- 46.Матвійчук О. Залучення та робота з волонтерами в громадському секторі. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/static/content/files/4/nm/aaipf7lvvdjv63w2jjdl5muv2tonnm4.pdf>
- 47.Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посіб. / за ред. Т. Лях; авт.-кол. З. Бондарентко та ін. Київ : Версо-04, 2012. 288 с. URL: https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/2_viddiluvvr/t_lyakh_mvvgvadzkpspril.pdf
- 48.Методичні рекомендації щодо організації та забезпечення діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей : затв. Наказом Міністерства соціальної політики України від 30.12.2020 р. № 868. URL: https://dssp.od.gov.ua/wp-content/uploads/old-files/OTG/nakazi/nakaz_868_metodichn_rekomendac_nov.docx
- 49.На шляху до інклюзії : соціальна робота з дітьми з інвалідністю та їхніми сім'ями: посібник/ А. М. Гладищук та ін. Житомир : ТОВ «505», 2024. 380 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50865/1/Z_Petrochko_and%20all_NSHI_2024_FPSRSO.pdf
- 50.Недря К. М., І. М. Трубавіна, О. Ю. Чередниченко. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в Україні. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі* [Електронне видання] : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 2 листоп. 2022 р.).

Запоріжжя, 2022. С. 40-43. URL:
<https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/9844>

51. Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні : короткий опис. Київ, 2019. 16 с. URL: <https://surl.lt/rxctlh>
52. Нормативно-правове забезпечення соціальної роботи : термінологічний словник : навч.-метод. посіб. / упоряд. І. Б. Іванова / за заг. ред. І. В. Маслянікової. Київ : Університет «Україна», 2023. 51 с. URL: <https://lib.uu.ua/wp-content/uploads/2024/03/ivanova-terminy.pdf>
53. Особливості супроводу ветеранів та цивільних, які пережили полон та тортури, та членів їх родин : посіб. для соціальних фахівців. URL: https://www.msp.gov.ua/api/uploads/Posibnik_dlya_soczialnih_fahivcziv_2b2da4848c.pdf
54. Пеша І. В., Сопівник І. В., Вакуленко О. В., Овдій Н. М. Соціальна робота у територіальній громаді : навч. посіб. Київ : Видавничий центр НУБіП України, 2024. 305 с. URL: <https://lnk.ua/KVv868a4E>
55. Пеша І. В., Сопівник І. В., Галайдюк В. В., Кошук О. Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю : навч. посіб. Київ : Компринт, 2023. 449 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi76/0056869.pdf>
56. Повідайчик О. С. Дослідницькі ролі соціальних працівників у процесі професійної діяльності. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2016. Т. 2. № 2. С. 31-34. URL: <https://pp-msu.com.ua/uk/journals/tom-2-2-2016/doslidnitski-rolisotsialnikh-pratsivnikov-u-protsesi-profesiynoyi-diyalnosti>
57. Попов О. А. Використання цифрових інструментів у соціальній роботі з молоддю. *Соціальна педагогіка : теорія і практика*. 2024. № 2. С. 125-130. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/10730>
58. Посібник волонтера / В. В. Вашкович та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 88 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cb78f63f-ab42-41ed-9426-3594d8e7a23b/content>

- 59.Практикум: соціальна сфера (workshop book: social sphere) / авт.-укл.:
І. В. Літяга , С. М. Ситняківська; за заг. ред. проф. Н. А. Сейко.
Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 277 с. URL:
<https://surl.lu/tpoulg>
- 60.Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02.06.2011 р.
№ 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
- 61.Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від
05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
- 62.Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
- 63.Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон
України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
- 64.Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від
07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
- 65.Про затвердження Класифікатора соціальних послуг : Наказ Міністерства
соціальної політики України від 23.06.2020 р. № 429. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20/conv#Text>
- 66.Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у
сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за
ознакою статі : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня
2018 р. № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>
- 67.Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки
якості соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від
01.06.2020 р. № 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text>

68. Про затвердження професійного стандарту «Соціальний працівник» : Наказ Міністерства соціальної політики України від 04.07.2019 р. № 1049. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/75-1049.pdf>
69. Про затвердження професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи» : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 20.06.2020 р. № 1179. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/88-1179.pdf>
70. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/ed20260207#Text>
71. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>
72. Про організацію діяльності та забезпечення функціонування центрів життєстійкості : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 січня 2024 р. № 83. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/83-2024-%D0%BF#n17>
73. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
74. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
75. Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій : Закон України від 20.11.2024 р. № 4067-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20#Text>
76. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
77. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

78. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
79. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/3551-12/ed20250101?lang=uk#Text>
80. Профілактика деструктивної поведінки підлітків : навч.-метод. посіб. / Т. Журавель та ін. Київ : Видавництво ФОП Буря О. Д., 2022. 144 с. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/21421/file/destructive_behavior.pdf
81. Путівник з волонтерства в Україні : законодавство, менеджмент, найкращі практики. Київ, 2023 88 с. URL: <https://surl.lu/ugysrm>
82. Рудкевич Н. І. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів : Растр-7, 2021. 324 с. URL: <https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Rudkevych-N.-pidruchnyk.pdf>
83. Семигіна Т. Врятувати світ? Тренди в сучасній соціальній роботі. *Цифрове наукове суспільство : соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти* : матеріали II міжнар. Наук. конф. м. Рівне, 5 квіт. 2024 р. Рівне, 2024. URL: С. 44-46. <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1124/1149>
84. Семигіна Т. Міжнародна соціальна робота: пріоритети та стандарти. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 175 с. URL: <https://surl.lu/wahkps>
85. Семигіна Т., Слосанська Г., Столярик О. Класифікація та стандартизація соціальних послуг: міжнародний та український досвід. Аналітичний матеріал. Київ: ПРООН, 2024. 274 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-12/analit_robota_ksp.pdf
86. Семигіна Т., Столярик О. Розвиток сильних сторін клієнтів соціальної роботи : посіб. Таллінн : Teadmus, 2024. 257 с. URL: file:///C:/Users/911/Downloads/SemiginaStoliaryk_book_2024.pdf

87. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Suchasna-sotsialna-robota.pdf>
88. Система соціального захисту в Україні : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. О. О. Матрос. Умань : Візаві, 2021. 175 с. URL: <https://surl.li/sjtgqj>
89. Сільвестрова О. Ю. Технології соціальної допомоги : навч. посіб. Луцьк : ЛНТУ, 2023. 104 с. URL: <https://surl.li/gvoowo>
90. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців сфери соціальної роботи (до курсів) / уклад. : Г. В. Коваль, Е. І. Костишин, Г. П. Васянович, В. В. Грицанюк, О. М. Міщенко, В. М. Логвиненко, К. І. Савостікова; за ред. Г. В. Коваль. Львів : ЛДУ БЖД, 2021. 208 с. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11324/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202021.pdf>
91. Слезанська Г., Поліщук В. Соціальна робота в громаді за кордоном: історія та сучасні тенденції розвитку. *Social Work and Education*. Vol. 6. № 4. Ternopil-Aberdeen, 2019. Рр. 390-407. DOI: 10.25128/2520-6230.19.4.5
92. Слезанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія / за наук. ред. Д-ра пед. Наук, проф. В. А. Поліщук. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. 382 с.
93. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; Ч. 1. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с. URL: <https://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1513689511.pdf>
94. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 2. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми / А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. / за заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 352 с. URL: <https://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1513689573.pdf>

95. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів : метод. посіб. до практич. занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота / уклад.: Т. П. Хлівнюк, К. О. Кулава. Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2023. 78 с. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dfd5ef39-ebff-46d1-a690-754260a5b83f/content>
96. Соціальна робота. Термінологічний словник / за заг. ред. Н. Чернухи, С. Петкова, Т. Захаріної. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 484 с. URL: https://jurkniga.ua/contents/sotsialna-robota-terminologichniy-slovník.pdf?srsltid=AfmBOopyjWmg67q42S4ldLbIjxl_w-ZlEaJVE4AQRO1L0vGpuEdBtmQz
97. Соціальний захист : довідник / авт.-уклад. І. Гриник, І. Зубрицький. Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2024. 311 с.
98. Соціальний супровід військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей : практичні аспекти діяльності посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки: методичний посібник / О. В. Герасименко та ін. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2023. 130 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u188/352_831164580.pdf
99. Столярик О. Ю., Сарнацька А., Семигіна Т. Відновлення жінок, що зазнали насилля, на основі практики сильних сторін. *Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень* : матер. міжнар. наук. конф. (м. Біла Церква, 2 лютого 2024 р.). Біла Церква, 2024. С. 75-78. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1002/1022>
100. Столярик О., Семигіна Т. Підхід, орієнтований на сильні сторони: огляд основних принципів. *Ввічливість. Humanitas*. Вип. 4, 2022. С. 52-60. URL: <https://surli.cc/cpjdbi>
101. Султанова Н. Соціальна профілактика насильства над дітьми в сім'ї : проблеми та шляхи розв'язання. *Молодь і ринок*. 2023. № 6-7. С. 11-16. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/287900/281967>

102. Сучасні стратегії надання соціальних послуг : навч.-метод. посіб. / авт.-уклад. Т. Л. Опалюк. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2020. 118 с. URL: <https://surl.li/kbkmxm>
103. Сучасні теорії соціальної роботи : Антологія / упор. Т. Семігіна. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 160 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/350327030_SUCASNI_TEORII_SOCIALNOI_ROBOT_I_ANTOLOGIA/links/605a23ca92851cd8ce619eec/SUCASNI-TEORII-SOCIALNOI-ROBOTI-ANTOLOGIA.pdf
104. Сільвестрова О.Ю. Технології соціальної допомоги [текст]: навчальний посібник / . Луцьк: ЛНТУ, 2023. 104 с. URL: <https://is.gd/cMqs1GBF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
105. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 2 (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми) / А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. / За заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 352 с. URL: <https://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1513689573.pdf>
106. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; Ч. I. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрович. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/21626/7/Social_work_P1_II.pdf
107. Соціальна робота : реалії та виклики часу : навч.-метод. посіб. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 219 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/362057615_Socialna_robota_realii_t_a_vikliki_casu_Navcalno-metodicnij_posibnik
108. Соціальна робота у сфері зайнятості населення : консп. лекц. / уклад. Я. С. Мудрий. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. 177 с. URL: <https://surl.li/mtilkh>

109. Столярик О. Переосмислення соціальної роботи через призму травмоінформованості. *Social Work and Education*. 2025. Vol. 12. № 3. pp. 424-443. DOI: 10.25128/2520-6230.25.3.11
110. Таволжанський О. В. Соціально-виховна робота із засудженими до позбавлення волі : монографія; за ред. проф. В. В. Голіни і доц. Л. П. Оніки. Харків : Право, 2015. 192 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17726/1/Tavolzhansky_monograph_2015.pdf
111. Теорія та методи соціальної роботи : довідник для студентів / упор. І. Зубрицький. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2023. 254 с.
112. Термінологія безбар'єрності. Стандарт державної мови : Проект. Видання офіційне. Київ : Національна комісія зі стандартів державної мови. 2025. С. 26. URL: <https://mova.gov.ua/storage/app/sites/19/2025/public%20discussion/terminy/standart-tb-do-rozgliadu-na-zasidanni-1.pdf>
113. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. О. Полянничко, А. В. Кирилюк. Суми : ФОП Цьома, 2020. 336 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bbcd1b45-6839-4f5c-8e15-285c7fb88914/content>
114. Технології соціальної роботи : тексти лекцій для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота». Ч. 1. Соціальні технології. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2020. 70 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi84/0063620.pdf>
115. Тичина Д. М. Загальносоціальні заходи запобігання домашньому насильству в умовах війни. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 278-284. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2022/42.pdf
116. Тодор О. Специфіка лексико-семантичних відношень української термінології соціальної роботи і соціології. *Studia methodologica*. 2025. № 60.

С. 158-168.

URL:

<https://journals.tnpu.ternopil.ua/index.php/sm/article/view/2787/2553>

117. Шаповалова Т. Ринок соціальних послуг в Україні та фактори конкурентоспроможності неприбуткових недержавних організацій-продуцентів соціальних послуг. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 33. № 3. С. 213-221. URL:

<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/2030999>

118. Шапошникова І. В., Вірт Ю. М. Роль інституту волонтерства у соціальній роботі під час вторгнення росії на територію України. Проблеми сучасних трансформацій. Серія : Право, публічне управління та адміністрування. 2024. № 12. URL:

file:///C:/Users/911/Downloads/02_03_12_2024_Shaposhnykov_Virt.pdf

119. Шевчук О. В. Gamification у соціальній роботі: використання ігрових технологій для соціальної адаптації. *Соціальна робота та психологія : освіта і наука*. 2024. Вип. 2. С. 94-98. URL:

<https://journals.kpdi.in.ua/index.php/swp/article/view/215/209>

120. Шелкошвеев І. В. Волонтерська діяльність у соціальній роботі, її соціальні функції. *Бочаровські читання*. 2016. URL:

<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8a33fa90-a1cb-4ef8-815e-02716c742f72/content>

121. Ярошенко А., Семигіна Т. Феміністична соціальна робота як професійне інвестування у жіночу солідарність. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 1. С. 13-29. URL:

<https://surl.li/jkkuil>

122. Ясточкина І. А. Інноваційні соціальні технології у роботі з дітьми та молоддю. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : "Пед«гогіка. Соціальна робота». 2021. Вип. 2. (49). С. 245-248. URL:

<file:///C:/Users/911/Downloads/247752->

<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8a33fa90-a1cb-4ef8-815e-02716c742f72/content>

ГЛОСАРІЙ

Адресна соціальна допомога – форма соціального захисту населення, що передбачає цілеспрямоване надання грошових виплат, соціальних послуг або матеріальної підтримки конкретним особам чи сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах або мають підтверджену потребу в допомозі, з урахуванням індивідуальної оцінки потреб, рівня доходів і соціального стану.

Антидискримінація – система правових норм, політик і практик, що спрямовані на запобігання, припинення та усунення будь-яких форм дискримінації, а також на забезпечення рівності прав і можливостей усіх людей та їх груп у всіх сферах суспільного життя.

Асоціація соціальних працівників – добровільне професійне об'єднання фахівців соціальної роботи, створене з метою представництва та захисту професійних інтересів, розвитку професійних стандартів і етики, підвищення якості соціальних послуг і зміцнення ролі соціальної роботи в суспільстві. У 1992 р. з метою консолідації зусиль у становленні й розвитку соціальної педагогіки і соціальної роботи в Україні створена Асоціація соціальних педагогів і соціальних працівників.

Базові соціальні послуги – соціальні послуги, надання яких отримувачам соціальних послуг відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» забезпечується Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, а також виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад.

Бар'єр – чинник, що перешкоджає повноцінній і рівній участі в житті суспільства людини та/або групи людей за етнічним та соціальним походженням, ознакою раси, кольору шкіри, статі, інвалідності, стану здоров'я, віку.

Бар'єр інституційний – політика, регламент, внутрішнє правило, адміністративна процедура чи практика роботи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій

незалежно від форми власності, що прямо чи опосередковано унеможливлюють або обмежують рівний доступ людей до послуг, ресурсів, участі в ухваленні рішень чи реалізації прав.

Бар'єр нормативний – закон, підзаконний акт, регуляторний чи адміністративний, який прямо чи опосередковано унеможливлює або обмежує рівний доступ осіб до реалізації прав, користування послугами, ресурсами чи участі в суспільному житті.

Бар'єр середовища – перешкода у фізичному, інформаційному, цифровому або соціальному просторі, що обмежує або унеможливлює участь людини в суспільному житті.

Безбар'єрне суспільство – форма суспільних відносин, за якої через реалізацію державної політики усунуто бар'єри, що обмежують чи можуть обмежувати рівний доступ людини до можливостей, благ і послуг, а також її повноцінну участь у всіх сферах життєдіяльності незалежно від стану здоров'я, інвалідності, віку, статі, місця проживання та інших ознак.

Безбар'єрність – загальний підхід до формування та реалізації державної політики для гарантування можливостей усіх соціальних груп брати участь у всіх сферах життєдіяльності, що полягає у практичному втіленні принципів доступності, інклюзії, рівного доступу та рівних можливостей.

Безоплатна правова допомога – правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, що унеможливлюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди

та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможлиблюють вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин.

Безпечні умови для людини – стан середовища життєдіяльності, при якому відсутня небезпека шкідливого впливу його факторів на людину.

Благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара (набувача благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення цілей, визначених цим Законом.

Благодійна організація – юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», як основну мету її діяльності.

Булінг – систематична форма насильницької поведінки, що проявляється у повторюваних умисних діях фізичного, психологічного, вербального, соціального або кібернетичного характеру, спрямованих на приниження, залякування чи соціальну ізоляцію особи, зазвичай за умови нерівності сил або влади між кривдником і постраждалою стороною.

Ведення випадку – надання соціальних послуг здійснюється шляхом ведення випадку, що включає такі етапи: а) аналіз заяви/звернення про надання соціальних послуг, повідомлення про осіб/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах або в ситуаціях, що загрожують життю чи здоров'ю особи; б) оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах; в) прийняття рішення про надання соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб особи/сім'ї; г) розроблення індивідуального плану надання соціальних послуг; ґ) укладення договору про надання соціальних послуг; д) виконання договору

про надання соціальних послуг та індивідуального плану надання соціальних послуг; е) здійснення моніторингу надання соціальних послуг та оцінки їх якості.

Ветерани війни – особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни.

Визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах – збір, узагальнення та аналіз інформації про наявність на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці вразливих груп населення, осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, про їхні потреби у соціальних послугах, на основі результатів яких приймаються управлінські рішення щодо організації надання таких послуг.

Випадок особи / сім'ї – перебування особи / сім'ї у складних життєвих обставинах та/або приналежність до вразливих груп населення. Складність випадку отримувача визначається за методикою, затвердженою Мінсоцполітики.

Виявлення випадку отримувача – збір, узагальнення та аналіз інформації про отримувача соціальних послуг, на підставі якої визначається наявність / відсутність випадку.

Відчуття приналежності – емоційне та соціальне переживання людини, що виникає, коли вона відчувається прийнятою, потрібною й захищеною у спільноті, має своє місце і право бути собою, відчуваючи зв'язок з іншими.

Військовополонені – особи, які внаслідок збройної агресії російської федерації проти України потрапили в полон і мають право на статус військовополоненого відповідно до статті 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. та статті 44 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року.

Віктимізація – процес і результат перетворення особи або соціальної групи на жертву насильства, злочину, дискримінації чи інших форм соціальної шкоди, що зумовлений поєднанням індивідуальних, соціальних, інституційних і структурних чинників, а також може супроводжуватися порушенням прав, зниженням соціального статусу та психологічними наслідками.

ВІЛ-інфекція – хронічне інфекційне захворювання, що викликане ВІЛ і характеризується ураженням імунної системи.

ВІЛ-статус особи – стан організму особи стосовно відсутності чи наявності в ньому ВІЛ: негативний ВІЛ-статус особи характеризується відсутністю в її організмі ВІЛ; позитивний ВІЛ-статус особи характеризується наявністю в її організмі ВІЛ; невизначений (сумнівний) ВІЛ-статус особи характеризується неможливістю визначення наявності чи відсутності в організмі ВІЛ після проходження на підтверджувальному етапі діагностики; невідомий ВІЛ-статус особи характеризується відсутністю інформації про обстеження її на ВІЛ-інфекцію та результати лабораторних досліджень.

Внутрішньо переміщена особа – громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Воєнний стан – особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою,

обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Волонтер – фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги.

Волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності.

Волонтерська допомога – роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами.

Вразливі групи населення – особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників.

Вторинна профілактика – цілеспрямована діяльність, спрямована на раннє виявлення соціальних ризиків, перших проявів проблем або груп підвищеної вразливості, а також на недопущення подальшого розвитку чи загострення негативних явищ.

Втручання – послідовність дій або план дій з боку соціального робітника або іншого працівника соціальної служби, які він реалізують за участі клієнта.

Громадська організація – добровільне об'єднання громадян, яке створюється для реалізації спільних інтересів; забезпечує надання базових та спеціалізованих послуг; створює і реалізує соціальні проєкти/програми.

Гуманітарна допомога – матеріальна, фінансова, економічна добродійна підтримка людей, що надається міжнародними державними, громадськими організаціями і приватними особами у випадках стихійного лиха і соціально-економічних заворушень, воєн і іншого лиха, що досягли країну та її громадян.

Деінституціоналізація – процес, що передбачає перехід від інституційних і сегрегованих форм догляду та проживання до незалежного життя та залучення до життя громади, де людина отримує індивідуальну підтримку, послуги й ресурси за місцем проживання відповідно до її волі, вибору, потреб.

Денний догляд – забезпечення умов для денного перебування; забезпечення харчуванням; допомога у самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, прийом ліків, годування); спостереження за станом здоров'я, надання реабілітаційних послуг; формування та підтримка навичок самообслуговування; психологічна підтримка; соціально-трудова адаптація; організація денної зайнятості (*отримувачі соціальної послуги*: особи похилого віку; особи з інвалідністю; особи з тяжкими формами захворювання (у тому числі до встановлення інвалідності); особи з психічними та поведінковими порушеннями (комбіновані порушення)).

Денний догляд дітей з інвалідністю – соціальна реабілітація; соціально-трудова адаптація та організація дозвілля; участь отримувачів та членів їх сімей їхніх родичів у вирішенні конкретних соціальних проблем; догляд; навчання батьків осіб що їх замінюють (*отримувачі соціальної послуги*: діти з інвалідністю; діти з тяжкими захворюваннями, розладами, травмами, станами (у тому числі до встановлення інвалідності)).

Державний сектор соціальних послуг – сукупність органів державної влади та державних установ, які забезпечують формування, фінансування, організацію та надання соціальних послуг на основі загальнодержавної соціальної політики з метою реалізації соціальних прав громадян і гарантій соціального захисту.

Державний стандарт соціальних послуг – соціальні послуги надаються надавачами соціальних послуг державного, комунального, недержавного секторів незалежно від джерел фінансування відповідно до державних стандартів соціальних послуг. У державному стандарті соціальних послуг: 1) встановлюються вимоги щодо забезпечення необхідного рівня доступності соціальних послуг, зокрема на кожному етапі їх надання; 2) визначаються зміст та обсяг, норми і нормативи, умови та порядок надання соціальних послуг, показники їх якості.

Державні послуги – будь-які платні послуги, обов'язковість отримання яких встановлюється законодавством та які надаються фізичним чи юридичним особам органами виконавчої влади, органами місцевого

самоврядування та створеними ними установами й організаціями, що утримуються за рахунок коштів відповідних бюджетів.

Державні соціальні гарантії – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Державні соціальні стандарти – встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму.

Державні стандарти соціальних послуг – нормативно визначені вимоги до змісту, обсягу, умов, порядку надання, якості та результативності соціальних послуг, що встановлюються державою з метою забезпечення гарантованого рівня соціального захисту населення, рівного доступу громадян до соціальних послуг та дотримання прав людини.

Децентралізація у соціальній сфері – процес перерозподілу повноважень, відповідальності, ресурсів і функцій у сфері соціальної політики та соціальних послуг від центральних органів влади до органів місцевого самоврядування, спрямований на підвищення доступності, якості, адресності та ефективності соціальної підтримки населення з урахуванням потреб територіальних громад.

Дискримінація – порушення прав людини та/або групи людей за ознакою раси, кольору шкіри, статі, віку, інвалідності, громадянства, місця проживання, етнічним та соціальним походженням, сімейним та майновим станом, політичними, релігійними та іншими переконаннями, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Дистанційні форми соціальної роботи – організаційно визначені способи надання соціальних послуг і здійснення професійної діяльності соціального працівника, що реалізуються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій без безпосереднього фізичного контакту з клієнтом, з метою забезпечення доступності, безперервності та ефективності соціальної підтримки.

Дитина-кривдник – особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі.

Дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах – дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поведінням, зокрема домашнім насильством, ухилянням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини.

Дитина, яка постраждала від домашнього насильства – особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

Дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів – дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена, депортована або примусово переміщена, залучалася до участі у військових формуваннях, незаконно утримувалася, у тому числі в полоні, дитина, батьки (один із батьків), опікун, піклувальник, інший законний представник якої зникли безвісти за особливих обставин або померли (загинули) внаслідок отриманих у результаті збройного конфлікту поранення, контузії або каліцтва на території України чи за кордоном, а також дитина, позбавлена батьківського піклування внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту.

Договір про надання соціальних послуг – договір, укладений між надавачем соціальних послуг (далі - надавач) та отримувачем соціальних послуг (далі - отримувач) чи його законним представником/уповноваженим представником органу опіки та піклування. У випадках, передбачених Порядком організації надання соціальних послуг, ведення випадку та визначення чисельності соціальних менеджерів, відповідальних за забезпечення та ведення випадку (14.01.2026), договір про надання соціальних послуг укладається у формі договору публічної оферти або індивідуального договору про надання соціальних послуг, сформованого згідно з Типовим договором про надання соціальних послуг, затвердженим Мінсоцполітики, який укладається відповідно до статті 22 Закону України «Про соціальні послуги».

Договір публічної оферти – договір про надання соціальних послуг, попередньо оприлюднений на власному веб-сайті надавача та/або у паперовій формі у приміщенні надавача на спеціальних стендах у доступних для отримувачів місцях.

Довготривалий догляд – система соціальних і побутових послуг, які надають людям, що мають сталі порушення функціонування (через вік, хронічну хворобу або інвалідність) й потребують постійної чи регулярної допомоги для забезпечення базових потреб, підтримки здоров'я, незалежності та гідного рівня життя за місцем проживання в їхній громаді.

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Доступність – інтегральна властивість суспільного середовища, за якої кожна людина або соціальна група може повноцінно користуватися простором, сервісами, інформацією і можливостями участі в суспільному житті.

Емпаурмент (empowerment, насаження) – процес і результат розширення можливостей, ресурсів та впливу особистості, групи або спільноти, спрямований на посилення їхньої здатності самостійно приймати рішення, захищати власні права, контролювати умови свого життя та брати активну участь у соціальних змінах.

Етапи соціальної роботи – логічно послідовні фази професійної діяльності соціального працівника, що відображають процес переходу від виявлення соціальної проблеми до оцінювання результатів соціального втручання, з урахуванням принципів клієнтоорієнтованості, етичності та прав людини.

Етика соціальної роботи – система моральних норм і цінностей, властива певній спільноті, соціальній, професійній групі людей, є основою їхньої професійної діяльності з метою розвитку потенціалу та можливостей людини, а також задоволення людських потреб.

Життєстійкість – здатність людини протистояти стресу та відновлювати свій стан після травматичних подій.

Забезпечення найкращих інтересів отримувачів соціальних послуг – дії та рішення, спрямовані на задоволення індивідуальних потреб отримувачів соціальних послуг відповідно до віку, статі, стану здоров'я, особливостей інтелектуального та фізичного розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної, етнічної та іншої належності, потреб та інтересів дітей, осіб з інвалідністю, осіб, визнаних недієздатними, осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, осіб похилого віку, а також з урахуванням думки отримувачів соціальних послуг, якщо вони за віком, рівнем розвитку та станом здоров'я можуть її висловити.

Заклад інституційного догляду – заклад, у якому людина живе або її утримують ізольовано від громади за уніфікованими правилами, з обмеженим правом вибору, де рішення ухвалює не вона особисто, а відповідальні за неї особи.

Заклади соціальної підтримки (догляду) – стаціонарні відділення для постійного або тимчасового проживання територіальних центрів соціального

обслуговування (надання соціальних послуг) та інші установи, заклади для постійного проживання громадян похилого віку, осіб з інвалідністю.

Залучення – спосіб планування, взаємодії й ухвалення рішень у будь-якій сфері життя, що враховує індивідуальні потреби людини, забезпечує рівні можливості участі в житті суспільства, свободу вибору та відчуття приналежності.

Запобігання домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються.

Захист прав дитини – система правових, соціальних, педагогічних та інституційних заходів, спрямованих на забезпечення, реалізацію, охорону й відновлення прав і законних інтересів дитини, запобігання їх порушенню, а також на створення умов для безпечного, гідного та повноцінного розвитку дитини в сім'ї, громаді й суспільстві.

Захист прав осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією російської федерації проти України – система заходів, спрямованих на відновлення прав осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією російської федерації проти України.

Захищеність соціальна – цілісна система законодавчо закріплених економічних, юридичних і соціальних прав і свобод, соціальних гарантій громадян, які протидіють дестабілізуючим факторам життя, в першу чергу таким як безробіття, інфляція, бідність тощо.

Зелена соціальна робота – сучасна концепція та напрям професійної соціальної роботи, що інтегрує екологічну справедливість, соціальну справедливість і права людини, розглядаючи соціальні проблеми у взаємозв'язку з екологічними ризиками, змінами клімату, деградацією довкілля та екологічною нерівністю.

Зміст соціальної послуги – основні заходи, що становлять зміст соціальної послуги, передбачають: участь отримувачів соціальної послуги та членів їхніх сімей, їхніх родичів у вирішенні конкретних соціальних проблем; забезпечення денного перебування та догляду за отримувачами соціальної послуги, що включає: створення умов для денного перебування; організацію харчування отримувачів соціальної послуги (якщо соціальна послуга надається понад 4 години на день) шляхом надання можливості вживати їжу, у тому числі принесену з собою, залучення на договірних умовах суб'єктів господарювання до постачання готової продукції, забезпечення харчування надавачем соціальної послуги; спостереження за станом здоров'я (за потреби); допомогу у самообслуговуванні; соціальну реабілітацію; психологічну допомогу; соціально-трудова адаптацію; організацію дозвілля; навчання законних представників отримувача соціальної послуги. Зміст соціальної послуги та її обсяг для кожного отримувача соціальної послуги визначаються індивідуально залежно від результатів оцінювання індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги. За потреби надавач соціальної послуги забезпечує присутність одного із законних представників отримувача соціальної послуги під час надання соціальної послуги, тривалість якої визначається в індивідуальному плані, але не довше ніж два тижні.

Імпаурмент – принцип соціальної роботи, згідно з яким соціальні послуги та втручання мають бути спрямовані на набуття отримувачем влади на власним життям та спроможності самостійно приймати відповідальні рішення.

Інакшість людини – унікальність, що виникає завдяки сукупності неповторних рис, особливостей, поглядів і робить людину відмінною від інших.

Інвалідність – результат взаємодії між людиною з порушенням здоров'я і бар'єрами ставлення та/або середовища, що заважає її повній та ефективній участі в житті суспільства на рівних умовах з іншими.

Індивідуальний договір про надання соціальних послуг – договір про надання соціальних послуг, який укладається у паперовій або електронній формі з використанням програмних засобів між надавачем та отримувачем чи його законним представником/уповноваженим представником органу опіки та піклування у випадках, передбачених Порядком організації надання соціальних послуг, ведення випадку та визначення чисельності соціальних менеджерів, відповідальних за забезпечення та ведення випадку (2026).

Індивідуальний план надання соціальних послуг – документ, складений за результатом проведеного поглибленого (спеціального) оцінювання потреб отримувача, у якому зазначено заходи в межах надання соціальної послуги, відомості про необхідні ресурси, періодичність і строки здійснення заходів, осіб, відповідальних за виконання зазначених заходів, та очікувані результати від надання цієї соціальної послуги, строки перегляду індивідуального плану (за необхідності).

Інноваційна діяльність соціального працівника – цілеспрямована професійна діяльність, спрямована на розроблення, впровадження, апробацію та поширення нових або вдосконалених підходів, методів, технологій, форм і моделей соціальної роботи, з метою підвищення якості, доступності та ефективності соціальних послуг, реагування на нові соціальні виклики та потреби цільових груп.

Інституційна інфраструктура соціальної роботи – система взаємопов'язаних державних, комунальних, недержавних і міжнародних інституцій, органів управління, установ, організацій та професійних структур, які забезпечують формування, реалізацію й розвиток соціальної роботи як професійної діяльності, надання соціальних послуг, захист прав людини та реалізацію соціальної політики.

Інтервізія – спосіб групової роботи фахівців, які займають рівні позиції/посади, спрямованої на покращення професійних навичок та ефективності роботи з отримувачами соціальних послуг.

Кейс-менеджмент (case management, **ведення випадку**) – 1) інтегрована технологія професійної діяльності у соціальній роботі, що передбачає системну координацію соціальних послуг і ресурсів навколо конкретного випадку (клієнта) з метою комплексного вирішення складних життєвих обставин, відновлення соціального функціонування та підвищення рівня самостійності й соціальної інклюзії; 2) метод надання соціальних послуг, що передбачає супровід отримувача за допомогою оцінки його потреб, планування, координації та моніторингу виконання плану, консультативної та психологічної підтримки.

Кібербулінг у освітньому середовищі – одна з форм булінгу (цькування), що передбачає переслідування, жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину з використанням сучасних електронних технологій: Інтернету (електронної пошти, форумів, чатів, ICQ) та інших засобів електронної техніки – мобільних телефонів чи інших гаджетів.

Клієнт – фізична особа, яка не може самостійно подолати свої проблеми, вийти зі складних життєвих обставин, реалізувати свої потреби та здібності і тому потребує допомоги від соціальних служб і працівників.

Команда – група осіб, у яких є спільна мета і які розуміють, що для досягнення цієї мети необхідна робота кожного з членів групи; це група людей, які взаємодоповнюють і взаємозамінюють один одного під час досягнення поставлених цілей. Це особлива форма організації діяльності людей, заснована на продуманому позиціонуванні учасників, які мають загальне бачення ситуації та стратегічних цілей і володіють відпрацьованими процедурами взаємодії.

Комунальний сектор соціальних послуг – система установ і служб, створених органами місцевого самоврядування, які забезпечують надання соціальних послуг на рівні територіальних громад з урахуванням локальних потреб населення.

Консультування соціальне – особлива форма надання соціальної допомоги шляхом психологічного впливу на людину або малу групу в цілях їх соціалізації, відновлення і оптимізації їх соціальних функцій, орієнтирів, вироблення соціальних норм спілкування. Напрями К.с.: медико-соціальне, психологічне, соціально-педагогічне, соціально-правове, соціально-управлінське, соціально-інноваційне та ін. Організація К.с. включає в себе регіональні центри соціального консультування і спеціалізовані служби (служби сімейної консультації, подружньої консультації, психологічної допомоги і консультування, телефон довіри, служби в медичних установах і громадських організаціях).

Конфіденційність – довірливість, неприпустимість розголосу секретної інформації; етичний принцип, відповідно з яким соціальний або інший працівник не має права розкривати інформацію про клієнта без згоди останнього.

Копінг-стратегія – підхід до реагування на проблеми, сукупність взаємопов'язаних дій, завдяки яким особа або сім'я прагнуть опанувати складні життєві обставини або знизити стрес, такими обставинами викликаний.

Люди похилого віку – соціально-демографічна група населення, що охоплює осіб, які досягли похилого віку (як правило, після 60 років) і перебувають на етапі пізньої дорослості, для якого характерні вікові зміни фізичного, психічного та соціального функціонування, а також специфічні потреби у сфері соціального захисту, охорони здоров'я, догляду й соціальної підтримки.

Менеджер випадку отримувача – фахівець команди надавача соціальної послуги, визначений відповідно до наказу / розпорядження керівника координатором складання та супроводу виконання індивідуального плану.

Менеджмент у соціальній роботі – діяльність суб'єктів управління організації ефективного, цілеспрямованого функціонування і розвитку всіх рівнів соціальної роботи і системи в цілому з надання соціальних послуг громадянам відповідно до мети та завдання соціальної політики суспільства з урахуванням тенденцій розвитку соціальної роботи у світі.

Методи соціальної роботи – науково обґрунтовані способи, прийоми та засоби професійного впливу, які використовуються соціальними працівниками для виявлення, аналізу, подолання та профілактики соціальних проблем, надання соціальної допомоги й послуг, а також активації ресурсів особистості, сім'ї, групи чи громади.

Меценатська діяльність – благодійна діяльність у сферах освіти, фізичної культури і спорту, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень, яка здійснюється у порядку, визначеному Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» та іншими законами України.

Міжвідомча взаємодія – скоординована взаємодія державних органів та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та інших суб'єктів надання публічної (електронної публічної) послуги, що має на меті розв'язання проблем отримувача та досягнення цілей щодо вирішення його випадку.

Міждисциплінарна взаємодія – взаємодія групи фахівців різних спеціальностей, однодумців, об'єднаних спільними цілями. Зазвичай міждисциплінарна команда формується для ведення певного випадку, в якій спеціалісти/експерти з різних галузей знань працюють задля досягнення спільної мети.

Міждисциплінарний характер соціальної роботи – інтегративна особливість соціальної роботи як професійної та наукової діяльності, що полягає у поєднанні знань, методів і підходів різних наук (соціології, психології, педагогіки, права, економіки, медицини, соціальної політики) з метою комплексного розуміння соціальних проблем та ефективного втручання на індивідуальному, груповому й громадському рівнях.

Міжнародні стандарти соціальної роботи – сукупність загальновизнаних принципів, норм, етичних засад і професійних вимог, сформульованих міжнародними організаціями та професійними спільнотами, які визначають зміст, цілі, цінності, функції та якісні критерії соціальної роботи й слугують орієнтиром для її розвитку в національних системах соціального захисту.

Міжсекторальна інтеграція соціальної роботи – скоординований процес взаємодії та партнерства між державним, комунальним, недержавним і приватним секторами, спрямований на об'єднання ресурсів, компетентностей і відповідальності для комплексного розв'язання соціальних проблем, підвищення якості та доступності соціальних послуг і забезпечення соціальної інклюзії.

Мобільний консультаційний пункт – спеціалізоване формування обласного центру соціальних служб, що забезпечує методичну та інформаційну підтримку територіальним громадам з питань впровадження соціальної роботи, організації та надання соціальних послуг для вразливих категорій населення та сімей/осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Моніторинг – процес регулярного збору та аналізу кількісних і якісних даних за попередньо встановленими показниками щодо виконання індивідуального плану заходів з надання соціальних послуг, який здійснюється з метою своєчасного реагування на зміну випадку особи / сім'ї, забезпечення ефективного використання ресурсів.

Мотивація – спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, що керує поведінкою людини, який визначає її організованість, активність і стійкість; здатність людини діяльно задовольняти свої потреби.

Мультидисциплінарна команда – функціонально виокремлена група фахівців, об'єднаних спільними метою та завданнями щодо надання соціальної послуги.

Надавачі соціальних послуг – юридичні та фізичні особи, у тому числі фізичні особи – підприємці, внесені до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг.

Недержавний сектор соціальних послуг – сукупність недержавних, громадських, благодійних, релігійних і приватних організацій, які надають соціальні послуги на засадах добровільності, соціального партнерства та інноваційності, доповнюючи державну і комунальну системи.

Недискримінація – забезпечення рівності прав, свобод і можливостей, рівності перед законом усіх людей та/або груп людей незалежно від певних ознак; заборона будь-якої форми дискримінації та утвердження поваги до гідності кожної людини.

Нормативно-правове регулювання соціальної роботи – система законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, а також міжнародних правових норм, які визначають правові засади, принципи, зміст, форми, суб'єктів і механізми здійснення соціальної роботи, регламентують професійну діяльність соціальних працівників та гарантують захист прав і законних інтересів отримувачів соціальних послуг.

Об'єкти соціальної роботи – особи, сім'ї, соціальні групи, спільноти та соціальні процеси, на які спрямована професійна діяльність соціального працівника з метою подолання складних життєвих обставин, забезпечення соціального захисту, підтримки, розвитку та соціальної інклюзії.

Обмежувальний припис стосовно кривдника – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Обслуговування за місцем проживання – діяльність спеціалістів та волонтерів щодо задоволення широкого спектру соціальних потреб населення певної місцевості (освіта, охорона здоров'я, соціальні послуги, юридична допомога тощо).

Обслуговування соціальне індивідуальне – вид соціального обслуговування і система відповідних структур місцевих органів влади, діяльність яких спрямована на допомогу кожній конкретній людині через надання адресної матеріальної, психологічної і соціальної підтримки.

Обслуговування соціальне у стаціонарних закладах – одна з форм соціального захисту населення, що полягає у специфічній організації соціальної допомоги, яка передбачає сукупність дій щодо забезпечення притулку, послуг і натуральної допомоги.

Особа з інвалідністю – особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

Особа з обмеженням життєдіяльності – особа, яка внаслідок станів здоров'я втратила здатність до здійснення діяльності у спосіб і в межах, звичайних для людини.

Особа, постраждала від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією російської федерації проти України – особа, визнана відповідно до Закону України «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією російської федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій» такою, що постраждала від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією російської федерації проти України, у тому числі діти, народжені внаслідок сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією російської федерації проти України.

Особа, яка постраждала від домашнього насильства – особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі.

Отримувачі соціальних послуг – особи/сім'ї, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, яким надаються соціальні послуги.

Оцінка потреб – процес збору, узагальнення та аналізу соціальними працівниками інформації щодо стану та життєвих обставин об'єкта соціальних послуг з метою визначення видів та обсягів послуг, їх впливу на процес подолання складних життєвих обставин.

Оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах – аналіз належності особи/сім'ї до вразливих груп населення, її складних життєвих обставин та визначення індивідуальних потреб особи/сім'ї, переліку та обсягу соціальних послуг, яких потребує особа/сім'я.

Оцінювання потреб отримувача у соціальних послугах – збір, узагальнення, аналіз характеристик функціонування особи / сім'ї, визначення рівня складності наявних у неї проблем, їх вплив на життєдіяльність особи / сім'ї, аналіз ресурсів та обмежень (фізичні, матеріальні, психологічні тощо) особи / сім'ї, а також спроможність особи / сім'ї самотійно подолати або мінімізувати негативний вплив цих проблем, на підставі чого складається індивідуальний план.

Первинна профілактика – комплекс превентивних заходів, спрямованих на запобігання виникненню соціальних проблем, ризиків або негативних явищ шляхом усунення або зменшення факторів ризику та формування захисних чинників на рівні всього населення або широких соціальних груп.

Первинне оцінювання потреб отримувача в соціальних послугах – збір, узагальнення, аналіз характеристик функціонування особи/сім'ї, визначення рівня складності наявних у неї проблем, їх впливу на життєдіяльність особи/сім'ї, аналіз ресурсів та обмежень (фізичні, матеріальні, психологічні тощо) особи/сім'ї, а також спроможності особи/сім'ї самотійно подолати або мінімізувати негативний вплив цих проблем, на підставі чого встановлюється приналежність до вразливих груп населення та/або наявність складних життєвих обставин, визначається перелік соціальних послуг, яких потребує особа/сім'я, приймається рішення про надання/відмову в наданні соціальних послуг.

Повторне оцінювання потреб отримувача в соціальних послугах – аналіз ефективності та результативності наданих соціальних послуг, за результатами якого приймається рішення про припинення/продовження надання соціальних послуг/коригування індивідуального плану.

Поглиблене (спеціальне) оцінювання потреб отримувача в соціальних послугах – додатковий аналіз змісту та обсягу індивідуальних потреб отримувача для прийняття рішення про надання соціальних послуг, що проводить соціальний менеджер/фахівець із соціальної роботи з метою уточнення приналежності до вразливих груп населення та/або наявності складних життєвих обставин, з'ясування та забезпечення здійснення відповідно

до потреб отримувача заходів (періодичність, кількість тощо), що становлять зміст соціальних послуг, рекомендованих отримувачу, на підставі чого складається індивідуальний план.

Правопросвітництво – комплекс заходів, спрямованих на підвищення рівня правової свідомості, культури та освіченості осіб, які перебувають під юрисдикцією України, у тому числі розповсюдження інформації про захист прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, виконання їх обов’язків, роз’яснення щодо порядку надання безоплатної правничої допомоги та доступу до неї.

Практика соціальної роботи – використання знань і навичок соціальної роботи для надання соціальних послуг людині, групі. П.с.р. включає в себе соціальну допомогу, соціальну терапію, соціальну реабілітацію, страхування, посередництво тощо.

Практична діяльність соціального працівника – професійно організована, нормативно регламентована та етично відповідальна діяльність, спрямована на надання соціальної допомоги, соціальних послуг і підтримки особам, сім’ям, групам та громадам, які перебувають у складних життєвих обставинах, з метою захисту їхніх прав, підвищення якості життя, соціальної інклюзії та розвитку життєвого потенціалу.

Прийняття інакшості людини – комплекс дій та практик, за яких визнають індивідуальність інших людей, унікальність їхніх поглядів, переконань, особливостей, способу життя, походження, життєвого досвіду та фундаментальної цінності для співпраці без осуду чи спроб змінити їх.

Принципи соціальної роботи – базові науково обґрунтовані, етичні та правові засади, які визначають зміст, спрямованість і способи професійної діяльності соціального працівника, забезпечуючи гуманістичний характер, ефективність і відповідність соціальної роботи правам людини та соціальній справедливості.

Проект – комплекс запланованих заходів, спрямованих на вирішення конкретних соціальних проблем, покращення умов життя та добробуту різних груп населення.

Проживання з підтримкою – форма організованого життя у громаді, що забезпечує людині можливість жити у власному помешканні або спільному житлі з отриманням індивідуально підібраної підтримки, спрямованої на гарантування безпеки, збереження самостійності, контролю над власним життям і належної його якості.

Протидія домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки.

Професійна діяльність у соціальній роботі – суспільно значуща, науково обґрунтована, нормативно врегульована та етично відповідальна діяльність фахівців, спрямована на запобігання, подолання та мінімізацію негативних соціальних явищ, надання соціальних послуг і підтримки особам, сім'ям, групам та громадам з метою захисту прав людини, соціальної інклюзії, підвищення якості життя та розвитку людського потенціалу.

Професійна компетентність фахівця соціальної роботи – сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких у сфері соціальної роботи дає оптимальний результат.

Професійні ролі соціального працівника – сукупність функціонально зумовлених моделей професійної поведінки та діяльності, які соціальний працівник виконує залежно від потреб клієнтів, рівня соціального втручання, інституційного контексту та завдань соціальної політики, з метою захисту прав людини, соціальної інклюзії та підвищення якості життя.

Професійні стандарти – нормативні документи, які визначають вимоги до компетентностей, знань, навичок та кваліфікацій, необхідних для виконання конкретних трудових функцій у певній професії. Вони забезпечують єдині

вимоги до кваліфікаційних характеристик працівників у певній сфері, сприяючи підвищенню професійної компетентності та якості наданих послуг.

Професіоналізація соціальної роботи – складний, поетапний соціально-інституційний процес, у межах якого соціальна робота формується, утверджується й функціонує як самостійна професійна діяльність, що має: науково обґрунтовану теоретичну базу; спеціалізовану систему професійної освіти і підготовки кадрів; чітко визначені професійні ролі, функції та компетентності; етичні стандарти й професійні цінності; нормативно-правове регулювання та інституційне закріплення в системі соціальної політики держави.

Процес соціальної роботи – послідовна, цілеспрямована та структурована сукупність професійних дій соціального працівника, спрямованих на виявлення соціальних проблем і потреб, планування та реалізацію соціальних втручань, оцінювання їх результатів і корекцію подальших дій з метою покращення соціального функціонування, захисту прав людини та досягнення соціальної інклюзії.

Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Психосоціальна підтримка – комплекс заходів, спрямованих на збереження психічного здоров'я та соціального функціонування людини в умовах стресу, утрат, травматичного досвіду чи складних життєвих обставин.

Реабілітація – процес оптимізації функціонування людини через відновлення або компенсацію певних функцій, якого вона потребує внаслідок порушень стану здоров'я або вікових змін для збереження максимально автономного та безпечного функціонування, спрямований на досягнення оптимального рівня якості життя.

Резилієнс (resilience, життєстійкість) – динамічна здатність особистості, сім’ї, спільноти або соціальної системи ефективно протистояти стресовим подіям, кризам і травматичним впливам, адаптуватися до складних життєвих обставин та відновлювати функціонування, зберігаючи або трансформуючи власний потенціал розвитку.

Резильєнтність – властивість та набута здатність особистості, сім’ї, спільноти або соціальної системи зберігати функціональність, адаптуватися й відновлюватися після впливу стресових, кризових або травматичних подій, використовуючи внутрішні та зовнішні ресурси розвитку.

Рівність – принцип, за якого всіх людей визнають рівними у своїй гідності, правах, обов’язках і можливостях користуватися захистом і благами відповідно до законодавства без будь-якої дискримінації.

Рівність гендерна – принцип, за якого жінки та чоловіки, дівчата та хлопці мають однакові права, обов’язки й можливості для реалізації свого потенціалу в усіх сферах життя.

Рівність можливостей – принцип, за якого кожна людина має однакові гарантії реалізувати свої здібності, права і прагнення незалежно від особистих чи соціальних обставин.

Самозарадність – здатність людини розвивати навички та компетенції для контролю над власним життям та задоволення власних потреб.

Самостійний спосіб життя – спосіб життя, за якого людина з інвалідністю отримує всі необхідні умови, що дають їй змогу робити вибір, здійснювати контроль над своїм життям й ухвалювати рішення, що стосуються її життя.

Сегрегація – примусове або формалізоване відокремлення людини та/або групи людей від інших за політичним, релігійним чи іншим переконанням, етнічним чи соціальним походженням, громадянством, сімейним чи майновим станом, місцем проживання, ознакою раси, кольору шкіри, статі, віку, інвалідності, мовними або іншими ознаками, що призводить до обмеження її/їхніх прав, свобод, можливостей та участі в суспільному житті.

Сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Сексуальне насильство, пов'язане із збройною агресією російської федерації проти України – сексуальне насильство, скоєне проти будь-якої особи у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України починаючи з 20 лютого 2014 року, включаючи зґвалтування, примусову вагітність, примусову стерилізацію, примусовий аборт, примушування до зайняття проституцією, сексуальну експлуатацію, примушування до статевого акту з третьою особою, примушування до споглядання статевого акту, сексуальне рабство, торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації, примусове обрізання, примусову кастрацію, каліцтво або вчинення насильницьких дій над статевими органами, примусове оголення сексуального характеру, будь-яку іншу форму сексуального насильства, а також погрози та спроби його вчинення.

Система соціальних послуг – цілісна, ієрархічно та функціонально впорядкована сукупність суб'єктів, видів, форм, механізмів і ресурсів, спрямованих на виявлення, профілактику та подолання складних життєвих обставин, забезпечення соціального захисту, підтримки й покращення якості життя населення на засадах законності, доступності та соціальної справедливості.

Складні життєві обставини – обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно.

Соціальна безпека – складова національної безпеки України, що полягає у стані захищеності життєво важливих соціальних інтересів людини, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, який забезпечується через реалізацію державної соціальної політики, гарантування соціальних прав і

свобод, функціонування системи соціального захисту, соціальних стандартів і соціальних послуг.

Соціальна вразливість – стан або сукупність умов, за яких особа, сім'я чи соціальна група мають підвищений ризик потрапляння у складні життєві обставини або обмежені можливості самостійно реалізувати свої соціальні права, що зумовлює потребу в соціальному захисті, соціальній підтримці та соціальних послугах з боку держави і суспільства.

Соціальна держава – конституційно закріплена форма організації державної влади, у межах якої держава бере на себе відповідальність за забезпечення гідних умов життя людини, реалізацію соціальних прав і свобод, соціальну справедливість, зменшення соціальної нерівності та створення ефективної системи соціального захисту, соціального забезпечення і соціальних послуг відповідно до закону.

Соціальна діагностика – процес наукового визначення та вивчення причинно-наслідкових зв'язків, ставлення особи до соціальних цінностей суспільства, вивчення сутності соціальних проблем, котрі утворюють складну життєву ситуацію індивіда, родини, групи.

Соціальна допомога – форма підтримки, що її надає держава або органи місцевого самоврядування людині або сім'ї у складних життєвих обставинах у грошовій або натуральній формі з метою забезпечення базових потреб, мінімального рівня життя та соціальної безпеки.

Соціальна ексклюзія – багатовимірний соціальний процес і стан, за якого окремі особи або соціальні групи частково чи повністю усуваються від повноцінної участі в економічному, соціальному, політичному та культурному житті суспільства, що обмежує реалізацію їхніх прав, можливостей і соціального потенціалу.

Соціальна інклюзія – цілеспрямований соціальний процес і результат державної та громадської політики, спрямований на забезпечення повної, рівноправної та гідної участі всіх осіб і соціальних груп у соціальному, економічному, політичному й культурному житті суспільства, незалежно від індивідуальних особливостей, соціального статусу чи життєвих обставин.

Соціальна інфраструктура – цілісна сукупність установ, закладів, організацій та ін. об'єктів користування у певному соціумі; діяльність, покликана забезпечувати умови існування та відтворення населення шляхом всебічного задоволення його потреб – вітально-біологічних, побутових, виробничих, громадсько-політичних, соціально-культурних, тощо.

Соціальна комунікація – система соціальної взаємодії, яка передбачає конкретні засоби, шляхи, способи та принципи налагодження й підтримання контактів відповідно до професійно-технологічної діяльності.

Соціальна підтримка – система дій, ресурсів і відносин, спрямована на допомогу людині у складних життєвих обставинах зберегти гідність, відновити самостійність і відчуття належності до громади.

Соціальна політика – сукупність заходів держави, спрямованих на досягнення певних соціальних цілей; її мета полягає в забезпеченні добробуту громадян та посиленні соціальної солідарності в суспільстві.

Соціальна профілактика – цілеспрямована, системна діяльність у сфері соціальної роботи та соціальної політики, спрямована на попередження виникнення, поширення або загострення негативних соціальних явищ і складних життєвих обставин, а також на зміцнення соціального благополуччя, життєстійкості та соціальної інклюзії осіб, сімей, груп і громад.

Соціальна профілактика насильства – системна, цілеспрямована діяльність у сфері соціальної роботи та соціальної політики, спрямована на запобігання виникненню, поширенню та повторенню різних форм насильства (фізичного, психологічного, сексуального, економічного, інституційного), а також на зменшення соціальних ризиків і створення безпечного, гідного та ненасильницького соціального середовища.

Соціальна реабілітація – 1) робота, спрямована на відновлення морального, психічного та фізичного стану дітей та молоді, їх соціальних функцій, приведення індивідуальної чи колективної поведінки у відповідність із загальновизнаними суспільними правилами і нормами; 2) комплексна, цілеспрямована та міждисциплінарна діяльність у сфері соціальної роботи, спрямована на відновлення, компенсацію або розвиток соціальних функцій,

ролей і зв'язків особи, яка зазнала негативного впливу складних життєвих обставин, хвороби, травми, насильства, інвалідності, соціальної дезадаптації чи ізоляції, з метою повернення до максимально можливого рівня самостійності та соціальної інклюзії.

Соціальна робота – 1) професійна діяльність, яка полягає у наданні можливості людям якомога повніше розвивати власний потенціал, збагачувати своє життя та попереджувати виникнення дисфункцій; 2) заснована на практиці професія та академічна дисципліна, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній згуртованості, активізації та звільненню людей; 3)

Соціальна робота в громаді – напрям професійної соціальної роботи, спрямований на розвиток територіальної громади, підвищення її спроможності та мобілізацію місцевих ресурсів з метою подолання соціальних проблем, запобігання соціальній ексклюзії, забезпечення доступності соціальних послуг і зміцнення соціальної згуртованості.

Соціальна робота групова – форма або метод роботи, який використовується з метою надання клієнту допомоги через передачу групового досвіду для розвитку його фізичного і духовного потенціалу, формування соціальної поведінки. Невелика група осіб з близькими інтересами і загальними проблемами регулярно збирається і включається в діяльність для досягнення загальних цілей. Такими цілями можуть бути обмін інформацією, розвиток практичних або соціальних вмінь, зміна ціннісних орієнтацій, перебудова соціальної поведінки в позитивному напрямі.

Соціальна робота з військовополоненими – комплекс заходів, який спрямований на дотримання прав людини, гуманного ставлення до полонених, врахування особливостей воєнного стану; соціальний захист, соціальну підтримку, допомогу, супроводження з метою збереження людської гідності та приведення засуджених (полонених) до широкого усвідомленого каяття з подальшою їх ресоціалізацією до нових реалій сьогодення.

Соціальна робота з дітьми та молоддю – діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій та установ незалежно від їх підпорядкування і форми власності та окремих громадян, яка спрямована на створення соціальних

умов життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку дітей та молоді, захист їх конституційних прав, свобод і законних інтересів, задоволення культ, та духовних потреб.

Соціальна робота з засудженими – професійна комплексна діяльність із надання технологічної соціальної допомоги і підтримки, здійснення соціального захисту засуджених, результатом якої є створення умов для соціально позитивного функціонування та вдосконалення людини, яка вчинила кримінальне правопорушення або злочин.

Соціальна робота з людьми похилого віку – різновид людської діяльності, мета якої полягає в оптимізації виконання суб'єктивних ролей людей похилого віку в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Соціальна робота з працівниками кримінально-виконавчої служби – комплекс заходів, який спрямований на соціальний захист, соціальну підтримку, допомогу, супроводження співробітників та членів їхньої родини.

Соціальна робота з різними категоріями клієнтів – професійна діяльність соціального працівника, спрямована на надання диференційованої, комплексної та клієнтоорієнтованої соціальної підтримки особам, сім'ям, групам і громадам, які мають різні потреби, соціальні ризики та життєві ситуації, з метою захисту їхніх прав, подолання складних життєвих обставин, соціальної інклюзії та підвищення якості життя.

Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю – професійна діяльність, спрямована на запобігання, мінімізацію негативних наслідків та подолання складних життєвих обставин сімей, дітей та молоді, посилення їхньої здатності до реалізації власного життєвого потенціалу.

Соціальна робота індивідуальна – метод (спосіб) допомоги індивідам і сім'ям у розв'язанні психологічних, міжособистісних і соціоекономічних проблем. Іноді С.р.і. виступає як клінічна. Дозволяє враховувати особливості їх розвитку, фізичного і духовного стану, рівень підготовки, інтересів і потреб, життєвий досвід. С.р.і. з клієнтами – одна із найбільш розповсюджених форм діяльності соціального працівника. Ґрунтується на результатах систематичного

вивчення клієнтів через спостереження, аналіз їх життєдіяльності, соціальної активності, працездатності, запитів та інтересів.

Соціальна робота у кримінально-виконавчій системі – спеціалізований напрям професійної соціальної роботи, спрямований на соціальну підтримку, ресоціалізацію та реінтеграцію осіб, які відбувають або відбули кримінальне покарання, із забезпеченням дотримання їхніх прав, зниження ризику рецидиву та сприяння поверненню до повноцінного суспільного життя.

Соціальна робота у сфері зайнятості – напрям професійної соціальної роботи, спрямований на підтримку осіб і сімей у питаннях працевлаштування, професійної адаптації та економічної інтеграції, запобігання безробіттю та соціальній ексклюзії, а також на реалізацію права людини на працю і гідні умови життя.

Соціальна робота у сфері освіти – напрям професійної соціальної роботи, спрямований на забезпечення соціального захисту, підтримки та розвитку здобувачів освіти, їхніх сімей і педагогічних спільнот, а також на створення безпечного, інклюзивного й сприятливого освітнього середовища, що забезпечує рівний доступ до освіти та успішну соціалізацію особистості.

Соціальна робота у сфері охорони здоров'я – напрям професійної соціальної роботи, спрямований на соціальний захист, підтримку та відновлення соціального функціонування пацієнтів і їхніх сімей, з урахуванням впливу стану здоров'я, хвороби, інвалідності чи травми на якість життя, а також на забезпечення доступу до медичних і соціальних послуг та дотримання прав пацієнта.

Соціальна служба – сукупність державних і недержавних органів управління, структур і спеціалізованих закладів, які здійснюють соціальну роботу з обслуговування населення, надають соціальну допомогу і послуги з метою подолання або пом'якшення складної ситуації. Система С. С. охоплює державну, недержавну і муніципальну (місцеву) С.с.

Соціальна справедливість – конституційно зумовлений принцип організації суспільних відносин і державної політики, що полягає у

справедливому розподілі соціальних благ, ресурсів і можливостей, рівності прав і доступу до соціального захисту з урахуванням потреб та вразливості осіб, а також у забезпеченні балансу між соціальною відповідальністю держави, суспільства і особи.

Соціальне виключення – ситуація, процес або стан, за яких людина чи група осіб позбавлені рівного доступу до ресурсів, послуг, можливостей та суспільного визнання, обмежені брати участь в економічному, політичному, культурному, громадському та/або суспільному житті, що призводить до їхньої ізоляції, маргіналізації та обмеження прав і свобод.

Соціальне волонтерство – добровільна, суспільно корисна та безоплатна діяльність фізичних осіб або ініціативних груп, спрямована на надання соціальної допомоги, підтримки та послуг особам, сім'ям і громадам, які перебувають у складних життєвих обставинах, з метою пом'якшення соціальних ризиків, посилення соціальної згуртованості та розвитку громадянської активності.

Соціальне втручання – цілеспрямована, професійно спланована та етично обґрунтована система дій соціального працівника або міждисциплінарної команди, спрямована на зміну або корекцію соціальної ситуації особи, сім'ї, групи чи громади, подолання складних життєвих обставин, мінімізацію соціальних ризиків і відновлення або покращення соціального функціонування.

Соціальне обслуговування – система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності.

Соціальний захист – сукупність соціальних і юридичних гарантій, метою яких є забезпечення державою для кожного члена суспільства реалізації його основних соціально-економічних прав, передусім права на рівень життя, необхідний для норм, відтворення та розвитку особистості.

Соціальний захист військовослужбовців – діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій,

що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законодавством.

Соціальний захист населення – 1) система державних гарантій, заходів і механізмів, спрямованих на забезпечення реалізації конституційних соціальних прав громадян, підтримку осіб і сімей у разі настання соціальних ризиків, втрати або обмеження працездатності, безробіття, старості, хвороби, інвалідності, втрати годувальника та інших обставин, що зумовлюють потребу в соціальній підтримці; 2) система державних, муніципальних і недержавних заходів, інститутів та механізмів, спрямованих на гарантування соціальних прав людини, забезпечення мінімально необхідного рівня добробуту, запобігання та подолання соціальних ризиків, а також підтримку осіб і сімей у складних життєвих обставинах.

Соціальний менеджер – посадова особа районної у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її утворення) ради, яка має повноваження щодо виконання організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій з питань організації надання соціальних послуг і ведення випадку відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» на території відповідної територіальної громади.

Соціальний педагог – працівник соціальної сфери, який спеціалізується на роботі з дітьми і батьками, з дорослим населенням в сімейно-побутовому середовищі, з підлітками і молодіжними групами і об'єднаннями. С.п. покликаний забезпечувати соціально-психологічну підтримку процесу соціалізації дітей і молоді, надавати психолого-педагогічну допомогу сім'ї, різним виховним установам, виконувати роль посередника, зв'язуючої ланки між дітьми і дорослим населенням, школою і сім'єю, особою і державою,

надавати допомогу підліткам в період їх соціального і професійного становлення, захищати їх права.

Соціальний працівник – 1) професійно підготовлений фахівець, що має необхідну кваліфікацію у сфері соціальної роботи і надає соціальні послуги; 2) посередник у різних сферах соціальної допомоги сім'ї, окремим її членам, групам людей, в тому числі дітям, молоді, людям похилого віку, інвалідам і хворим, а також в усіх видах загальної соціальної підтримки населення. С.п. здійснює консультивання, охорону здоров'я, проводить роботу в притулках, на вулиці, з мігрантами та емігрантами, психіатричну соціальну роботу, допомагає соціально знедоленим або занедбаним дітям, підліткам, молоді. Сфера діяльності С.п. охоплює державні заклади, громадські й приватні організації, різні центри і служби соціального забезпечення, лікарні, підприємства, а останнім часом також організації та групи самодопомоги.

Соціальний ризик – закріплена законодавством та визнана суспільством обставина об'єктивного характеру, з настанням якої громадяни (члени їх сімей) можуть втратити тимчасово або назавжди засоби до існування чи потребують додаткового матеріального забезпечення і не можуть самотійно її уникнути.

Соціальний супровід – робота, спрямована на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу

Соціальні гарантії – сукупність матеріальних і юридичних засобів, які забезпечують реалізацію конституційних соціально-економічних і соціально-політичних прав членів суспільства.

Соціальні послуги – 1) дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Особі/сім'ї можуть надаватися одна або одночасно декілька соціальних послуг. Порядок організації надання соціальних послуг затверджується Кабінетом Міністрів України; 2) комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та ін. заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які

перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя.

Соціальні послуги загальнонаціонального значення – унікальні комплексні та доступні соціальні послуги високої якості, які надаються із специфічною метою на всій території України за результатами проведення експериментальних проектів та спрямовані на задоволення загальнодержавного суспільного інтересу, що полягає у підтримці окремих категорій громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах, та подоланні наслідків таких обставин. Перелік соціальних послуг загальнонаціонального значення затверджується Кабінетом Міністрів України.

Соціальні служби – підприємства, установи та організації незалежно від форм власності та відомчої належності, а також громадяни, що надають соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги.

Соціально-педагогічна профілактика – системна, цілеспрямована діяльність у сфері соціальної педагогіки та соціальної роботи, спрямована на попередження виникнення й розвитку негативних соціальних явищ, девіантної поведінки та складних життєвих обставин у дітей, молоді та інших груп шляхом виховного впливу, соціальної підтримки й розвитку особистісних і соціальних ресурсів.

Спеціалізовані соціальні служби – профільні установи, підрозділи або програми системи соціальних послуг, діяльність яких спрямована на надання комплексної, фахової та цільової соціальної допомоги окремим категоріям населення, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують спеціальних форм підтримки, захисту чи реабілітації. Приклади С.с.с. – служби у справах дітей, центри соціальних служб, кризові центри для постраждалих від насильства, реабілітаційні центри для осіб з інвалідністю, служби підтримки ВПО та ветеранів, спеціалізовані мобільні бригади соціально-психологічної допомоги.

Створення можливостей – умови, ресурси та засоби для реалізації здібностей, потреб і прав людини в різних сферах життя, що їй надає суспільство, держава чи середовище.

Стигматизація – соціальний процес навішування негативних ярликів, стереотипів і знецінювальних ознак на окремих осіб або соціальні групи, унаслідок чого вони ідентифікуються як «інші», «небажані» або «неповноцінні», що призводить до обмеження їхніх прав, можливостей і повноцінної участі в суспільному житті.

Суб'єкти надання соціальних послуг – визначені законом юридичні та фізичні особи, які на професійній або непрофесійній основі здійснюють діяльність із надання соціальних послуг особам, сім'ям і групам населення, що перебувають у складних життєвих обставинах, з метою забезпечення реалізації їхніх соціальних прав і підвищення рівня соціальної захищеності.

Суб'єкти соціальної роботи – особи, органи та інституції, які відповідно до законодавства, професійних стандартів і соціальної політики здійснюють діяльність у сфері соціальної роботи, беруть участь у плануванні, організації, наданні та оцінюванні соціальних послуг, а також у захисті прав і соціальних інтересів населення.

Суб'єкти, що надають соціальні послуги – підприємства, установи, організації та заклади незалежно від форми власності та господарювання, фізичні особи – підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги

Супервізант – соціальний працівник або фахівець, який отримує підтримку і наставництво від супервізора. Супервізант активно бере участь у процесі супервізії, аналізує свою роботу, отримує зворотний зв'язок і рекомендації, що сприяє його професійному розвитку та покращенню якості надання соціальних послуг.

Супервізія в соціальній роботі – процес професійного наставництва та підтримки, який здійснюється більш досвідченим фахівцем (супервізором) для соціальних працівників (супервізантів). Вона спрямована на забезпечення

якості надання соціальних послуг, підтримку професійного розвитку, розв'язання складних ситуацій у роботі з клієнтами та запобігання професійному вигоранню. Супервізія допомагає соціальним працівникам аналізувати та покращувати свою практику, розвивати навички, дотримуватися етичних стандартів та підтримувати високу мотивацію в роботі.

Супервізор – фахівець з високим рівнем кваліфікації та успішним досвідом роботи, який здійснює свою діяльність з метою професійної підтримки та професійного розвитку фахівців, сприяє налагодженню партнерства між усіма учасниками процесу надання соціальних послуг, впровадження нових соціальних технологій.

Суспільне різноманіття – сукупність відмінностей між людьми, соціальними групами та спільнотами за культурним, етнічним, релігійним, мовним, гендерним, віковим, соціальноекономічним статусом, сексуальною орієнтацією, інвалідністю, ідентичностями та іншими характеристиками, що можуть формувати різні способи життя, перспективи та життєві траєкторії.

Сучасна соціальна робота – професійна, науково обґрунтована й етично зорієнтована діяльність, спрямована на сприяння соціальним змінам і розвитку, соціальній згуртованості, розширенню можливостей (емпаурменту) людей, а також на захист прав людини і подолання соціальної нерівності шляхом комплексного соціального втручання на індивідуальному, груповому, громадському та суспільному рівнях.

Сучасні концепції соціальної роботи – сукупність теоретико-методологічних підходів і практичних моделей, що сформувалися наприкінці XX – на початку XXI століття та орієнтовані на права людини, соціальну справедливість, міждисциплінарність, участь клієнта і розвиток громад, з урахуванням глобальних соціальних викликів і трансформацій соціальної політики.

Сфера ветеранських справ – сфера відповідальності суспільства й держави щодо забезпечення належного соціального та правового захисту ветеранів.

Телереабілітація – здійснення реабілітаційних заходів із використанням засобів дистанційного зв'язку.

Теорії соціальної роботи – сукупність науково обґрунтованих концепцій, моделей і підходів, які пояснюють соціальні проблеми, поведінку людини в соціальному середовищі та визначають принципи, методи й технології професійної соціальної роботи. Вони формують теоретичний фундамент професійної діяльності соціального працівника та забезпечують зв'язок між наукою і практикою.

Територіальний центр надання соціальних послуг – бюджетна установа, рішення щодо утворення, ліквідації або реорганізації якої приймає місцевий орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування. Територіальний центр утворюється для надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, за місцем проживання, в умовах стаціонарного, тимчасового або денного перебування. Діяльність територіального центру повинна відповідати критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги.

Технології соціальної роботи – системно організовані, науково обґрунтовані та нормативно регламентовані комплекси методів, процедур, інструментів і алгоритмів професійної діяльності, спрямовані на планування, реалізацію та оцінювання соціальних втручань з метою подолання складних життєвих обставин, захисту прав людини, соціальної інклюзії та підвищення якості життя осіб, сімей, груп і громад.

Толерантність – свідомо здатність людини безконфліктно визнавати право інших людей на поведінку, погляди, переконання, вірування, звичаї та способи життя, що відрізняються від її власних.

Третинна профілактика – система заходів, спрямованих на запобігання повторенню соціальних проблем, мінімізацію їх наслідків і підтримку осіб, які вже зазнали негативного досвіду, через реабілітацію, ресоціалізацію та соціальний супровід.

Учасники бойових дій – особи, які брали участь у виконанні бойових завдань по захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань,

об'єднань всіх видів і родів військ Збройних Сил діючої армії (флоту), у партизанських загонах і підпіллі та інших формуваннях як у воєнний, так і у мирний час.

Фактори ризику насильства – сукупність індивідуальних, сімейних, соціальних, інституційних і структурних умов та обставин, які підвищують імовірність виникнення, поширення або повторення насильницької поведінки щодо осіб, груп чи спільнот.

Фасилітація – професійна підтримка особі або групі в процесі певної діяльності без прямої участі фахівця у керуванні діяльністю та прийнятті важливих рішень. Основними засобами фасилітації в соціальній роботі виступають постановка відкритих запитань, надання інформації, полегшення соціальної взаємодії та наснаження учасників діяльності.

Фахівець із соціальної роботи – особа, яка має відповідну професійну кваліфікацію у сфері надання соціальних послуг та здійснює професійну діяльність у сфері надання соціальних послуг та/або сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю відповідно до законодавства.

Фахівці команди надавача соціальної послуги – соціальний менеджер, фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник, психолог (соціальна сфера), соціальний робітник та інші, які перебувають з надавачем соціальних послуг у трудових відносинах або залучені до надання соціальної послуги за договором про надання послуг, безпосередньо здійснюють заходи, що складають зміст соціальних послуг, та забезпечують їх надання на професійній основі відповідно до вимог Закону України «Про соціальні послуги».

Фахівці надавача соціальної послуги – фахівці, які перебувають з надавачем соціальних послуг у трудових відносинах або залучені до надання соціальних послуг за цивільно- правовим договором про надання послуг, мають відповідну професійну кваліфікацію у сфері надання соціальних послуг, безпосередньо здійснюють заходи, що складають зміст соціальних послуг, і забезпечують їх надання на професійній основі відповідно до вимог Закону України «Про соціальні послуги».

Феміністична соціальна робота – критично орієнтована концепція та практика соціальної роботи, що ґрунтується на ідеях гендерної рівності, соціальної справедливості та прав людини і спрямована на виявлення, подолання та трансформацію структурної нерівності, дискримінації й насильства, зумовлених гендерними відносинами та владними асиметріями у суспільстві.

Фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Форми соціальної роботи – організаційно визначені способи здійснення професійної діяльності соціального працівника, які відображають структуру, рівень і контекст взаємодії з об'єктами соціальної роботи та забезпечують реалізацію її цілей, функцій і методів у практиці.

Функції соціального працівника – діяльність, обов'язки, призначення, зумовлені професійною специфікою. Реалізуючи свою діяльність, спеціаліст соціальної роботи здійснює наступні функції: виховну, комунікативну, консультативну, організаційну, соціально-терапевтичну, профілактичну, охоронно-захисну, прогностичну, методичну, науково-дослідницьку, посередницьку, управлінську.

Центр життєстійкості – приміщення будівлі (споруди), в яких створено умови для: провадження надавачем соціальних послуг діяльності щодо надання комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості відповідно до Порядку реалізації експериментального проекту з організації надання комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості в територіальних громадах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2025 р. № 1505 «Деякі питання реалізації експериментального проекту з організації надання комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості в територіальних громадах»; створення осередків розміщення

сімейних просторів для організації батьківських/сімейних клубів, сімейного консультування та надання соціальних послуг сім'ям з дітьми, усиновлювачам, прийомним сім'ям, патронатним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу; надання фахівцем із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб підтримки ветеранам; організації прийому отримувачів послуг з надання працівниками регіонального центру зайнятості та їх філій соціальних послуг у сфері зайнятості відповідно до законодавства; організації прийому отримувачів послуг з надання безоплатної первинної правничої допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»; проведення громадських заходів, спрямованих на задоволення потреб та інтересів територіальної громади, забезпечення розвитку громадянського суспільства.

Центри безоплатної правової допомоги – центри, які забезпечують надання правової допомоги, яка гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел.

Центри соціальних служб – спеціальні заклади, що надають соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ, соціальні служби для молоді) – 1) спеціальні установи, на які покладено здійснення соціальної роботи з дітьми та молоддю; 2) заклади, уповноважені державою брати участь у реалізації державної молодіжної політики шляхом здійснення соціальної роботи з дітьми та молоддю Держава створює систему ЦСССДМ для практичного здійснення підтримки соціального становлення та розвитку молоді.

Цифрові інструменти соціальної роботи – сукупність інформаційно-комунікаційних технологій, програмних засобів і цифрових платформ, які використовуються соціальними працівниками для організації, реалізації, координації та оцінювання професійної діяльності, надання соціальних послуг, комунікації з клієнтами та партнерами, а також підвищення доступності, ефективності й прозорості соціальної роботи.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПЕРЕЛІК

**ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ,
ЗАТВЕРДЖЕНИХ НАКАЗАМИ МІНІСТЕРСТВА СОЦІАЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ, СІМ'Ї ТА ЄДНОСТІ УКРАЇНИ**
(станом на 31.01.2026)

Стандарт надання послуг із соціальної профілактики торгівлі людьми : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1327-13#n16>

Стандарт надання послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції осіб, які постраждали від торгівлі людьми : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1328-13#n4>

Стандарт надання соціальних послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, які постраждали від торгівлі людьми : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1329-13#n4>

Державний стандарт догляду вдома : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 13.11.2013 р. № 760. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#n14>

Державний стандарт надання притулку бездомним особам : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 13.08.2013 р. № 495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1447-13#n14>

Державний стандарт соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 19.09.2013 р. № 596. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1671-13#n14>

Державний стандарт догляду вдома : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 13.11.2013 р. № 760. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#n14>

Державний стандарт підтриманого проживання бездомних осіб : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 03.04.2015 р. № 372. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0458-15#n14>

Державний стандарт соціальної адаптації : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 р. № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#n14>

Державний стандарт соціальної послуги консультування : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 02.07.2015 р. № 678. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0866-15#n13>

Державний стандарт соціальної послуги профілактики : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 10.08.2015 р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#n13>

Державний стандарт соціальної послуги представництва інтересів : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 30.12.2015 р. № 1261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-16#n13>

Державний стандарт соціальної послуги паліативного догляду : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 20.02.2024 р. № 70-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0504-24#n15>

Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 29.02.2016 р. № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-16#n13>

Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 31.03.2016 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#n13>

Державний стандарт соціальної послуги кризового та екстреного втручання : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 01.07.2016 р. № 716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990->

16#n13

Державний стандарт соціальної послуги медіації : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 03.06.2024 р. № 269-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1160-24#n4>

Державний стандарт соціальної послуги посередництва : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 03.06.2024 р. № 269-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1159-24#n26>

Державний стандарт соціальної послуги соціального супроводу при працевлаштуванні та на робочому місці : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 21.09.2016 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1359-16#n13>

Державний стандарт соціальної послуги соціальної інтеграції випускників інтернатних закладів (установ) : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 26.09.2016 р. № 1067. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1367-16#n13>

Державний стандарт соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 07.06.2017 р. № 956. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-17#n13>

Державний стандарт соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 11.08.2017 р. № 1307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1089-17#n13>

Державний стандарт соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 17.12.2018 р. № 1901. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-19#n14>

Державний стандарт соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від

01.10.2020 р. № 677. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1218-20#n14>

Державний стандарт тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 19.01.2021 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0534-21#n14>

Державний стандарт натуральної допомоги : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 23.03.2021 р. № 147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0589-21#n14>

Державний стандарт перекладу жестовою мовою : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 06.05.2021 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0819-21#n14>

Державний стандарт догляду та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 09.03.2021 р. № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0856-21#n14>

Державний стандарт супроводу під час інклюзивного навчання : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 23.12.2021 р. № 718. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0072-22#n14>

Державний стандарт соціальної послуги фізичного супроводу осіб з інвалідністю з порушенням зору : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 03.05.2022 р. № 145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0711-22#n14>

Державний стандарт денного догляду дітей з інвалідністю : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 05.04.2023 р. № 119-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0898-23#n14>

Державний стандарт соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 11.04.2024 р. № 175-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0828-24#n19>

(URL:<https://www.msp.gov.ua/fakhivtsyam-sotsialnoyi-sfery/fakhivtsyam-nadavachiv-soc-posluh>)